

EX ANTE АНАЛИЗА НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

unicef
za svako dete

**EX ANTE
АНАЛИЗА
НАЦИОНАЛНЕ
СТРАТЕГИЈЕ
ЗА МЛАДЕ
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ**

EX ANTE АНАЛИЗА НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Издавач

Министарство омладине и спорта Републике Србије

За издавача

Вања Удовичић, Министар

Лектура

Владо Ђукановић

Дизајн

Растко Тохоль

Публиковано у децембру 2021.

Овај документ објављује Министарство за омладину и спорт Републике Србије 2021. године, уз техничку и експертску подршку UNICEF-а. Ставови изречени у анализи припадају искључиво аутору и не представљају нужно званични став UNICEF-а нити Министарства омладине и спорта.

Сви појмови у овом тексту употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски род лица на која се односе.

РЕЧИ ЗАХВАЛНОСТИ

Концепт анализе је осмислила и спровела Бојана Јевтовић, консултанткиња UNICEF-а, у сарадњи са Дејаном Балтес и Александром Ђуровић.

САДРЖАЈ

УВОД	5
АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА У ВЕЗИ СА ПОЛОЖАЈЕМ И ПОТРЕБАМА МЛАДИХ	8
Подаци о положају и потребама младих	8
Анализа остварених резултата спровођења Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године	25
Релевантни документи јавне политике и прописи	27
Важећи документи јавне политике и прописи који имају директни утицај на стање у области омладинске политике на међународном нивоу	34
ИДЕНТИФИКОВАЊЕ ЦИЉНИХ ГРУПА И КЉУЧНИХ ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА	37
АНАЛИЗА И ДЕФИНИСАЊЕ ПРОБЛЕМА	45
ДЕФИНИСАЊЕ ОПШТИХ И ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА И ИДЕНТИФИКОВАЊЕ РЕЛЕВАНТНИХ ОПЦИЈА	56
ДЕТАЉНА РАЗРАДА ПРЕДЛОЖЕНИХ ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА КРОЗ ИДЕНТИФИКАЦИЈУ МЕРА	66
Посебни циљ 1: Успостављен и унапређен систем развоја и препознавања омладинског рада у Србији	66
Посебни циљ 2: Успостављени и унапређени институционални и нормативни механизми, као и људски ресурси за креирање, спровођење и праћење омладинске политике на свим нивоима	68
Посебни циљ 3: Омогућити услове и оснажити младе за активно учешће у друштву и креирање културних садржаја	71
Посебни циљ 4: Допринети могућностима за лични развој свих младих кроз обезбеђивање доступности неформалног образовања и подршку запошљавању и самозапошљавању, са посебним фокусом на младе из осетљивих група	73
Посебни циљ 5: Креирање безбедног окружења за развој свих младих кроз оснаживање младих и унапређење система подршке са фокусом на људска права, благостање, физичко и ментално здравље	77
ИДЕНТИФИКОВАЊЕ И АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ПОСТИЗАЊЕ ЦИЉЕВА	80
Анализа ефеката и избор оптималне опције	85
ПРИЛОГ 1 / Учесници фокус група	88

УВОД

Министарство омладине и спорта објавило је 21. јуна 2021. године почетак рада¹ на ревизији Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године имајући у виду потребу за усклађивањем са прописима и актима јавних политика Републике Србије који су релевантни за омладинску политику, као и потребу да се изврши прилагођена примена релевантних међународних стратешких докумената.

Одредбама Закона о планском систему,² који 2018. године донела Народна скупштина Републике Србије, дефинисано је да важеће документе јавних политика треба ускладити са тим законом приликом првих измена и допуна тих докумената. Након *ex post* анализе спровођења Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године, у складу за одредбама Закона о планском систему реализована је *ex ante* анализа како би се утврдили даљи правци развоја и имплементације омладинске политике у Србији.

Ex ante анализа ефеката је процес који се спроводи од најраније фазе планирања и осмишљавања јавне политике. Он се састоји од низа корака који имају за циљ усвајање оптималне јавне политике кроз сагледавање постојећег стања, идентификовање жељене промене, њених елемената и њихових узрочно–последичних веза, отклањање узрока постојећих проблема у конкретним областима планирања и спровођења јавних политика те постизање циљева који се утврђују документима јавних политика и прописима.

Методологија

Методологија за израду *ex ante* анализе ефеката јавних политика дефинисана је Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика.³ Наведена уредба примењује се од 2020. године, а њоме су дефинисане смернице и кораци за избор оптималне јавне политике.

У изради *ex ante* анализе комбиновано је неколико метода. У анализи је, најпре, примењена кабинетска метода (енгл. *desk research*), која представља преглед постојећег стања у вези са положајем и потребама младих на основу доступних података и преглед важећих докумената јавне политике и прописа који имају директни утицај на стање у области омладинске политике на националном и међународном нивоу. У оквиру овог дела истраживања су, као основни извори података, коришћени доступни статистички подаци о младима Републичког завода за статистику и Евростата, подаци национално репрезентативних истраживања о младима те извештаји о оствареним резултатима спровођења Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године и припадајућих акционих планова.

1 Информација доступна на адреси: www.mos.gov.rs/vest/objava-o-pocetku-rada-na-reviziji-nacionalne-strategije-za-mlade-za-period-od-2015-do-2025-godine

2 „Службени гласник РС”, бр. 30/2018.

3 „Службени гласник РС”, бр. 8/2019.

Анкетно испитивање и фокус групе су примењене као методе консултација како би се прикупили подаци од циљних група и других заинтересованих страна те како би се стекао увид у стање у овој области и утврдиле опције за спровођење промене и решавање проблема, у складу са постојећим⁴ смерницама.

У анкетном испитивању представника/представница заинтересованих страна учествовало је 96 субјеката омладинске политике (канцеларија за младе, удружења, министарства, међународних партнера, образовних и државних институција). Анкетна испитивања нису реализована на репрезентативним узорцима, што представља ограничење у интерпретацији резултата, због чега су се ови налази користили првенствено као допуна осталим подацима. Испитивање субјеката омладинске политике спроведено је путем упитника који је садржао питања затвореног типа, али и питања отвореног типа која су се, осим на изазове у имплементацији Националне стратегије за младе, односила и на мишљење учесника анкете о кључним изазовима са којима су се суочавали млади мушкарци и младе жене у срединама у којима живе и о томе које би области требало да буду приоритети омладинске политике у наредном периоду.

Такође, реализовано је и 5 фокус група за 28 учесника и учесница, представника и представница канцеларија за младе и удружења (списак се налази у Прилогу 1). Циљ фокус група је био да се утврди како представници и представнице заинтересованих страна перципирају кључне проблеме са којима се суочавају млади мушкарци и младе жене и шта треба мењати у овој области. Одабран је полуструктурисани приступ прикупљању података како би се истраживањем покриле најважније теме истраживања, а учесници/учеснице су имали и могућност да додају теме које сматрају релевантним. Теме које су истраживане у оквиру сваке фокус групе односе се на проблеме на којима треба радити у наредном периоду, на њихове узроке и на оцену приоритета: запошљавање и предузетништво, образовање и обуке, активно учешће у друштву, здравље, безбедност, социјално укључивање, информисаност, култура и креативност те мобилност. Такође, размотрена су и општа питања која се односе на изазове у вези са међусекторском сарадњом и прикупљањем података о младим мушкарцима и женама.

Ex ante анализа је структурирана у неколико поглавља. У првом поглављу даје се анализа постојећег стања у вези са кључним показатељима положаја и потреба младих мушкараца и жена и поређење са земљама ЕУ, преглед важећих докумената јавне политике и прописа који имају директни утицај на стање у области омладинске политике на националном и међународном нивоу те преглед остварености резултата Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године. У другом поглављу идентификоване су циљне групе и кључне заинтересоване стране, а у трећем је приказана детаљна анализа проблема, њихових узрока и последица. У четвртном поглављу дефинисани су општи и посебни циљеви, идентификоване опције јавних политика за њихово испуњавање и анализирани њихови

4 Приручник за учешће јавности у планирању, изради и праћењу спровођења јавних политика и прописа, 2021, <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Final-Public-Consultation-Manual-16-07-2020-for-publication-v3.pdf>

ефекти. Приказани су и резултати мултикритеријумске⁵ анализе, која је спроведена како би се изабрала оптимална опција. Одређивање врсте документа јавне политике којим ће се интервенисати и детаљна разрада опције која је оцењена као оптимална, укључујући идентификовање неопходних ресурса за спровођење и праћење спровођења јавних политика и утврђивање показатеља учинака на нивоу мера, чини садржај петог поглавља.

5 Мултикритеријумска анализа је метод који се користи за оцену опција помоћу више различитих критеријума. Она омогућава да се опције оцене тако што се разматрају различити критеријуми, и квантитативни и квалитативни, од којих сваки има своју тежину (пондер). Више информација: Приручник за анализу ефеката јавних политика и прописа, 2020, <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Prirucnik-za-analizu-efekata-javnih-politika-i-propisa-21012021-srb.pdf>, приступљено 1.11.2021.

АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА У ВЕЗИ СА ПОЛОЖАЈЕМ И ПОТРЕБАМА МЛАДИХ

Како би се анализирали проблеми у вези са положајем и потребама младих и промене које треба остварити, у наредном делу текста биће приказани доступни подаци о положају и потребама младих и анализа остварених резултата спровођења Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године. Поред тога, биће размотрени и документи јавне политике, стратегије и програми који се директно или посредно односе на област омладинске политике на националном нивоу, као и документи јавних политика који имају директни утицај на стање у области омладинске политике на међународном нивоу.

Подаци о положају и потребама младих

Приказани показатељи положаја и потреба младих одабрани су на основу анализе резултата спровођења Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године, претходних обухватних прегледа⁶ података о положају младих, показатеља који се прате у другим документима јавних политика који се односе се на младе и показатеља који се прате на нивоу Европске уније. Основни показатељи положаја и потреба младих односе се на неколико области: запошљавање, образовање, здравље и безбедност, социјално укључивање, мобилност, информисање, култура и креативност. Посебно поглавље је посвећено доступним подацима о утицају ковида-19 на младе.

Запошљавање и предузетништво

Велики број младих препознаје незапосленост и економске проблеме као највећи изазов са којима се суочавају. Приближно свака четврта млада особа (26,4%) навела је то у оквиру Истраживања положаја и потреба младих из 2020. године,⁷ што је приближно проценту забележеном 2016. године, када је то навело 27% младих. Да је незапосленост младих кључни изазов са којим се они суочавају у срединама у којима живе сматра и 25% испитаних представника/представница заинтересованих страна у оквиру спроведених консултација,⁸

6 Основни показатељи положаја младих у Србији, Министарство омладине и спорта, 2020; Ситуациона анализа деце и адолесцената у Србији, UNICEF, 2019.

7 Истраживање положаја и потреба младих у Србији, 2020, стр. 32, www.mos.gov.rs/public/documents/upload/sport/inspekcija/Istrazivanje%20polozaja%20i%20potreba%20mladih%20u%20Srbiji%202020.pdf

8 У анкетном испитивању спроведеном за потребе ове анализе учествовало је 96 субјеката омладинске политике.

а 43% сматра да запошљавање и предузетништво треба да буду приоритет омладинске политике у наредном периоду, што потврђује и анализа Кровне организације младих Србије.⁹

У периоду од 2015. године до 2020. године дошло је до пада стопе незапослености младих, али су млади и даље у неповољнијем положају на тржишту рада него остале групе грађана. Од 2015. године стопа незапослености младих (15–30 година) пала је са 33,3% на 20,4%, колико је износила 2020. године (Табела 1). Подаци Националне службе за запошљавање¹⁰ такође указују на смањење учешћа незапослених младих.

Табела 1. Показатељи тржишта рада за младе (15–30 година), у %, 2015–2020.

Извор података: Републички завод за статистику

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Стопа активности	48,5	49,8	49,9	50,9	49,5	47,8
Стопа запослености	32,4	35,6	37,2	39,0	39,3	38,6
Стопа незапослености	33,3	28,5	25,4	23,4	20,4	19,3

Учешће младих (15–30 година) на евиденцији незапослених 2015. године износило је 25%, а 2019. године 21%. Иако то представља побољшање, наведена стопа незапослености је и 2020. године била два пута већа од укупне стопе незапослености становништва радног узраста према Анкети о радној снази (9,5%). Према подацима из 2020. године,¹¹ највећи број незапослених чине управо млади узраста од 25 до 29 година (укупно 49.800 лица) и млади узраста од 20 до 24 године (40.100 лица).

Стопа активности младих узраста 15–30 година се није значајно мењала у овом периоду. Стопа активности је 2015. године износила 48,5%, а 2020. године 47,8%.

Посматрано у односу на просечне показатеље на европском нивоу, положај младих на тржишту рада у Србији је неповољнији. Према подацима из базе података Еуростат за 2020. годину, стопа запослености младих (15–29 година) за ЕУ27 износила је 46,2% (око 10 процентних поена више у односу на стопу за Србију), стопа активности — 53,2% — такође је била виша него у Србији, док је стопа незапослености — 13,2% — била мања за неколико процентних поена него у Србији.

Ситуација младих жена и мушкараца на тржишту рада знатно се разликује. Стопа запослености мушкараца узраста 15–29 година износила је 2020. године 42,4%, а жена 29,2%, што чини разлику од 13,2 процентна поена. Значајна је разлика и у стопама активности, која је износила 52,6% за младе жене, а 37,5% за младе мушкарце. Према подацима истраживања

9 Алтернативни извештај о положају и потребама младих у Републици Србији, 2020, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-u-RS-2020.pdf>

10 Подаци наведени у *ex post* анализи Стратегије запошљавања.

11 Анкета о радној снази, 2020, стр. 18, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20215671.pdf>

из 2016. године,¹² младим особама су у просеку потребне две године од дипломирања до добијања првог запослења које је или стабилно и/или задовољавајуће, а младим женама је потребно више времена него младим мушкарцима. Сличне родне разлике се уочавају и код младих са факултетском дипломом, иако је већи број младих жена које завршавају факултете. Ова разлика можда указује на постојање родне дискриминације на тржишту рада.

Постоје и значајне регионалне разлике. Највећа стопа незапослености младих (15–24 године)¹³ од 33,4% забележена је у региону Јужне и Источне Србије, у региону Шумадије и Западне Србије је износила 27,7, док су ниже стопе забележене у Београдском региону (24,1) и региону Војводине (22,8).

Млади који раде, често раде у несигурним радним условима. Стопа неформалне запослености за младе (15–24 године) износила је 2018. године 27,8%.¹⁴ Када се узме у обзир врста уговора по коме млади раде,¹⁵ скоро једнак број младих је радио по уговору на неодређено време (45,3%) и уговору на одређено време (48,4%), док је 6,4% младих било ангажовано на сезонским и повременим пословима. Процент младих који раде по уговору на неодређено време знатно је нижи када се упореди са одраслим радницима/радницама (25–64 године), код којих тај проценат износи скоро 80%. Више од 40% младих ради прековремено, дуже од стандардног радног времена.¹⁶

Петина младих узраста од 15 до 29 година у Србији 2020. године није била запослена (20%), није се школовала нити се усавршавало кроз систем обука (NEET) (Табела 2). Ова стопа је за ЕУ27 према подацима Евростата износила 13,7%. Стопа младих који не раде и нису у образовању смањена је у односу на 2015. годину, када је износила 24,6% (Табела 2). NEET стопа је виша у руралним подручјима него у урбаним срединама и женском делу популације него у мушком.¹⁷

Табела 2. Млади (15–29 година) који нису запослени, не школују се нити се усавршавају, у периоду 2015–2020. Извор: Анкета о радној снази, Евростат

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
NEET стопа (%)	24,6	22,3	21,7	20,1	19,0	20,0
<i>Мушкарци</i>	23,0	20,3	19,9	17,8	17,1	18,4
<i>Жене</i>	26,2	24,5	23,7	22,5	20,9	21,6

12 Драгана Марјановић, Транзиција младих жена и мушкараца на тржишту рада Републике Србије, Међународна организација рада, Женева, 2016.

13 Анкета о радној снази, 2020, стр. 14, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20215671.pdf>

14 Студија о положају младих у Србији, ETF, 2020, стр. 11, www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-06/youth_in_serbia.pdf

15 Ibid., стр. 15.

16 Ibid., стр. 99.

17 Положај NEET младих у Републици Србији 2020, Фондација Ана и Владе Дивац, www.divac.com/upload/document/poloaj_neet_mladih_u_republii_srbiji_2020.pdf

Према доступним анализама, 60% **младих мушкараца и жена** који су у ситуацији да нису запослени, а нису ни у образовању, узраста 15–24 година, остају у таквој ситуацији најмање годину дана.¹⁸ Ови подаци те подаци о стопама дугорочне незапослености младих **мушкараца и жена** указују на то да значајан број **младих мушкараца и жена** због тога може имати тешкоће да се поново укључи на тржиште рада и да нађе квалитетан посао, као и може бити изложен ризику од сиромаштва и социјалне искључености.

Поједине групе младих мушкараца и жена се суочавају и са још значајним баријерама на тржишту рада. Младе жене и мушкарце са инвалидитетом карактерише висока стопа економске неактивности, значајно изражена дугорочна незапосленост и мања запосленост у односу на општу популацију, а често се запошљавају на пословима који по структури представљају ниско плаћене мануфактурне послове.¹⁹ Број незапослених Рома и Ромкиња на евиденцији Националне службе за запошљавање се повећава из године у годину, а запошљавање младих Рома и Ромкиња је често неформално, са краткотрајним ангажманима и пословима.²⁰ Нажалост, недостају квантитативни и квалитативни подаци о другим подгрупама **младих мушкараца и жена** који припадају осетљивим категоријама,²¹ као што су **младе особе** корисници социјалних услуга, **младе особе** без родитељског старања, млади преступници и младе преступнице, младе особе са интелектуалним потешкоћама, младе самохране мајке, млади самохрани очеви и др.

Када је реч о предузетништву младих, може се уочити да није било много измена у периоду од 2015. године. У Србији је 2020. године било самозапослено 39.200 младих (15–29 година), од чега 77% чине мушкарци, а 23% жене.²² У периоду од 2015. године, када било је 39.600 младих самозапослено, овај број је био сличан сваке године, са изузетком 2017. године када је износио 48.500. Када се проценат младих узраста 15–24 године који су самозапослени²³ посматра по регионима, највећи проценат је забележен за Војводину (29,6%), у Шумадији и Западној Србији је износио 25,6%, у Јужној и Источној Србији 24,8%, а у Београду 20%.

Истраживања положаја и потреба младих показују да је у периоду од 2015. године број младих који желе да отпочну самостални посао растао од 37% до 46% 2019. године.²⁴ Међутим, 2020. године дошло је до обрнутог тренда; мањи број младих наводи да жели да отпочне самостални посао (35,6%), а чак 41,4% наводи да то не жели, што је можда повезано са специфичном ситуацијом услед пандемије. У групи младих који су заинтересовани за предузетништво, велики број њих, чак 80%,²⁵ наводи да нису ништа учинили по том питању, док је свега 4% заиста и покренуло приватни посао (слични резултати су забележени и претходне године).

18 Ibid., стр. 21.

19 Извештај о људским правима младих, 2020, стр. 170 и 171.

20 Ibid., стр. 186 и 187.

21 У Стратегији се појам осетљиве групе младих односи на све категорије младих који су осујећени или онемогућени да остварују своја права (нпр. млади са инвалидитетом, млади Роми, сиромашни млади).

22 Еуростат — Youth self-employment by sex, age and educational attainment level [yth_empl_040].

23 Подаци се односе на 2018. годину. Студија о положају младих у Србији, ETF, 2020, стр. 113, www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-06/youth_in_serbia.pdf

24 Истраживање положаја и потреба младих у Србији, 2020, стр. 91.

25 Ibid., стр. 92.

Млади предузетници и младе предузетнице суочавају се са низом тешкоћа, а најважније препреке²⁶ представљају приступ финансијама, оптерећујући фискални терет и парафискални и административни намети те недостатак информација, практичних вештина и менторства. Више студија²⁷ указује на неодговарајуће предузетничко учење у оквиру формалног образовања и на недостатак релевантних неформалних образовних програма. Поједине групе **младих мушкараца и жена** суочавају се са додатним препрекама²⁸ за започињање посла. Младе особе са физичким инвалидитетом сусрећу се са неодговарајућом инфраструктуром у јавним установама и недостатком потребних квалификација запослених у јавној управи, младе жене са недостатком информација о предузетништву жена и о усклађивању пословног и приватног живота, социјално угрожени млади мушкарци и младе жене са проблемима у поновном стицању права на социјалну помоћ уколико им посао претрпи неуспех, млади Роми са дискриминацијом и недостатком услова за обезбеђивање финансија.

Образовање

У Србији 92,5% младих узраста 20–24. године има завршену средњу школу.²⁹ Стопа раног напуштања школовања (18–24 године), која представља проценат становништва узраста од 18 до 24 године који је завршио више разреде основне школе и није био укључен у даље образовање и обуке, износила је 2020. године 5,6% (5,4% мушкарци и 5,8% жене), док је просек за ЕУ27 износио 9,9%.³⁰

Табела 3. Стопа напуштања школовања у периоду 2015–2020. Извор: Евростат

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Стопа напуштања школовања — укупно	8,4	7,5	7,0	6,2	6,8	6,6	5,6

Обухват средњим образовањем и васпитањем износио је 80%, према подацима за 2020. годину.³¹ Стопа уписа у средње школе износи 98% (2020), а стопа завршавања средње школе 88%. Стопа осипања из средњег образовања и васпитања износи 1,1%. Обухват ученика/ученица у општем и уметничком образовању и васпитању школске 2019/2020. године износио је око 29%, стопа обухвата четворогодишњим профилима у средњем стручном образовању износи око 55%, док је стопа обухвата трогодишњим образовањем износила нешто мање од 10%.³²

26 Данијела Бобић, Предузетништво младих у Србији: Мапирање препрека за предузетништво младих, ЦЕВЕС и Министарство за економску сарадњу и развој Немачке, Београд, 2017, <https://ceves.org.rs/wp-content/uploads/2017/05/Mapiranje-prepreka-za-preduzetni%C5%A1tvo-mladih.pdf>

27 Ibid.; Марко Стојановић, Целоживотно предузетничко учење у земљама Западног Балкана, Београдска отворена школа, Београд, 2017.

28 Ibid.

29 Анализа основних показатеља положаја младих у Србији, 2020, стр. 17.

30 База података Евростат, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, Youth education and training participation.

31 Подаци наведени у Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, стр. 25, www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/SROVRS-2030-1.pdf

32 Према подацима наведеним у *ex post* анализи спровођења Стратегије развоја образовања у Србији до 2020. године, www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/Ex-post-analiza-2020_0527-1.pdf

Обухват младих средњим образовањем је релативно висок, али није једнак за све групе младих. Резултати су указали на то да у ромским насељима стопа завршавања основне школе износи 64%, ефективна стопа преласка у средњу школу 55%, а стопа завршавања средње школе 61%.³³ Такође, свега 79% деце из најсиромашнијих домаћинстава и 84% деце из материјално депривираних домаћинстава похађа средњу школу, за разлику од 99 процената деце из домаћинстава која нису материјално депривирана.

Значајан број младих мушкараца и жена не достиже основне нивое писмености. На основу резултата PISA истраживања спроведеног 2018. године³⁴ може се закључити да сваки трећи петнаестогодишњак у Србији не достиже основни ниво писмености (38% на скали читалачке, 40% на скали математичке и 38% на скали научне писмености), више него што је то случај у земљама OECD-а, у којима се између 21% и 25% ученика/ученица налази у овој групи. Поједини млади мушкарци и младе жене налазе се у још неповољнијем положају — више од 80% ученика/ученица из трогодишњих средњих стручних школа не достиже основни ниво писмености. Сматра се да ће **млади мушкарци и младе жене** који не достижу основне нивое писмености имати тешкоће да одговоре на изазове у наставку школовања, при запошљавању, професионалном напредовању и сналажењу у савременом свету.

Поред утицаја на учешће у образовању, низак социо-економски статус³⁵ у великој мери утиче и на постигнућа ученика/ученица, као и на њихове изборе у погледу каријере јер радије бирају профиле у средњем стручном образовању него гимназију или се уписују у образовне профиле који су без перспективе на тржишту рада.

Учешће младих у високом образовању, нарочито младих из осетљивих група, није на високом нивоу. У Србији је 2020. године проценат високообразованих на узрасту 30–34 године износио 33,5%,³⁶ што је мање од просека земаља ЕУ (40,3%). Обухват високим образовањем се повећао са 48% у 2015. години на 54,7% у 2019. години. Подаци којима би се могла утврдити стопа завршавања студија и стопа осипања не постоје.³⁷ Посебан проблем представља смањено учешће младих из најсиромашнијих породица, из породица са најнижим степеном образовања, из породица ромске националности и особа са инвалидитетом.³⁸

У Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године јасно се препознаје потреба да се унапреди систем препознавања талентованих и надарених младих и рада са њима. Како би се подстицала и вредновала изузета постигнућа младих талената у различитим областима, Влада Републике Србије основала је Фонд за младе таленте, који се од 2008.

33 Републички завод за статистику и UNICEF. 2019. Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у Србији и Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у ромским насељима у Србији, 2019, Извештај о налазима истраживања. Београд, Србија: Републички завод за статистику и UNICEF.

34 PISA 2018. Извештај за Републику Србију, www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2020/02/PISA-2018-IZVE%C5%A0TAJ.pdf

35 Иницијатива за смањивање неједнакости у образовању, Национални извештај за Србију, Центар за образовне политике, 2021, www.cep.edu.rs/public/Nacionalni_izvestaj_za_Srbiju_ARISE.pdf

36 Подаци наведени у Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, стр. 29, www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/SROVRS-2030-1.pdf

37 Према подацима наведеним у *ex post* анализи спровођења Стратегије развоја образовања у Србији до 2020.

38 Подаци наведени у Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, стр. 30, www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/SROVRS-2030-1.pdf

године налази у надлежности Министарства омладине и спорта.³⁹ Фонд за младе таленте годишње стипендира и награђује преко 3300 ученика/ученица средњих школа и студената/студенткиња.

Мали број младих учествује у програмима неформалног образовања. Стопа учешћа младих узраста 15–29 година у неком облику неформалног образовања или обука у претходне 4 недеље износила је у Србији 2019. године 2,4%, што је испод просека земаља чланица ЕУ (10,8%).⁴⁰ Налази истраживања положаја и потреба младих указују на сличан тренд — више од половине младих сматра да је додатно усавршавање кроз обуке ван наставе битно или веома битно, али тек четвртина учествује у обукама.⁴¹

Здравље и безбедност

Млади здравље процењују као добро, али ретко иду на превентивне и редовне систематске прегледе. Према подацима из 2019. године, већина младих узраста 16–29 година (95,1%) процењује своје здравље као добро или веома добро.⁴² Када је у питању ментално здравље, не постоје детаљни епидемиолошки подаци о менталном здрављу младих, али је значајно да је, према подацима из 2020. године, 14% младих навело да је у претходних 12 месеци било забринуто за своје ментално здравље, али је тек око половине (52%) потражило савет или помоћ, и то најчешће од пријатеља.⁴³ И подаци из 2021. године показују да млади ментално здравље оцењује ниже него физичко, а да ниже оцене менталном здрављу дају нарочито млади узраста 15–19 година и младе жене.⁴⁴ Индикативни су и налази да већ у групи ученика/ученица првих разреда средњих школа близу 6% наводи да је користило средства за смирење без савета лекара.⁴⁵ Према подацима Светске здравствене организације из 2019. године, самоубиство је било четврти по реду узрок смрти младих мушкараца и жена (15–29 година).⁴⁶ Према доступним подацима за Србију, од укупног броја умрлих младих људи (15–29 година) код 8,8% узрок смрти је било самоубиство.⁴⁷

Одређени стилови живота или понашања могу имати позитиван или негативан утицај на стање здравља; у том контексту су важни и подаци о ризичним понашањима (као што су употреба дуванских производа, конзумација алкохола, коришћење психоактивних супстанци) и подаци о здравим стиливима живота везани за исхрану и физичку активност.

39 Према подацима на званичном веб сајту www.fondzamladetalente.rs/o-nama; приступљено 24.10.2021. године.

40 Подаци наведени према бази података Евростат.

41 Истраживање положаја и потреба младих, 2020.

42 Подаци наведени према бази података Евростат.

43 Ibid., стр. 136–138.

44 Алтернативни извештај о положају и потребама младих, КОМС, 2021, стр. 232, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Alternativni-izvestaj-o-polozaju-mladih-2021-4.pdf>

45 Европско школско истраживање о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, 2019, стр. 25, www.batut.org.rs/download/izdvajamo/EvropskoSkolskoIstrazivanje2019.pdf

46 Suicide worldwide in 2019, WHO, www.who.int/publications/i/item/9789240026643

47 РЗС Дисеминациона база, калкулације аутора.

Забрињава проценат младих који конзумирају дуванске производе. Скоро 40% младих мушкараца и жена наводи да пуши, а од тог броја четвртина пуши редовно.⁴⁸ Употреба дуванских производа почиње рано; истраживање међу ученицима и ученицама првих разреда средњих школа из 2019. године показује да је 38,5% ученика/ученица икада током живота пушило, док проценат пушача износи близу 17%.⁴⁹ Више од две трећине ученика/ученица од оних који су навели да су пушили у претходних месец дана спада у свакодневне пушаче, тј. оне који пуше најмање једну цигарету дневно.

Веома је велики број младих који наводе да конзумирају алкохол. У истраживању спроведеном 2019. године, укупно 55% младих узраста 15–24 године навело је да је конзумирало алкохол у претходних 12 месеци.⁵⁰ Конзумирање алкохола почиње рано — више од половине ученика/ученица првих разреда средњих школа (55,8%) користило је алкохолна пића у претходних месец дана (нешто више дечака него девојчица).⁵¹

Посебан проблем представља ексцесивно пијење, тј. пијење више пића у једној прилици. Укупно 14,5% процената младих узраста 15–29 година навело је да је ексцесивно пило (више од шест алкохолних пића у једној прилици) сваког месеца, а још 17% да је то урадило претходне године.⁵² И овај вид понашања је забележен на раном узрасту — проценат ученика/ученица првих разреда средњих школа који су навели да су у току једне прилике када су пили, у претходних 30 дана, попили пет или више пића износио је 36,2% (40,7% дечака и 32% девојчица).⁵³

Значајан број младих користи психоактивне супстанце. Према налазима једне студије 7% младих навело је да је пробало марихуану (3% малолетних и 10% старијих испитаника/испитаница),⁵⁴ а према другој чак 8,6% ученика/ученица првих разреда средњих школа навело је да је пробало неку дрогу током живота.⁵⁵

За укупно 24,2% младих узраста 15–24 године је процењено да је прекомерно ухрањено (гојазно и предгојазно).⁵⁶ Процент младих (18–24 године) који испуњава препоруке Светске здравствене организације за извођење физичке активности која утиче на побољшање здравља (а није везана за радне активности) износи 11,2%.⁵⁷

Коцкање и клађење за новац су веома заступљени. Међу ученицима/ученицама првих разреда средњих школа око 15% је навело да се коцкало за новац у претходних 12 месеци

48 Млади у Србији 2018/19, Фондација Фридрих Еберт, стр. 17, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/15295-20190411.pdf>

49 Европско школско истраживање о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, 2019, стр. 7.

50 Истраживање здравља становништва Србије 2019. године, стр. 74.

51 Европско школско истраживање о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, 2019, стр. 16.

52 Истраживање здравља становништва Србије 2019. године.

53 Европско школско истраживање о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, 2019, стр. 16.

54 Млади у Србији 2018/19, Фондација Фридрих Еберт, стр. 18, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/15295-20190411.pdf>

55 Европско школско истраживање о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, 2019, стр. 23.

56 Истраживање здравља становништва Србије 2019. године, стр. 60.

57 Ibid., стр. 67.

уживо, а око 11% на интернету.⁵⁸ Дечаца су у знатно већем проценту наводили да су се коцкали за новац него девојчице — чак 26% дечака је навело да се у претходних годину дана коцкало уживо, а 19,6% онлајн.

Значајан број младих не користи редовно контрацепцију. Према истраживању из 2019. године 26,8% младих у Србији узраста од 15 до 19 година ступило је у сексуалне односе, а 55,6% је навело да је приликом последњег сексуалног односа користило кондом.⁵⁹ Слични налази су добијени и у истраживању у коме је тек 42% испитаних младих (14–29 година) изјавило да редовно користи контрацепцију, при чему девојке контрацепцију користе нешто чешће (46%) од младића (38%).⁶⁰

Од свих жена које су имале медицински, односно легално индуковани прекид трудноће, највише је оних у узрасту 25–34 године, око 45%, док је 13% узраста 20–24 године, а 3,6% млађих од 20 година.⁶¹ Подаци о томе колико младе жене посећују гинеколога не постоје, али тај проценат вероватно није довољно висок, ко се узму у обзир скорашњи налази који показују да је тек половина жена (51%) узраста 15–49 година посетила гинеколога у периоду од годину дана пре истраживања.⁶²

Такође се препознаје проблем раног ступања у брак, у којем је бар један од партнера особа млађа од 18 година. Око 4% младих жена узраста 15–19 година тренутно је удато или живи у ванбрачној заједници, док тај проценат код жена из најсиромашнијих домаћинстава износи 13%.⁶³ Укупно 34% младих жена узраста 15–19 година из ромских насеља тренутно је удато или живи у ванбрачној заједници, а тај показатељ расте на 41% код жена из најсиромашнијих домаћинстава. Међу женама узраста 20–24 године, пре навршене 15. године удало се 1% у општој популацији, а 16% у ромским насељима.

Значајан број младих је био изложен некој врсти насиља. Према једној анализи, око петине младих наводи да су трпели насиље;⁶⁴ према другој, више од трећине младих је било изложено физичком и дигиталном насиљу, а око три четвртине вербалном.⁶⁵ Петина **младих мушкараца и жена** навела је да је у последњих годину дана била сведок физичког насиља и нетолеранције међу вршњацима.

Да је дигитално насиље изражен проблем показују и налази истраживања о коришћењу интернета и дигиталне технологије код деце и младих у Србији из 2019. године, према којима је скоро сваки трећи ученик/ученица узраста 15–17 година током последњих годину дана

58 Европско школско истраживање о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, 2019, стр. 31.

59 Истраживање здравља становништва Србије 2019. године, стр. 79.

60 Млади у Србији 2018/19, Фондација Фридрих Еберт, стр. 19.

61 Здравствено-статистички годишњак Републике Србије 2019, стр. 442, <https://www.batut.org.rs/download/publikacije/pub2019a.pdf>

62 Истраживање здравља становништва Србије 2019. године, стр. 91.

63 Види <https://www.unicef.org/serbia/publikacije/mics6-istrazivanje-visestrukih-pokazatelja-za-2019-godinu>

64 Истраживање положаја и потребе младих, 2020, стр. 162.

65 Алтернативни извештај о положају и потребама младих, 2021, стр. 223.

имао неко узнемиравајуће искуство на интернету.⁶⁶ Скоро једна четвртина младих (24%) узраста 15–17 година пријављује искуство дигиталног насиља, а девојке су чешће жртве вршњачког насиља на интернету.⁶⁷

Значајан број младих жена се суочио се са насиљем. Према скорашњим подацима, 11% жена (узраста 18–29 година) наводи да је имало искуство физичког или сексуалног насиља од стране особе која им није партнер, а 13% жена да је имало искуство физичког или сексуалног насиља од стране садашњег или бившег партнера.⁶⁸ Психичко насиље од стране садашњег или бившег партнера доживело је 44% жена из ове узрастне групе. Такође, међу женама млађим од 30 година 54% наводи да су доживеле бар један облик сексуалног узнемиравања, а 32% да су доживеле сексуално узнемиравање у претходних 12 месеци. Такође, према подацима истраживања родно заснованог насиља у школама у Републици Србији, забележен је тренд повећања учесталости родно заснованог насиља са узрастом, као и повећање процента деака који својим ставовима правдају родно засновано насиље.⁶⁹

У вези са осталим питањима која се тичу безбедности младих треба напоменути да саобраћајне незгоде погађају велики број младих. У Србији годишње, у просеку, у саобраћајним незгодама погине око 115 младих особа, а око 6.300 доживи повреде, другим речима, сваког трећег дана једна млада особа погине у саобраћајним незгодама и свакога дана више од 15 младих особа доживи повреду.⁷⁰

Социјално укључивање

Велики број младих је у ризику од сиромаштва или социјалне искључености. Стопа ризика од сиромаштва или социјалне искључености, која показује проценат лица која су у ризику од сиромаштва, или су изразито материјално ускраћена, или живе у домаћинствима веома ниског интензитета рада, за младе узраста 16–29 година износила је 2019. године 33,6% (31,8% за мушкарце, а 35,4% за жене).⁷¹ Ова стопа је смањена у периоду 2014–2019. године за 11,3 процентна поена. Међутим, она је још увек значајно већа у односу на просек за ЕУ27 (25,1%) и спада међу највеће стопе у Европи. Само је у четири земље за које постоје подаци забележена већа вредност — Северна Македонија, Турска, Грчка и Румунија.

Свака пета млада мушка и женска особа старости 18–24 године (20,8%) живела је 2019. године у трајном сиромаштву. Њихов еквивалентни расположиви доходак био је испод 60% националне медијане еквивалентног расположивог дохотка након социјалних транс-

66 Кузмановић, Д., Павловић, З., Поподић, Д. и Милошевић, Т. (2019). Коришћење интернета и дигиталне технологије код деце и младих у Србији: резултати истраживања Деца Европе на интернету. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, стр. 12.

67 Ibid., стр. 38.

68 Добробит и безбедност жена, 2019, www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

69 Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука Универзитета у Београду уз подршку UNICEF-а, 2015, <https://www.unicef.org/serbia/media/5976/file/Istra%C5%BEivanje%20rodno%20zasnovanog%20nasilja%20u%20%C5%A1kolama%20u%20Srbiji.pdf>

70 Агенција за безбедност саобраћаја, Прегледни извештај, Безбедност младих учесника (15–30 година) у саобраћају, 2019.

71 База података Евростат, [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01\\$DV_567/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01$DV_567/default/table?lang=en)

фера у текућој години и у току најмање две од три претходне године.⁷² Србија има и једну од највиших стопу **младих мушкараца и жена** у трајном ризику од сиромаштва међу земљама ЕУ27; просек за земље ЕУ износи 15,9%. Скоро сви **млади мушкарци и жене** (90% младих узроста 15–24 године) који су се суочили са ризиком од сиромаштва током 2018. године, били су такође сиромашни током најмање две од претходне три године.

У контексту разматрања ситуације младих мушкараца и жена, важно је напоменути да већина младих мушкараца и жена живи са родитељима, односно да процес осамостаљивања не тече брзо. Према налазима истраживања, малолетне младе особе готово искључиво живе са родитељима, док код 76% пунолетних **младих мушкараца и жена** живи са једним или оба родитеља.⁷³ При томе, приближно половина најстаријих испитаних **младих мушкараца и жена** волела би да живи одвојено од родитеља, али нема финансијских средстава за то.

Према резултатима Истраживања положаја и потреба младих, већина **младих мушкараца и жена** у Србији не осећа се угрожено или дискриминисано.⁷⁴ То 2020. године наводи укупно 91%,⁷⁵ што је слично вредности која је забележена 2015. године (93%). Испитаник/испитанице сматрају да су дискриминацији највише изложени **млади мушкарци и младе жене** угрожени сиромаштвом, млади мушкарци и младе жене са инвалидитетом и млади Роми/Ромкиње. Међутим, иако социјална дистанца према припадницима других етничких и мањинских група генерално није изражена, она постоји према Албанцима, припадницима ЛГБТ популације и **мушким и женским** особама оболелим од сиде, према налазима истраживања о ефектима предмета Грађанско васпитање.⁷⁶ Додатно истраживања показују да је 82% младих било сведок неког облика насиља, док је чак 78% младих било сведок дискриминације.⁷⁷

Да је дискриминација област којој је потребно посветити пажњу говоре и налази да се 2/3 дечака од VI разреда основне школе до IV разреда средње школе сложило са ставом да особа хомосексуалне оријентације заслужује физичко насиље, а да се око трећине наставника и 13% наставница у средњим школама сложило са ставом да особа хомосексуалне оријентације не би требало да предаје у школи.⁷⁸

72 Праг ризика од сиромаштва представља 60% медијане националног еквивалентног прихода и 2019. године износио је просечно 19.381 динар месечно за једночлано домаћинство, за домаћинства с двоје одраслих и једним дететом старости до 14 година износио је 34.886 динара, док је за четворчлано домаћинство с двоје одраслих и двоје деце старости до 14 година износио 40.700 динара (према Саопштењу Републичког завода за статистику, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20201283.pdf>).

73 Млади у Србији 2018/19, Фондација Фридрих Еберт, стр. 29 и 30.

74 Истраживање положаја и потреба младих, 2020.

75 Индикатор се односи на целокупну групу младих. Нажалост, нема десегрегације према појединим осетљивим групама (млади зависници, сексуални радници/це, бескућници и сл.), што би дало детаљнији увид у положај младих из осетљивих група.

76 Евалуација ефеката предмета Грађанско васпитање — 10 година после, Грађанске иницијативе, 2019, <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2019/04/GV-GLAVNI-NALAZI-1.pdf>

77 Алтернативни извештај о положају и потребама младих, Кровна организација младих Србије, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo-z%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-u-RS-2020.pdf>

78 Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука Универзитета у Београду уз подршку UNICEF-а, 2015.

Млади у руралним срединама налазе се, по многим показатељима, у неповољнијем положају.⁷⁹ Ризик од сиромаштва је значајно израженији међу младима на селу у Србији него у Европи (овом ризику је изложено 34,7% сеоске младе популације према подацима из 2019. године), а скоро две трећине младих на селу изјављује да тешко или веома тешко успева да састави крај с крајем. Одустајање од образовања је такође значајније у руралним него у урбаним срединама.

Младе особе са инвалидитетом се такође суочавају са низом препрека. Према скорашњем прегледу података о стању људских права младих са инвалидитетом,⁸⁰ велики број особа са инвалидитетом, уз значајан удео младих, смештен је у установе затвореног типа, а услуге подршке у заједници за све групе особа са инвалидитетом су недовољно развијене. При томе се млади са интелектуалним и психо-социјалним тешкоћама суочавају и са ризиком од одузимања пословне способности, што утиче на остваривање других права. Према истом извештају, значајни изазови постоје и у образовању и при запошљавању младих особа са инвалидитетом, као и у приступу здравственим услугама.

Када је у питању положај младих Рома и Ромкиња, забележени су изазови у бројним областима, укључујући образовање и запошљавање.⁸¹ Мере и програми који се планирају за унапређење положаја младих Рома и Ромкиња не одсликавају увек реалне потребе ове групе, чему доприноси недостатак података за ову групу младих.⁸²

Значајан број особа у затворима су младе особе и они представљају рањиву групу младих без довољно систематске подршке. Четвртина особа у затворима су младе особе⁸³ (нешто мањи проценат у односу на 32% у 2016. години). У оцени омладинске политике у Србији из 2012. године наводи се да су млади у затворима осетљива група младих која није довољно препозната јавним политикама, упркос подацима о лошем стању у којем се налазе, а ситуација се у међувремену није изменила.⁸⁴ Према извештају о стању у европским затворима из 2020. године,⁸⁵ Србија је и даље у врху земаља у којима су претрпани затвори, број затвореника/затвореница по једном члану особља је један од највиших забележених у истраживању, стопа смртности је такође међу највишим, а последњих неколико година се знатно повећала.

Посебно је изазовно питање положаја и интеграције **младих мушкараца и жена** који су корисници/кориснице неких услуга социјалне заштите. Главни изазов и даље представља недостатак података. Годишњи извештаји Републичког завода за социјалну заштиту не садрже податке за групу **младих мушкараца и жена** узраста 15–30 година, а доступни подаци не омогућавају да се сагледа слика положаја ове групе. У Србији је доступност података о **мла-**

79 Драган Станојевић, Владимир Ментус, Под лупом: Млади на селу, Национална асоцијација практичара/ки омладинског рада, Нови Сад, 2020, www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/Pod_Lupom_Mladi_na_selu_final.pdf

80 Извештај о људским правима младих у Републици Србији у 2020. години, http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Izvestaj-o-ljudskim-pravima-mladih-2020-15-04_compressed-compressed.pdf

81 Извештај о људским правима младих у Републици Србији у 2020. години, стр. 188.

82 Ibid.

83 Индекс партиципације младих, 2019.

84 Види https://www.youthpolicy.org/national/Serbia_2012_Youth_Policy_Review.pdf

85 https://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_FinalReport_161215_REV170425.pdf

дим мушкарцима и женама који напуштају или су напустили алтернативно старање врло скромна и ограничена на годишњи извештај Републичког завода за социјалну заштиту, који бележи податке о онима који су изашли са смештаја само у односу на разлог напуштања смештаја, а не идентификује карактеристике **младих мушкараца и жена** који напуштају алтернативно старање ради еманципације.⁸⁶

Активно учешће младих мушкараца и жена у друштву

Активно учешће **младих мушкараца и жена** у друштву је на ниском нивоу. Према Истраживању положаја и потреба младих (2020), **свега око 7% младих мушкараца и жена наводи да је заинтересовано или веома заинтересовано за активно учешће у друштво-политичким дешавањима**, а проценат оних који су заинтересовани да се информишу о тим дешавањима нешто мало је већи — 15%.⁸⁷ Слични овим налазима су и резултати истраживања по којима је само 17% **младих мушкараца и жена** (узраста 18–29 година) навело да су они лично заинтересовани за политику, док је проценат младих који су изразили жељу да утичу на одлуке власти на националном нивоу и на нивоу општине испод 30%.⁸⁸

У периоду од 2016. до 2020. године млади су **у веома малом броју наводили да су чланови неких организација**. Око 90% младих није било члан спортског клуба, политичке партије, културно-уметничког друштва и удружења грађана.⁸⁹ У истраживању из 2020. године већина младих (68%) изјавила је да **не би били спремни да се ангажују у раду неког тела које иницира или доноси одлуке од значаја за младе**, а тај број је већи него 2016. године, када је износио 56%.⁹⁰ Такође, свега 16% младих је навело да су спремни да се активније укључе у иницијативе које имају за циљ позитивне промене у друштвеном животу, на националном нивоу или на нивоу локалне заједнице.⁹¹ Међутим, подаци других истраживања указују на то да 41% младих који су били активни у удружењима сматра да се кроз рад у удружењу може поправити стање у друштву, док 47% сматра да је чланство у удружењима утицало на њихов лични напредак.⁹²

Иако га велики број младих користи, интернет се не користи у већој мери за учешће у процесима доношења одлука. Према подацима из 2019. године интернет је за комуникацију са јавним институцијама у претходних годину дана користило 33% младих у Србији (према просечних 57% у ЕУ27), што представља смањење у односу на 2015. годину, када је тај проценат износио 46%.⁹³ Свега 4% младих је навело да је користило интернет за учешће у јавним расправама, консултацијама, гласањима и петицијама (према 12% у ЕУ27).

86 Анализа положаја младих који напуштају систем алтернативног старања, Сос дечије село, <https://sos-decijasela.rs/wp-content/uploads/2019/12/ANALIZA-POLOZAJA-MLADIH-KOJI-NAPUJAJU-SISTEM-AS.pdf>

87 Истраживање положаја и потреба младих, 2020

88 Учешће грађана у демократским процесима, 2018.

89 Истраживања о положају и потребама младих, 2020, стр. 252

90 Ibid., стр. 257

91 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 67

92 Алтернативни извештај Кровне организације младих Србије, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polozaj-i-potrebama-mladih-u-RS-2020.pdf>

93 Подаци наведени према бази података Еуростат.

Половина испитаних младих не зна да ли постоји канцеларија за младе у њиховом граду/општини, а од оних који знају да она постоји, свега 14% је користило њене услуге.⁹⁴

Када је у питању волонтирање, **трећина младих је навела да је учествовала у волонтерским активностима** и тај број се повећао у односу на 2015. годину, када је износио 22%.⁹⁵ Позитиван став према волонтирању у 2020. години има скоро две трећине младих (58,5%), а 53% сматра да би млади требало да се укључе у већем степену у њих.⁹⁶ Према резултатима истраживања које је обухватило питање грађанске партиципације, Србија је у укупном скору у свих пет димензија индекса развоја младих на 48. месту, што указује на то да највећа потреба за унапређењима постоји у овој области рада са младима.⁹⁷ Србија се, према времену које млади проводе у волонтерским активностима, налази на 155. од 183 земље. У Извештају Светског индекса давања (The CAF World Giving Index 10th Edition)⁹⁸ Србија је рангирана на 122. од 125 места на листи земаља према броју реализованих волонтерских сати на нивоу укупне популације. Према овим подацима, само 6% становништва Србије доприноси својој заједници и друштву кроз волонтирање.

Млади исказују **велико интересовање за тему заштите животне средине**. Међу младима који прате политичка дешавања 50,6% наводи да их интересују теме животне средине, што је већи проценат него претходне године.⁹⁹ У истом истраживању забележено је и да млади високо вреднују заштиту животне средине, а да стању животне средине као узрочнику нездравог живота дају високи ранг.

Мобилност и миграције

Три четвртине младих у Србији (15–29 година) изразило је жељу/намеру да емигрира, према регионалном истраживању из 2019. године, што ставља Србију на прво место међу суседним земљама.¹⁰⁰ Од испитаника који желе да напусте земљу једна петина је навела да би отишла на годину-две, док би једна петина у иностранству остала двадесет година или цео живот. Као разлоге за емиграцију млади наводе жељу за побољшањем сопственог материјалног положаја и боље образовање.

У оквиру Истраживања положаја и потреба младих 2020. године, мало више од половине младих је навело да не планира да напусти земљу на дуже време у наредне две године и тај проценат је нешто већи него претходних година. Они који планирају да напусте земљу као најчешћи разлог су наводили посао.

94 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 269–270.

95 Истраживања о положају и потребама младих, 2020, стр. 289.

96 Ibid., стр. 283

97 Види <https://thecommonwealth.org/media/news/new-global-youth-development-index-shows-improvement-state-young-people>

98 Види <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2019-publications/caf-world-giving-index-10th-edition>

99 Алтернативни извештај о положају и потребама младих у Србији, КОМС, 2021.

100 Youth Studies Southeast Europe 2018/2019, стр. 10, <https://www.fes.de/en/youth-studies/>

Сличан налаз је добијен и у истраживању миграција студената/студенткиња, према коме већина њих (58,5%) планира да након завршетка школовања промени пребивалиште (26,1% намерава да се пресели у друго место у Републици Србији, а 32,4% планира да оде у иностранство).¹⁰¹ Главни разлог за мобилност студената, и унутар Републике Србије и према иностранству, јесте „проналажење посла у струци” и „боље плаћен посао”. Већина студената/студенткиња је навела да би одустали од одлуке о пресељењу ако би им у месту у којем живе био обезбеђен посао у струци или ако би добили новац за покретање свог бизниса.

Култура и креативност, слободно време и информисаност

Према резултатима Истраживања положаја и потреба младих, слободно време млади често или редовно проводе на друштвеним мрежама (86%) у сурфовању интернетом (83%), гледању телевизије (55,5%) и у изласцима и дружењима (52%).¹⁰² Са друге стране, свега 28% наводи да често или редовно проводи слободно време бавећи се спортом и рекреацијом, у читању (27%) или бавећи се културно-уметничким стваралаштвом (13,6%). Иако су трендови слични, приметне су и разлике у начину на који су млади наводили да проводе слободно време у 2020. години у односу на 2019. годину, на пример, у већем проценту су наводили гледање телевизије као активност у којој проводе време. У складу са начином како проводе слободно време је и начин на који се информишу — највећи број младих наводи да се свакодневно или често информише путем друштвених мрежа (67%), преко интернет портала (58%) и телевизије (47%).

Према истом истраживању око 50% младих наводи да у њиховој локалној заједници постоји јавни простор у коме млади могу да проводе слободно време, али да тај простор није довољан, док 17% наводи да такав простор уопште не постоји. Такође, **59% младих сматра да нема довољно културних садржаја за младе**. Већина младих се није бавила нити се тренутно бави неком од културно-уметничких активности, а укупно 41% младих сматра да нема довољно могућности да испољи своје таленте и креативност.

Утицај пандемије на положај и потребе младих

Пандемија је значајно утицала на положај и потребе младих у свим областима: од образовања и запошљавања, преко здравља и безбедности, до социјалног укључивања и активног учешћа у друштву. Више од половине младих (52,3%) сматра да је пандемија ковида-19 утицала јако лоше (16,8%) или лоше (35,5%) на њих.¹⁰³

У области образовања, према доступним подацима, пандемија је имала значајан утицај на учешће младих у формалном и неформалном образовању, на мотивацију за учење младих и на задовољство школовањем. Према подацима студије из децембра 2020. године, значајан је удео младих који наводе да су одложили (20,3%) или прекинули похађање

101 Миграције студената, 2018, www.mdpp.gov.rs/doc/Migracije-studenata.pdf

102 Истраживање положаја и потребе младих, 2020.

103 Алтернативни извештај о положају и потребама младих у Србији, КОМС, 2021.

школе односно студија (5%) због пандемије.¹⁰⁴ Са друге стране, забележено је нешто веће учешће младих у неформалном образовању — 12% је навело да је започело нове курсеве, укључујући курсеве страних језика, курсеве других вештина и уметничке курсеве.

Према истом истраживању, велики број младих (37,4%) навео је да им је мотивација за учење опала током пандемије. Више од половине испитаних који су похађали наставу током ванредног стања (52,7%) сматра да су тада научили мање него пре пандемије, да би се тај број смањио са делимичним повратком на уобичајено похађање наставе, али је и даље остао значајан (29%). Један број младих је навео да није имао адекватне услове да се укључи у систем образовања на даљину због недостатка простора у стану (7,4%), неодговарајуће технологије (5,8%) или недовољно развијених дигиталних вештина (5,2%). У истраживању у коме су испитани разлози због којих ученици/ученице из осетљивих група нису учествовали у онлајн учењу на даљину у првим месецима пандемије, забележено је да око 38% ученика/ученица нема приступ интернету, 31% нема одговарајући ИКТ уређај, а око 24% нема подршку у породици за учење на даљину.¹⁰⁵

Када је у питању утицај пандемије на здравље, налази показују да она може бити повезана са нарушавањем менталног здравља и благостања и отежаним приступом здравственој заштити. Према проценама на крају 2020. године, 8,3% испитаних младих је могло да се сврста у групу особа које се тренутно суочавају са проблемима менталног здравља, а још 8% у групу особа за које је могуће да се суочавају са проблемима менталног здравља.¹⁰⁶ Лошију оцену менталног благостања исказале су жене, незапослени млади те ученици/ученице. Према проценама, пандемија је код младих највише урушила осећање оптимизма у погледу будућности, осећај опуштености и осећај присности са другим људима. У то, током пандемије је дошло до благог повећања распрострањености искустава различитих облика насиља које су доживеле младе особе из узорка, што је пријавило 1,5% испитаних, као и до пријављивања већег броја искустава са дискриминацијом. Испитивање организација које раде са младима показало је да половина организација наводи да су појачани ризици по младе током трајања рестриктивних мера и одговора државе на епидемију били везани за приступ здравственој заштити у вези са укидањем или одлагањем редовних терапија и прегледа, као и за одсуство системске психолошке подршке у области менталног здравља младих.¹⁰⁷

Према резултатима лонгитудиналне анкете о утицају пандемије на породице са децом у Србији, значајан проценат адолесцената узраста 13–17 година искусио је проблеме са менталним здрављем током пандемије.¹⁰⁸ Сличан налаз је добијен и у оквиру анкете спроведе-

104 Утицај пандемије корона вируса на популацију младих у Србији, https://cpz.rs/wp-content/uploads/2020/12/SeConS_CP%25BD_-Uticaj-pandemije-korona-virusa-na-populaciju-mladih-u-Srbiji-FINAL.pdf

105 Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Институт за психологију, UNICEF (2020). Праћење начина учења и процеса учења ученика из осетљивих група током остваривања образовно-васпитног рада учењем на даљину — Први извештај на основу истраживачких налаза.

106 Утицај пандемије корона вируса на популацију младих у Србији, https://cpz.rs/wp-content/uploads/2020/12/SeConS_CP%25BD_-Uticaj-pandemije-korona-virusa-na-populaciju-mladih-u-Srbiji-FINAL.pdf

107 Последице ковида-19 на положај осетљивих група и група у ризику, 2020, <https://serbia.un.org/sites/default/files/2020-12/Posledice%20Kovid%2019%20na%20polo%25BEaj%20osetljivih%20grupa%20i%20grupa%20u%20riziku.pdf>

108 Истраживање о утицају пандемије Covid-19 на породице са децом у Србији, UNICEF, 2020, www.unicef.org/serbia/media/15861/file/Istrazivanje%20o%20uticaju%20pandemije%20Covid-19%20na%20porodice%20sa%20decom%20u%20Srbiji_drugi%20talas.pdf

не у априлу 2021. године путем платформе U-Report, када је забележено да око половине анкетираних наводи да се осећа лошије пре него пандемије, и то 18% много лошије, а 32% лошије.¹⁰⁹ Иако нема прецизних података о менталном здрављу, овај налаз може да укаже на то да су код младих присутнији проблеми са анксиозношћу, стресом, потиштеношћу и неповољном сликом о себи.

Када је у питању **утицај пандемије на запошљавање младих**, у првим месецима пандемије значајан број младих навео је да су добили отказ или да је ванредно стање утицало на неки начин на њихов рад, тако што су радили скраћено или појединим данима.¹¹⁰ Слични су налази и другог истраживања, према коме је у току ванредног стања више од петине младих остало без посла, док је у октобру 2020. године дошло до опоравка и благог повећања запослености.¹¹¹ Подаци показују да су млади и пре пандемије били најнезадовољнији занимањем, а пандемија је појачала њихово незадовољство овим аспектом живота. Посебно су угрожени млади који раде у микро и малим предузећима, samozапослени млади и млади који раде у услугама, трговини, индустрији, грађевини, саобраћају.

Према мишљењу младих, пандемија је највише утицала на немогућност остваривања права на слободу кретања, права на учешће у јавном животу, права на слободно време и права на информисање. И резултати недавног истраживања показују да велики број испитаних младих (30%) сматра да им је право на информисање било ускраћено током пандемије.¹¹² Са друге стране, доступне анализе медијског извештавања о младима у периоду од марта до новембра 2020. године показују да је, од укупног броја прилога у којима су млади поменути у контексту коронавируса, у преко 76% понашање младих представљено као опасно у смислу ширења вируса и скоро сви су их описивали као лица која највише доприносе ширењу вируса.¹¹³ Слично је и са штампаним медијима и прилозима у електронским медијима.

109 Анализа анкете „Ментално здравље младих“ спроведене путем U-Report платформе, http://deaps.org/docs/20210607_1-Mentalno-zdravlje-mladih.pdf

110 Алтернативни извештај о положају и потребама младих у Србији, КОМС, 2020, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/12/Zivot-mladih-u-Srbiji-uticaj-kovid-19-pandemije.pdf>

111 Утицај пандемије корона вируса на популацију младих у Србији, https://cpz.rs/wp-content/uploads/2020/12/SeConS_CP%C5%BD_-Uticaj-pandemije-korona-virusa-na-populaciju-mladih-u-Srbiji-FINAL.pdf

112 Ibid.

113 Млади у медијском огледалу 2020, КОМС, www.mladi.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Mladi-u-medijskom-ogledalu-2020-FINAL.pdf

Анализа остварених резултата спровођења Националне стратегије за младе у периоду од 2015. до 2020. године

Ex post анализа Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. (НСМ) заснована је на процени остварености дефинисаних показатеља за циљеве постављене у оквиру НСМ који се односе на период од 2015. до 2020. године.¹¹⁴

Резултати анализе указују на то да је током првих пет година имплементације НСМ успешно креирано и основано неколико значајних системских и институционалних механизма који би требало да обезбеде дуготрајност и одрживост резултата НСМ. У складу са тим се као примери наводе Савет за младе, усвајање Закона о Националном оквиру квалификација Републике Србије и увођење система јавно признатих организатора активности образовања одраслих, што би требало да реши питање квалитета и признавања неформалног образовања, Фонда за младе таленте, препознавање Фондације Темпус као националне Еразмус-агенције, покретања питања и предузимање одговарајућих корака за правно регулисање радних пракси, волонтирање и сл.

Анализа истиче да су остварени делимични ефекти дефинисаних стратешких циљева. Препознају се напори Министарства које оно улаже у препознавање омладинског рада и подршку развоју неформалног образовања. У појединим сегментима може се уочити позитиван тренд раста кључних показатеља (смањење стопе незапослености младих и стопе NEET младих), мада се не може проценити колико је томе допринела имплементација НСМ, пошто на те показатеље утиче велики број фактора. Међутим, и поред благог побољшања појединих показатеља, млади су још увек у неповољном положају. Постоје значајни изазови у процесу транзиције из образовања у свет рада, у остваривању права на достојанствени рад и у укључивању у процес доношења одлука на свим нивоима власти.

Пандемија ковида-19 је додатно отежала процес спровођења Националне стратегије за младе и остваривање жељених ефеката. Због тога постоји назадовање у великом броју показатеља, пре свега оних који се односе на започињање сопственог бизниса, на квалитета доступног културног садржаја и на доступност образовних и здравствених програма и услуга.

Анализа истиче да је неопходно ускладити Националну стратегију за младе са недавно усвојеним националним релевантним стратегијама као што су Национална стратегија запошљавања 2021–2026, Стратегија образовања и васпитања до 2030. године и многе друге,¹¹⁵ али и са међународним документима, као што су Стратегија Европске уније за младе 2019–2027, Стратегија омладинског сектора Савета Европе 2030, Стратегија Уједињених нација за младе и Агенда за одрживи развој до 2030.

¹¹⁴ У складу са Законом о планском систему и припадајућом Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика.

¹¹⁵ Стратегија развоја дигиталних вештина 2020–2024, Стратегија о економским миграцијама Републике Србије 2021–2027, Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018–2026. и Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији 2019–2026.

Ако се погледа квалитет имплементације НСМ, већина планираних активности је у потпуности или делимично реализована у планираним роковима. Међутим, око 30% активности или нису реализоване (делимично реализоване) или нема података о њиховој реализацији, што указује на то да је можда потребна већа подршка развоју капацитета субјеката омладинске политике за имплементацију. У анализи се посебно истиче то што постоји велики број активности које нису реализоване у оквиру првог Акционог плана за младе 2015–2017, а које потом нису ни препознате ни унете у наредни акциони план за младе. Уз то, један од изазова је недостатак података за изабране показатеље којима се прати квалитет реализације, као и недостатак почетних и циљаних вредности за изабране показатеље, што знатно отежава процес праћења и евалуације остварених резултата.

Налази *ex post* анализе указују на то да су млади, и поред позитивних помака, још увек једна од најугроженијих група у друштву у свим сегментима (запошљавање, образовање, здравље, социјално укључивање) и да се мора задржати системска подршка младима координисана на националном нивоу кроз НСМ. У складу са тим утврђене су кључне препоруке:

1. Неопходно је спровести свеобухватну ревизију важеће Националне стратегије за младе за период 2015–2025 или покренути процедуру за израду нове стратегије, имајући у виду да је дошло до значајних промена у европским и међународним стратегијама и резолуцијама те да је пандемија ковида-19 донела потпуно нове изазове за младе.
2. Унапредити систем прикупљања података и праћења ефеката мера и резултата НСМ како би се обезбедио квалитет у процесима креирања и спровођења мера НСМ. Ова препорука пре свега подразумева идентификовање утемељених и реалних показатеља за праћење активности, резултата и стратешких циљева, али и дефинисање почетних и циљаних вредности које се желе постићи у дефинисаном року имплементације НСМ.
3. Неопходно је дефинисати приоритете и обим активности у складу са реалним ресурсима и капацитетима свих субјеката омладинске политике, у току периода имплементације НСМ.
4. Обезбедити систем подршке у јачању капацитета свих субјеката омладинске политике на локалном, регионалном и националном нивоу ради креирања, спровођења и праћења мера омладинске политике.
5. Унапредити међусекторску сарадњу на свим нивоима. То пре свега подразумева јачање постојећих механизма који дају добре резултате, као што је Савет за младе на националном нивоу, али и успостављање неких других платформи које би обезбедиле бржу и квалитетнију размену података.
6. Развити мере и активности подршке за младе, посебно за младе из осетљивих група, имајући у виду утицај и последице пандемије ковида-19. Посебну пажњу треба посветити компоненти пружања подршке младима, пре свега младима из осетљивих група, укључујући развој механизма подршке за деловање у периоду кризе.

Релевантни документи јавне политике и прописи

У наредном делу текста наводе се документи јавне политике, стратегије и програми који се директно или посредно односе на област омладинске политике.

- 1) *Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године* („Службени гласник РС”, бр. 18/21 и 36/21 — исправка). Овај стратешки документ је донет у циљу успостављања стабилног и одрживог раста запослености заснованог на знању и достојанственом раду. Ради остваривања општег циља овог документа планирана је међусекторска сарадња како би се унапредила понуда на тржишту рада и како би се планиране мере на квалитетан и ефикасан начин спроводиле. Документ садржи посебне циљеве и мере међу којима су и оне које су усмерене на унапређење положаја младих на тржишту рада. За постизање овог циља, у наредном периоду ће се радити на увођењу програма Гаранције за младе или неких његових делова.
- 2) *Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године* („Службени гласник РС”, бр. 63/2021-4) поставља као опште циљеве обезбеђивање квалитетног образовања за постизање пуног потенцијала сваког детета, младе и одрасле особе у Републици Србији и унапређење доступности, квалитета, релевантности и праведности високог образовања. За достизање ових циљева планиране су мере за унапређење наставе и учења, система за осигурање квалитета и развоја дигиталног образовања у доуниверзитетском образовању и васпитању, као и за унапређење његове доступности, праведности и отворености те унапређење услова за целоживотно учење. Када је у питању високо образовање, предвиђене су мере које се тичу унапређења квалитета понуде, људских ресурса, исхода и релевантности високог образовања и унапређења његовог обухвата и праведности те мере које се односе на дигитализацију.
- 3) *Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”* („Службени гласник РС”, број 10/21) препознаје као општи циљ допринос научно-технолошког и иновационог система убрзаном развоју Републике Србије кроз унапређење квалитета и ефикасности науке, технолошког развоја и иновација и даље интеграције у Европски истраживачки простор. Посебни циљеви су усмерени на обезбеђивање неопходних услова за динамични развој науке, технолошког развоја и иновација, повећање ефикасности коришћења ресурса научноистраживачког система, неговање врхунског квалитета науке и технолошког развоја и јачање конкурентности привреде, фокусирање истраживања на друштвене изазове и приоритете и јачање међународне сарадње. Стратегија предвиђа мере које се односе на развој људских ресурса, које обухватају и мере везане за укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад.
- 4) *Стратегија развоја дигиталних вештина у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године* („Службени гласник РС”, број 21/20) поставља као општи циљ унапређење дигиталних знања и вештина свих грађана, укључујући припаднике осетљивих друштвених група, ради омогућавања праћења развоја информационо-комуникационих технологија у свим областима и обезбеђивања потреба привреде и тржишта рада. Сви посебни

циљеви се односе и на младе и укључују унапређивање дигиталних компетенција у образовном систему, унапређење основних и напредних дигиталних вештина за све грађане, развој дигиталних вештина у односу на потребе тржиште рада и целоживотно учење ИКТ стручњака, за које је предвиђена мера праћења броја младих, посебно жена које се образују и обучавају за ИКТ занимања.

- 5) *Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године* („Службени гласник РС”, број 96/19) за циљ поставља употребу вештачке интелигенције у функцији економског раста, запошљавања и квалитетнијег живота. У оквиру мера за постизање циљева развоја образовања, науке и иновација и економије у вези са вештачком интелигенцијом, предвиђено је између осталог и унапређивање наставних садржаја у средњим школама, измене основних студија и развој постдипломских и кратких програма студија, као и неформалног образовања у области вештачке интелигенције, подизање нивоа подршке истраживачима и стартап компанијама и предузећима у овој области.
- 6) *Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период од 2020. до 2027. године* („Службени гласник РС”, број 21/20) представља документ настао у циљу даљег друштвеног и економског развоја путем подизања конкурентности привреде, привредног раста и напретка друштва кроз повезивање истраживачких, индустријских и иновационих снага и ресурса.
- 7) *Стратегија о економским миграцијама Републике Србије за период 2021–2027. године* („Службени гласник РС”, број 21/20) представља документ јавне политике којим је утврђен општи циљ — стварање привредног и друштвеног амбијента за успоравање одласка радно способног становништва, јачање веза са дијаспором, подстицање повратних и циркуларних миграција, као и привлачење странаца различитих образовних профила. Стратегија предвиђа мере које се, између осталог, односе и на омогућавање одговарајућег стручног оспособљавања и стручног усавршавања младих и стварање услова за њихов повратак и успостављање координације локалних савета за миграције са канцеларијама за младе и локалним саветима за запошљавање.
- 8) *Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године* („Службени гласник РС”, број 35/20) представља документ јавне политике којим је утврђен општи циљ индустријске политике — подизање конкурентности индустрије Републике Србије, али и посебни циљеви који се односе на унапређену дигитализацију пословних модела индустријске производње, развој индустрије базиране на иновацијама и развоју виших фаза технолошке производње, повећање укупног обима инвестиција у индустрију уз раст квалитета инвестиција, унапређење технолошке структуре извоза и трансформацију индустрије од линеарног ка циркуларном моделу.
- 9) *Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године* („Службени гласник РС”, број 80/20) представља документ јавне политике којим је утврђен општи циљ — обезбеђен континуирани свеобухватни одговор друштва на насиље према деци, у складу са динамиком изазова, ризика и претњи, кроз унапређен систем превенције, заштите и подршке. Посебни циљеви стратегије обухватају превенцију и

систематски рад на промени ставова, вредности и понашања у односу на насиље према деци, интервенције усмерене на заштиту деце од насиља и нормативни оквир, институционалне и организационе механизме за превенцију и заштиту деце од насиља. Циљеви и мере ове стратегије се односе и на децу узраста 15–18 година, па су стога релевантни и за омладинску политику.

- 10) *Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године („Службени гласник РС”, број 47/21)* има за циљ успостављање ефикасне превенције и заштите од свих облика насиља према женама и девојчицама и насиља у породици те развијање родно одговорног система услуга подршке жртвама насиља. Посебни циљеви ове стратегије, који су релевантни и за омладинску политику, односе се на унапређено деловање свих актера на превенцији родно заснованог насиља према женама и насиља у породици, обезбеђење ефикасне и делотворне заштите жртвава и адекватне услуге подршке жртвама насиља, инкриминасање свих облика насиља према женама и насиља у породици, интегрисање јавних политика и успостављање система прикупљања и анализе података о родно заснованом насиљу према женама и насиљу у породици.
- 11) *Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године („Службени гласник РС”, број 44/20)* као општи циљ поставља изједначавање могућности особа са инвалидитетом у уживању свих грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права, уз пуно поштовање њиховог достојанства и индивидуалне аутономије, обезбеђивање независности, слободе избора и пуне и ефективне партиципације у свим областима друштвеног живота, укључујући и живот у заједници. Да би се постигао општи циљ ове стратегије, утврђени су посебни циљеви, који се односе и на младе са инвалидитетом: повећана друштвена инклузија особа са инвалидитетом, обезбеђено уживање права особа са инвалидитетом на пословну способност и породични живот на равноправној основи са другима, ефикасна заштита од дискриминације, насиља и злостављања и системско увођење перспективе инвалидитета у доношење, спровођење и праћење јавних политика.
- 12) *Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године („Службени гласник РС”, број 26/16)* поставља као општи циљ побољшање социјално-економског положаја ромске националне мањине у Републици Србији, уз пуно уживање мањинских права, елиминисање дискриминације и постизање веће социјалне укључености Рома и Ромкиња у све сегменте друштва. Неколико постављених исхода до 2025. године у оквиру овог документа директно препознаје младе, између осталих, смањен удео младих 18–24 године у ромској популацији који су прерано напустили образовање, повећан број младих из ромске заједнице који су завршили средњошколско образовање и побољшање њихових образовних постигнућа, делотворно идентификовање и законско процесуирање случајева дискриминације младих из ромске заједнице у приступу квалитетним услугама у домену образовања и спровођење програма стажирања младих високообразованих Рома и Ромкиња у институцијама на националном и локалном нивоу.

- 13) *Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период од 2020. до 2025. године* („Службени гласник РС”, број 11/20) има за општи циљ унапређен систем јавног информисања кроз хармонизован позитивни правни оквир који гарантује слободу изражавања, слободу медија, безбедност новинара, медијски плурализам, развијено медијско тржиште, оснажену новинарску професију, едуковано грађанство и институције способне за примену регулативе. Стратегија садржи мере које директно помињу младе, укључујући унапређење медијске писмености и повећање медијске видљивости и недискриминаторског извештавања медија о женама и осетљивим друштвеним групама.
- 14) *Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018–2026. година* („Службени гласник РС”, број 61/2018-6) подржава унапређење здравља, спречавање болести и продужење квалитетног живота становништва. Стратегија поставља за циљеве унапређење здравља и смањивање неједнакости у здрављу, унапређење животне средине и радне околине, спречавање и сузбијање болести и водећих ризика по здравље становништва, развој акција промоције здравља у заједници, подршку развоју доступне, квалитетне и ефикасне здравствене заштите, развој система јавног здравља заснованог на доказима из истраживања и унапређење управљања, комуникације и партнерства за примену начела „здравље у свим политикама”.
- 15) *Уредба о националном програму за превенцију гојазности код деце и одраслих* („Службени гласник РС”, бр.9/18) има за главне циљеве промоцију здравог начина живота, унапређење здравља целокупног становништва и смањење учесталости гојазности деце, младих, одраслих и старијих особа. Млади су овим програмом идентификовани као једна од главних циљних група, а приоритетне области за акцију обухватају промоцију здравља и превенцију прекомерне ухрањености и гојазности, реоријентацију услуга здравствене заштите ка превенцији и јачање надзора, праћења, евалуације и истраживања.
- 16) *Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019–2026. године* („Службени гласник РС”, број 84/19) представља усаглашен систем мера, услова и инструмената јавне политике који треба да се спроведу ради заштите менталног здравља кроз превенцију настанка менталних поремећаја, унапређење менталног здравља, анализу и дијагностику менталног стања лица, лечење и рехабилитацију лица са менталним поремећајима, као и сумњу на постојање менталних поремећаја, а уз поштовање људских права и јачање достојанства лица са менталним сметњама и примену најмање рестриктивних облика третмана. Млади (15–24 године) препознају се као једна од посебно вулнерабилних популација и предвиђено је да се рад на превенцији менталних поремећаја и унапређењу менталног здравља посебно усмери на младе те да се у вези са тим подржи развој мреже специфичних служби.
- 17) *Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године* („Службени гласник РС”, број 85/14) дефинише као један од стратешких развојних циљева унапређење квалитета живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва, а подразумева и мере подршке младима из руралних средина.

18) *Програм економских реформи (ERP) за период 2021–2023.* садржи средњорочни оквир макроекономске и фискалне политике, као и детаљан приказ структурних реформи које треба да допринесу повећању конкурентности националне економије, стварању привредног раста и развоја, креирању нових радних места и услова за бољи живот. Структурне реформе организоване су у осам главних области: реформа тржишта енергије и транспорта; пољопривреда, индустрија и услуге; пословни амбијент и борба против сиве економије; истраживање, развој и иновације и дигитална економија; трговинске реформе; образовање и вештине; запошљавање и тржиште рада; социјална заштита и укључивање.

У наставку су набројани закони и други документи од важности за развој омладинске политике, који заједно чине правни оквир релевантан за НСМ.

- 1) *Закон о младима („Службени гласник РС”, број 50/11)* уређује мере и активности које предузимају Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, а које имају за циљ унапређивање друштвеног положаја младих и стварање услова за остваривање потреба и интереса младих у свим областима које су од интереса за младе.
- 2) *Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 — др. закон, 10/19, 27/18 — др. закон и 6/20)* представља општи закон који регулише доуниверзитетско образовање и васпитање. Прописује, поред осталог, право на образовање, језик образовања, опште циљеве образовања и васпитања, принципе, кључне компетенције за целоживотно учење и опште међупредметне компетенције.
- 3) *Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 55/13, 101/17, 27/18 — др. закон, 6/20 и 52/21)* регулише средње образовање и васпитање, а њиме су, поред осталог, прописани: циљеви и исходи овог нивоа образовања као и опште међупредметне компетенције; врсте средњих школа (гимназија, стручна, уметничка, мешовита школа, школа за ученике са сметњама у развоју); различити програми, међу којима си и програм каријерног вођења и саветовања, програм заштите животне средине, програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања, програми превенције других облика ризичног понашања и др.
- 4) *Закон о дуалном образовању („Службени гласник РС”, бр. 18/10, 101/17 и 6/20)* уређује садржај и начин остваривања дуалног образовања (модел реализације наставе у систему средњег стручног образовања и васпитања), узајамна права и обавезе ученика, родитеља/старатеља, школе и послодавца, материјално и финансијско обезбеђење ученика, као и друга питања од значаја за дуално образовање.
- 5) *Закон о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 — др. закон, 73/18, 67/19 и 6/20)* уређује систем високог образовања, услове и начин обављања делатности високог образовања, основе финансирања високог образовања, као и друга питања од значаја за обављање ове делатности.
- 6) *Закон о дуалном моделу студија у високом образовању („Службени гласник РС”, број 66/19)* уређује садржај и начин остваривања дуалног модела у високом образовању, узајамна

права и обавезе студената, високошколских установа и послодаваца, материјално и финансијско обезбеђење студената, као и друга питања од значаја за реализацију студија по дуалном моделу.

- 7) *Закон о ученичком и студентском стандарду* („Службени гласник РС”, бр. 18/10, 55/13, 27/18 — др. закон и 10/19) регулише услове под којима ученик може да буде смештен у ученички дом, добије кредит или стипендију те услове под којима студент може да буде смештен у студентски дом, оствари право на кредит или стипендију.
- 8) *Закон о образовању одраслих* („Службени гласник РС”, бр. 55/13, 88/17 — др. закон, 27/18 — др. закон и 6/20 — др. закон) представља посебан закон који регулише образовање одраслих путем формалног и неформалног образовања и информалног учења. Одрасли који стичу основно образовање према програму за образовање одраслих јесу лица старија од 15 година, одрасли који стичу средње образовање лица старија од 17 година, а одрасли у смислу овог закона јесу лица обухваћена активностима образовања одраслих која су старија од 18 година.
- 9) *Закон о Националном оквиру квалификација Републике Србије* („Службени гласник РС”, бр. 27/18 и 6/20) прописује Национални оквир квалификација Републике Србије, систем за уређивање квалификација, његову сврху, циљеве и принципе, врсте и нивое квалификација, начин стицања квалификација, опис знања, вештина, способности и ставова, нивое квалификација, тела и организације надлежне за примену и развој НОКС-а, обезбеђивање квалитета у примени НОКС-а и повезивање са Европским оквиром квалификација.
- 10) *Закон о науци и истраживањима* („Службени гласник РС”, број 49/19) уређује систем науке и истраживања у Републици Србији, и то планирање и остваривање општег интереса у науци и истраживању, обезбеђивање квалитета и развоја научноистраживачког рада, правни положај института, оснивање института и управљање њима, стицање звања истраживача, институционално финансирање и финансирање других програма од општег друштвеног интереса, вођење евиденције, као и друга питања од значаја за систем науке и истраживања.
- 11) *Закон о социјалној заштити* („Службени гласник РС”, број 24/11) утврђује социјалну заштиту као организовану друштвену делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањања последица социјалне искључености. Малолетно лице и пунолетно лице до навршених 26 година живота јесте корисник права или услуга социјалне заштите када су му, услед породичних и других животних околности, угрожени здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не може да достигне оптимални ниво развоја.
- 12) *Закон о здравственој заштити* („Службени гласник РС”, број 25/19) уређује систем здравствене заштите у Републици Србији, његову организацију, друштвену бригу за здравље становништва, општи интерес у здравственој заштити, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања од значаја за организацију и спровођење здравствене заштите. У оквиру закона дефинишу се и посебне категорије које су обухваћене друштвеном

- бригом за здравље,¹¹⁶ што се односи и на незапослене младе који нису на школовању до навршене 26. године.
- 13) *Закон о здравственом осигурању* („Службени гласник РС”, број 107/2005, 109/2005 и 57/2011) уређује права из обавезног здравственог осигурања и услове за њихово остваривање, финансирање обавезног здравственог осигурања, уговарање здравствене заштите, организацију обавезног здравственог осигурања и друга питања од значаја за систем обавезног здравственог осигурања.
 - 14) *Закон о раду* („Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 — УС, 113/17 и 95/18 — аутентично тумачење), као општи пропис у области рада, уређује закључивање уговора о раду и других уговора о радном ангажовању, радно време и друга права, обавезе и одговорности запослених и других радно ангажованих лица из рада и по основу рада, као и друге услове рада, осим услова којима се обезбеђује безбедност и здравље на раду.
 - 15) *Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености* („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 38/15, 113/17 — др. закон и 113/17) дефинише послове запошљавања који се односе на обавештавање о могућностима и условима за запошљавање, посредовање у запошљавању у земљи и иностранству, професионалну оријентацију и саветовање о планирању каријере, спровођење мера активне политике запошљавања, издавање дозволе за рад странцу и лицу без држављанства, у складу са законом. Носиоци послова запошљавања су Национална служба за запошљавање и агенције за запошљавање.
 - 16) *Закон о волонтирању* („Службени гласник РС”, број 36/10) уређује основне појмове у вези са волонтирањем, начела волонтирања, уговор о волонтирању, права и обавезе волонтера и организатора волонтирања и надзор над применом овог закона.
 - 17) *Закон о удружењима* („Службени гласник РС”, бр. 51/09, 99/11 — др. закон и 44/2018 — др. закон) уређује оснивање и правни положај удружења, упис и брисање из регистра, чланство и органе, статусне промене и престанак удружења, као и друга питања значајна за рад удружења.
 - 18) *Закон о задругама* („Службени гласник РС”, бр. 112/2015) уређује правни положај задруга, њихово оснивање и друга питања значајна за положај и рад задруга. Овим законом се уређује рад студентско-омладинских задруга, које на организован начин обезбеђују задругарима обављање привремених и повремених послова код привредних субјеката у складу са прописима којима се уређује област рада, а у циљу стицања допунских средстава за школовање и задовољење основних социјалних, културних и других личних и заједничких потреба.

¹¹⁶ Друштвену бригу за здравље на нивоу Републике Србије чине мере привредне, здравствене и социјалне политике којима се стварају услови за спровођење здравствене заштите, очување и унапређење здравља људи, као и мере којима се усклађује деловање и развој система здравствене заштите.

- 19) *Закон о забрани дискриминације* („Службени гласник РС”, број 22/09 и 52/21) дефинише појам дискриминације, посредне дискриминације, сегрегације, облике и случајеве дискриминације, истиче општу забрану дискриминације и поступке заштите од дискриминације. Овим законом се истиче да су сви једнаки и да треба да уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације.
- 20) *Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* („Службени гласник РС”, бр. 33/06 и 13/16) уређује општи режим забране дискриминације по основу инвалидности, поступак заштите особа изложених дискриминацији и мере које се предузимају ради подстицања равноправности и социјалне укључености особа са инвалидитетом.
- 21) *Закон о родној равноправности* („Службени гласник РС”, број 52/21) уређује успостављање, унапређење и одржавање родне равноправности спровођењем одредби закона, укључујући мере у образовању, васпитању, науци и технолошком развоју. Једна од мера се директно односи на младе у вези са промоцијом укључивања младих, нарочито девојчица и девојака, у STEM науке и сектор за информационо-комуникационе технологије.

Важећи документи јавне политике и прописи који имају директни утицај на стање у области омладинске политике на међународном нивоу

У процесу ревизије Националне стратегије за младе спроведена је упоредна анализа којом су упоређени различити приступи омладинској политици на међународном нивоу и како се они могу применити у случају Републике Србије.¹¹⁷ У наставку текста резимирају се кључни налази анализе Стратегије ЕУ за младе за период 2019–2027, Стратегије омладинског сектора Савета Европе до 2030. године, Стратегије УН за младе и Агенде УН за одрживи развој до 2030.

Стратегија ЕУ за младе за период 2019–2027 има за циљ да подстакне друштвени и грађански ангажман те учешће свих младих људи у демократском животу. Једанаест европских циљева за унапређење положаја младих одражава ставове европске омладине и дефинише стратешке приоритете за све земље чланице. Ти приоритети су повезивање ЕУ са младима, равноправност свих полова, инклузивно друштво, информисање и конструктивни дијалог, ментално здравље и благостање младих, подршка младима у руралним срединама, квалитетно запошљавање за све младе, квалитетно учење, простор за учешће свих младих, одржива зелена Европа и омладинске организације и европски програми. Омладински рад је стављен у фокус Стратегије ЕУ за младе и предвиђа низ мера за подршку омладинском раду. Једна од кључних техничких неусклађености односи се на различито дефинисање старосне категорије младих. Млади се према Еуростату рачунају од 15 до 29 година, док су према Закону о младима и важећој НСМ млади у Србији старосна категорија од 15 до 30 година. То свакако отежава методе прикупљања података и упоредну анализу. Налази упоредне

¹¹⁷ Упоредна анализа Националне стратегије за младе Републике Србије за период од 2015. до 2025. године, релевантних међународних стратегија у области младих и релевантних стратегија у Републици Србији, 2021.

анализе истичу да ове две стратегије нису потпуно упоредиве, јер имају различите покретаче, правни оквир, партнере, географски фокус и расположива средства за имплементацију. Стратегија ЕУ за младе и актуелна НСМ различито посматрају климатске промене — док се у НСМ оне помињу тек у специфичном циљу 5 стратешког циља „Унапређено здравље и благостање младих жена и мушкараца”, у Стратегији ЕУ за младе је „одржива зелена Европа” један од 11 кључних циљева. Осим тога, значајна неусаглашеност се односи на део праћења остваривања резултата, пре свега у вези са дефинисаним показатељима, али и у вези са успостављеним механизмима за праћење и евалуацију.

Стратегија омладинског сектора Савета Европе до 2030. године поставља четири тематска приоритета који се односе на учешће младих у доношењу одлука и активно грађанство, приступ младих грађанским, политичким, дигиталним и социјалним правима и уважавање различитости, изградњу мира, борбу против свих облика расизма и нетолеранције, интеркултурни дијалог и учење те специфични рад са заједницама младих људи које су погођене таквим феноменима. Један од приоритета је и омладински рад, који обухвата активности Савета Европе на јачању и развоју квалитета и признања омладинског рада те промоцију приступа Савета Европе неформалном образовању. Као и у претходном случају, ова стратегија и важећа НСМ нису потпуно упоредиве. Оне имају различит правни оквир, партнере, системе подршке, покретаче, географски фокус, расположива средства за имплементацију и фокус. Упоредна анализа истиче да су приметне суштинске разлике на свим нивоима, од визије, преко циљева, до мера. Скреће се пажња да треба размотрити неколико мера и механизма који би могли да унапреде будућу НСМ, као што су принцип заједничког менаџмента, подршка развоју омладинског сектора и препознавање омладинског рада, систем реаговања на нове изазове и обезбеђивање приступа неформалном образовању.

Агенда Уједињених нација за одрживи развој од 2015. до 2030. (Агенда 2030) представља глобални стратешки план акције за људе, планету и просперитет и дефинише 17 главних циљева одрживог развоја за период до 2030. године. Имајући у виду комплексност овог документа, издваја се неколико начела и принципа који су важни за младе: принцип слободе и једнакости у виду достојанства и остваривања свих права, принцип једнакости у виду недискриминације приликом остваривања права, принцип права на живот, слободу и безбедност, принцип права на образовање и др. Република Србије је преузела много обавеза и спровела значајне кораке у испуњавању Агенде 2030, који се пре свега односе на формирање Међуресорне радне групе за спровођење Агенде, и на фокус групе Народне скупштине Србије за развој контролних механизма и надзор имплементације циљева одрживог развоја. Ово указује на потребу да се сви стратешки документи усвоје и ревидирају у складу са Агендом 2030. Упоредна анализа показује да Агенда и важећа НСМ нису у потпуности усклађене, али да НСМ даје свој допринос остваривању циљева Агенде када је у питању побољшање положаја младих. Главни изазов је питање неусклађености праћења, односно то што се начин дефинисања циљева и показатеља у оквиру Агенде 2030 и процес мониторинга и евалуације који се примењује на националном нивоу значајно разликују у поређењу са важећом НСМ.

Стратегија УН за младе представља амбициозну стратегију на системском нивоу која води УН и партнере ка сврсисходној сарадњи са младима и за младе широм света. Следећи приоритети су дефинисани у оквиру стратегије: 1) укључивање, партиципација и заговарање — појачати гласове младих у сврху промоције мирног, праведног и одрживог света, 2) темељи

информисаности и здравља — подржати већи приступ младих квалитетном образовању и здравственим услугама, 3) економско оснаживање кроз пристојно запослење — подржати већи приступ младих пристојном и продуктивном запослењу, 4) млади и људска права — заштитити и промовисати права младих и подржати њихово грађанско и политичко ангажовање и 5) изградња мира и отпорности — подржати младе као покретаче иницијатива за мир, безбедност и хуманитарне акције. Анализа је утврдила да постоји значајан ниво повезаности циљева и актера ове стратегије са НСМ, али је наглашено да оне нису у потпуности упоредиве. Препорука је повезивање НСМ са овом стратегијом у погледу употребе ресурса које нуди УН, као што су механизми праћења учинка, базе знања, алати и друго. Посебно се истиче и препорука да се пружи подршка подизању капацитета власти на локалном и националном нивоу за спровођење стратегије како би се постојећи ресурси што боље употребљивили у сврху остваривања циљева стратегије.

Резолуција о младима, миру и сигурности Савета безбедности Уједињених нација у потпуности се фокусира на улогу младих у изградњи мира и борби против насилног екстремизма. Резолуција позива земље чланице да размотре начине да се повећа заступљеност младих у процесу доношења одлука на свим нивоима и понуде механизми за спречавање и решавање сукоба у партнерству са младима. У резолуцији се такође позивају земље чланице да укључе младе у мировне преговоре и настојања за изградњу мира. Резолуција препознаје четири следећа приоритета: 1) подстицање већег учешћа младих, 2) позива чланице да улажу напоре у превенцију кроз развој адекватних политика, квалитетног образовања те промоцију културе мира, међукултурног и међурелигијског дијалога и толеранције, 3) позива чланице да улажу напоре у успостављање партнерства кроз препознавање свих међународних и националних партнера и ресурса и кроз подстицање укључивања локалних заједница и организација цивилног друштва у процесе креирања политика, превенције и промоције и 4) обустављање и реинтеграција, при чему се посебно скреће пажња на потребе младих који живе у деловима света погођеним оружаним сукобима.

ИДЕНТИФИКОВАЊЕ ЦИЉНИХ ГРУПА И КЉУЧНИХ ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА

Током реализације ове анализе идентификоване су циљне групе и заинтересоване стране (у даљем тексту: заинтересоване стране). Приликом мапирања водило се рачуна о директном или индиректном утицају који предложене промене могу имати на циљне групе, као и о интересима које могу имати заинтересоване стране у обликовању омладинске политике — да ли омладинска политика има утицај на њих или је утицај међусобан.

Заинтересоване стране груписане према улози коју имају у оквирима омладинске политике:

- 1) доносиоци одлука на националном, регионалном и локалном нивоу (Министарство омладине и спорта, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, *Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања*, *Министарство просвете, науке и технолошког развоја*, *Министарство привреде*, *Министарство унутрашњих послова*, *Министарство здравља*, *Министарства за бригу о селу*, *Министарство за бригу о породици и демографију*, *Министарство за људска и мањинска права*, *Министарство заштите животне средине*, *Министарство финансија*, *Министарство културе и информисања*, *Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде*, *Министарство правде*, *Министарство трговине, туризма и телекомуникација*, *Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре*, *Покрајински секретаријат за спорт и омладину*, *Национални савет националних мањина*, *Национална служба за запошљавање*, савети за младе, јединице локалних самоуправа),
- 2) удружења и савези субјеката омладинске политике који заступају интересе младих кроз деловање мреже на националном, регионалном и локалном нивоу,
- 3) међународни партнери и донатори,
- 4) привредни сектор (компаније, средња и млада предузећа),
- 5) корисници мера омладинске политике — циљне групе (млади од 15 до 30 година, омладински радници).

Заинтересоване стране на националном, регионалном и локалном нивоу

Министарство омладине и спорта је орган државне управе који спроводи мере и активности које се односе на развој, унапређивање и спровођење омладинске политике у циљу побољшања квалитета живота младих људи у земљи и активно је на свим нивоима, од локалног до европског. Од оснивања у мају 2007. године, Министарство је обезбедило усло-

ве за развијање омладинске политике те креирање и усвајање релевантних стратешких и законодавних докумената.¹¹⁸ Сви наведени стратешки документи донети су уз активно учешће младих те институција и органа надлежних за младе. Министарство обавља послове државне управе који се односе на подстицање младих да се организују и удружују и да учествују у друштвеним токовима, давање савета младима и подучавање младих у сфери запошљавања и волонтерског рада, подстицање неформалног образовања младих, сарадњу са омладинским организацијама и удружењима те на стварање услова за оснивање и рад канцеларија за младе на локалном нивоу. Министарство омладине и спорта је у сарадњи са субјектима омладинске политике у претходном периоду радило на успостављању правног и институционалног оквира који подстиче учешће младих у јавним политикама кроз креирање ефикасних механизма. Према налазима *ex post* анализе, главни изазови се огледају у потреби јачања капацитета Министарства у домену праћења имплементације омладинске политике и унапређивању међусекторске сарадње са другим ресорним министарствима. Министарство је у претходном периоду уложило изузетне напоре у развој међусекторске сарадње, али и даље постоји простор за унапређење управо у домену јачања ефикасности већ постојећих механизма координације кроз Савет за младе и радне групе за праћење спровођења НСМ. Исто тако, морају се развијати нове платформе и механизми који би допринели унапређењу међусекторске сарадње. Неопходно је дефинисати приоритете и обим активности у складу са реалним ресурсима и капацитетима свих субјеката омладинске политике на националном нивоу.

Покрајински секретаријат за спорт и омладину је највиши орган власти у Аутономној Покрајини Војводини који се систематски бави питањима и проблемима младих у свакој појединачној локалној самоуправи и у сваком месту у Војводини. Системски приступ је обезбеђен кроз реализацију три Акциона плана политике за младе у АПВ (2005–2008, 2011–2014 и 2015–2020). Покрајински секретаријат има улогу да прати и подржава удружења младих и за младе, савезе и локалне канцеларије за младе и да сарађује са њима те да припрема пројекте и предлаже мере за унапређење положаја младих путем акционог плана политике за младе. Неопходно је унапредити систем прикупљања података и праћење ефеката мера и резултата НСМ. Такође, треба дефинисати приоритете и обим активности у складу са реалним ресурсима и капацитетима свих субјеката омладинске политике на регионалном нивоу.

Јединице локалне самоуправе утичу на креирање локалних омладинских политика и у оквиру свог мандата баве се спровођењем омладинске политике које су у складу са националном омладинском политиком (у том смислу постоји обострани утицај). Сарадња Министарства омладине и спорта и јединица локалне самоуправе се огледа у успостављању механизма и сарадње кроз финансирање локалних акционих планова, пружање подршке за успостављање канцеларија за младе и свеобухватно унапређивање локалних капацитета за планирање и имплементацију локалне политике за младе. Лоше креирани локални акциони планови често су последица недостатка адекватних људских капацитета у јединицама локалне самоуправе. Изазов који се јавља тиче се унапређења система прикупљања података и праћење ефеката мера и резултата НСМ на локалном нивоу. Неопходно је дефинисати

118 Национална стратегија за младе 2008. године и Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025., припадајући Акциони план за спровођење НСМ за периоде: 2009–2014, 2015–2017. и 2018–2020. годину и Закон о младима из 2011. године.

приоритете и обим активности у складу са реалним ресурсима и капацитетима свих субјеката омладинске политике на локалном нивоу. Такође, треба дефинисати нове и ојачати постојеће механизме сарадње са органима јединица локалне самоуправе у циљу стварања квалитетних понуда за младе, нарочито у мањим срединама.

Савет за младе је саветодавно тело које постоји на националном, регионалном и локалном нивоу, а оснива се као саветодавно тело скупштина општина, градова, покрајине, републике у коме се доносе најважније одлуке; савети за младе оснивају се и при градским/општинским већима/владама.

Национални савет за младе је формиран одлуком Владе 24. јануара 2014. године.¹¹⁹ Саветом председава министар омладине и спорта, а чини га још 37 чланова (16 представника/представница државних органа, представник/представница покрајинског органа надлежног за младе, заједнички представник/представница националних савета националних мањина, 2 представника/представнице канцеларија за младе, 2 угледна стручњака/стручњакиње и 15 представника/представница младих). У новом саставу Националног савета за младе налазе се представници/представнице следећих министарстава: Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства привреде, Министарства унутрашњих послова, Министарства здравља, Министарства за бригу о селу, Министарства за бригу о породици и демографију, Министарства за људска и мањинска права, Министарства заштите животне средине, Министарства финансија, Министарства културе и информисања, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства правде, Министарства трговине, туризма и телекомуникација те Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре.¹²⁰ Национални савет за младе има мандат да кроз јасно дефинисане задатке подстиче и усклађује активности које се односе на развој, остваривање и спровођење омладинске политике и да предлаже мере за унапређивање омладинске политике у Србији. Наведена министарства као институције одговорне за креирање различитих политика директно утичу на унапређење положаја младих у Републици Србији. Важна компонента овог састава огледа се такође у мандату институција да спроводе мере које воде ка унапређивању омладинске политике кроз побољшање услова за активније укључивање младих у развој политика за младе и доношење одлука, могућности за укључивање у активности волонтирања, еколошких програма, безбедносних изазова, смањења броја кривичних дела, повреда и настрадалих младих. Кроз рад Националног савета за младе остварује се међусекторска сарадња и јача се функција праћења мера и унапређење омладинске политике у Србији. Најмање једну трећину Националног савета за младе чине представници/представнице младих из редова удружења и савеза.

Покрајински савет за младе¹²¹ или Савет за младе Аутономне Покрајине Војводине основан је 15. новембра 2012. године са циљем да подстиче и усклађује активности у вези са развојем, остваривањем и спровођењем омладинске политике и предлаже мере за њихо-

119 „Службени гласник РС”, бр. 8/14, 95/14, 136/14, 12/16, 95/16, 78/17, 17/21 и 67/21.

120 Према Решењу о именовану заменика председника и чланова Савета за младе („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 — исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 — УС, 72/12, 7/14 — УС, 44/14 и 30/18 — др.) Закон: <https://www.mos.gov.rs/savet-za-mlade-3?lang=lat>

121 Назива се још и Регионални савет за младе.

во унапређење. Савет чине именована лица из покрајинских секретаријата надлежних за образовање, здравство, социјалну политику, науку, рад и запошљавање (потпредседник/потпредседница Скупштине АП Војводине, председник/председница Одбора за јавне службе владе АП Војводине, представник/представница Радиодифузне установе Војводине „Радио телевизија Војводине”, три представника/представнице локалних савета за младе и три представника/представнице Сталне конференције омладинских удружења и удружења за младе у Војводини). Оснивањем овог интерсекторског тела на највишем покрајинском нивоу у потпуности је препознат значај оваквог вида рада и сарадње и тиме се младима омогућава да преко овог тела непосредно утичу на омладинску политику, али и све друге политике које су за њих важне.¹²²

Локалне савете за младе оснивају јединице локалне самоуправе, али не постоји јасна и јединствена пракса о начину оснивања и о обавезним члановима овог савета, већ се то разликује од општине до општине. Савет за младе на локалном нивоу даје мишљење о свим питањима релевантним за младе кроз механизам укључивања у доношење важних одлука, као што су усвајање буџета, стратегија и планова на локалном нивоу, усвајање програма рада и извештаја канцеларије за младе, установа за младе, културе и домова омладине и сл. Као велики изазов препознаје се то што чак 65 од 145 (45%) јединица локалне самоуправе нема савет за младе. То отежава спровођење механизма за укључивање младих у процесе доношења одлука на локалу и међусекторске сарадње. Зато се у наредном периоду мора радити на перманентном јачању капацитета локалних савета за младе и оснаживању утицаја овог тела на унапређење омладинске политике на националном, покрајинском и локалном нивоу.

Удружења и савези субјеката омладинске политике који заступају интересе младих кроз деловање мреже на националном, регионалном и локалном нивоу

Кровна организација младих Србије (КОМС), као законски признат кровни савез, представља највише независно представничко тело младих у Србији и тренутно окупља 106 удружења младих и за младе.¹²³ Као кровни савез, КОМС заступа интересе својих чланова, предлага кандидате за Савет за младе и учествује у процесу израде и спровођења стратегије и других докумената из области омладинске политике. Директно учествују у спровођењу НСМ, која представља системска решења релевантних питања која се тичу живота младих. Један од кључних изазова везан је за неуједначен развој чланица КОМС-а, што отежава квалитетнију регионалну и локалну имплементацију омладинских активности. Такође, наставак јачања капацитета КОМС-а као кључног ресурсног центра за удружења која спроводе омладинске активности остаје важан приоритет у наредном периоду.

122 Види: <https://www.mladisuzakon.gov.rs/pokrajinski-savet-za-mlade?lang=lat>

123 Види: <https://koms.rs/o-organizaciji/>

Национална асоцијација практичара/практичарки омладинског рада (НАПОР) има мандат да спроводи активности које воде ка стварању и развијању услова за осигурање квалитета и препознавање омладинског рада у Србији. У том смислу НАПОР се залаже за системску бригу о младима, промовише сигурно окружење и могућности за лични и социјални развој младих како би постали активни чланови/чланице друштва и на тај начин се директно укључили у креирање и спровођење омладинске политике. Сарадња Министарства омладине и спорта и НАПОР-а огледа се у заједничкој тежњи за успостављање стандарда у омладинском раду, за његово признавање и примену и за унапређење стандарда квалитета омладинског рада. Неопходно је наставити са јачањем капацитета НАПОР-а, као кровног савеза омладинских радника и радница, како би се успоставио одржив и континуирани систем сертификације и контроле квалитета омладинског рада.

Национална асоцијација канцеларија за младе (НАКЗМ) представља савез градова и општина са територије Републике Србије који су основали канцеларије за младе и активно пружају континуирану подршку развоју капацитета координатора и обезбеђивању квалитета омладинске политике на локалном нивоу. НАКЗМ окупља јединице локалне самоуправе које су основале канцеларије за младе (према подацима асоцијације, ради се о 110 градова и општина).¹²⁴ Сарадња НАКЗМ и Министарства омладине и спорта формално се одвија кроз унапређење правног оквира и општих услова за развој локалног институционалног система омладинске политике у Републици Србији. Када на локалу успостави институционални оквир који обезбеђује услове за активно укључивање младих у живот и рад друштвене заједнице, оснаживање младих, пружање подршке организовању различитих друштвених активности младих, учењу и креативном испољавању потреба младих, јединица локалне самоуправе може, у оквиру својих овлашћења, потреба и могућности, да оснује канцеларију за младе. Канцеларија за младе финансира се из буџета јединице локалне самоуправе, као и из других извора, у складу са законом. Активности канцеларија за младе се реализују у складу са НСМ и локалним акционим плановима за младе (чл. 18. Закона о младима).¹²⁵ Изазове представља непостојање систематизације и стандардизације рада канцеларија за младе на локалном нивоу те непостојање законске одредбе која би регулисала обавезу јединица локалне самоуправе да на локалу иницирају, спроводе и процењују квалитет омладинске политике и свих релевантних пратећих докумената. У том смислу Министарство омладине и спорта и НАКЗМ немају директне ингеренције над радом јединица локалне самоуправе; због тога нису свуда успостављене канцеларије за младе и савети за младе, а и када постоје, нису увек функционални. У наредном периоду неопходно је радити на јачању партнерства Министарства омладине и спорта и НАКЗМ кроз реализацију постављених циљева НАКЗМ,¹²⁶ који се пре свега односе на унапређење правног оквира за развој локалног институционалног система омладинске политике у Републици Србији, јачање капацитета општина и градова у области остваривања надлежности и пружање услуга младима кроз рад канцеларија за младе, као и на доношење закона и других аката од значаја за унапређење квалитета живота младих у Републици Србији.

124 Доступно на: <https://asocijacijaakzm.org/> (приступљено 21.10.2021.)

125 Закон о младима, „Службени гласник РС“ бр. 50/2011, доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html (приступљено 21.10.2021.)

126 Наведени циљеви НАКЗМ — (Извор — сајт — <https://asocijacijaakzm.org/asocijacija-danas/>)

Омладински савез удружења „Нови Сад — Омладинска престоница Европе (ОПЕНС)“ представља савез удружења чији је задатак да заједно са својим партнерима на локалном, покрајинском и националном нивоу допринесе подизању капацитета младих, удружења младих и за младе и сензибилише јавни и приватни сектор у односу на питања младих. Настао је 2019. године када је Нови Сад проглашен европском престоницом младих.¹²⁷ Сарадња Министарства омладине и спорта и ОПЕНС-а огледа се у спровођењу мера које припадају постојећој НСМ кроз имплементацију активности које се тичу оснаживања младих и особа које раде са њима, као и удружења младих и удружења за младе, трансформације омладинске политике те сензибилизације актера омладинске политике и заједнице. Остваривање овог циља доприноси стварању функционалнијег правног оквира омладинске политике и одрживе инфраструктуре те континуираном спровођењу релевантних мера које су претходно утврђене у НСМ и пратећим акционим плановима.

Удружења која спроводе омладинске активности и заступају интересе и вољу младих у свим релевантним областима које се тичу младих. Удружења се оснивају ради обављања омладинских активности, унапређења услова за лични и друштвени развој младих према њиховим потребама и могућностима, укључивања младих у друштвени живот заједнице и информисања младих. Удружења представљају најзначајнији облик сарадње младих. Сарадња удружења која реализују омладинске активности и Министарства омладине и спорта одвија се директно кроз реализацију НСМ и пратећих акционих планова, пре свега кроз финансијску подршку пројектима удружења. Удружења имају значајну улогу и у процесима покретања и креирања нових политика, мера и иновативних врста подршке у свим областима које су релевантне за младе. Као и код других субјеката омладинске политике, уочавају се велике регионалне разлике у степену развијености капацитета удружења. У складу са тим, постоје општине и градови у којима нема довољно снажних удружења која би могла бити иницијатори развоја омладинске политике. Осим тога, велики изазов представља нестабилна финансијска подршка удружењима, што додатно отежава развој капацитета.

Међународни партнери и донатори

Међународне организације, партнери и заједница донаторских субјеката у Републици Србији поступају у складу са предвиђеним оквирима међународних норми и интереса земаља из којих долазе. Због тога је неопходно употребити постојеће ресурсе, знања и јачати улогу међународних партнера од значаја за спровођење омладинске политике. Њихово присуство директно утиче на унапређење квалитета спровођења омладинске политике и њеног усклађивања са европском правном тековином. У склопу билатералне сарадње, Министарство омладине и спорта је потписало 30 меморандума о сарадњи који обухватају и област омладине са земљама из целог света, а још 30 је у поступку усаглашавања. Спровођење омладинске политике важно је у домену опште демократизације и међународне интеграције државе и друштва, тј. у подизању укупног квалитета живота свих грађана, па и омладине. У развоју и спровођењу омладинске политике посебну помоћ и подршку у Србији

127 Титула коју Европски форум младих сваке године додељује једном европском граду, <https://opens2019.rs/opens-2019/>

пружају следећи међународни партнери: Немачка организација за међународну сарадњу (GIZ), Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), Мисија ОЕБС-а у Србији, агенције УН (UNICEF, IOM, UNFPA, UNDP, ILO). Србија такође користи фондове ЕУ (пре свега кроз инструмент IPA), Савета Европе, Савета за регионалну сарадњу, Фонда за западни Балкан, Глобалног фонда за борбу против сиде, туберкулозе и маларије итд. Као важне актере посебно издвајамо Регионалну канцеларију за сарадњу младих (Regional Youth Cooperation Office — RYCO) и регионалну међувладину организацију Фондација Темпус, која је успостављена као национална Еразмус+ агенција.¹²⁸ Такође треба истаћи пројекат WB Youth Lab, који финансира Европска унија, а спроводи Савет за регионалну сарадњу, чији је циљ унапређење положаја младих и механизма за њихово учешће у доношењу одлука у свих шест економија Западног Балкана.¹²⁹

Привредни сектор (компаније)

Привредни сектор (компаније, мала и средња предузећа) у партнерству са Министарством привреде и Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања представља важан сегмент креирања и спровођења политике запошљавања за младе. Привредни сектор директно представља интересе послодаваца као значајног актера на тржишту рада. Кроз реализацију активности HCM у претходном периоду препознат је значај повезивања и унапређење јавних политика које омогућавају да се представници/представнице привредног и омладинског сектора укључе у креирање услуга (секторска већа, представници/представнице привреде учествују у раду локалних савета за младе, представници/представнице младих учествују у раду локалних савета за запошљавање) и механизма који поспешују запосленост и запошљивост младих. Међутим, као изазов остаје обезбеђивање развоја стандарда и модела за укључивање представника/представница привредног и омладинског сектора у локалне савете за запошљавање у својству сталних чланова савета са правом гласа. Ови изазови захтевају значајнију координисану сарадњу већег броја институција, привреде и цивилног сектора.

Корисници мера омладинске политике — циљне групе

Млади се у Републици Србији, према Закону о младима, дефинишу као лица од навршених 15 година до навршених 30 година живота (члан 3. Закона о младима).¹³⁰ Према последњим подацима Републичког завода за статистику из 2020. године, број младих у Србији у узрасту од 15 до 30 година износио је 1.193.700 односно 17,4% од укупне популације.¹³¹ Од укупног броја младих 614.600 чине мушкарци и 581.300 девојке. Према попису становништва спроведеном 2011. године, број младих је износио 1.419.328, односно 19,7%,¹³² док је 2002. годи-

128 Види: <https://tempus.ac.rs/>

129 Види: <https://www.rcc.int/youthlab>

130 „Службени гласник РС”, бр. 50/2011 од 8.7.2011.

131 Анкета о радној снази, IV квартал 2020. године, Републички завод за статистику.

132 Основни показатељи положаја младих у Србији — Компаративна анализа са другим европским земљама и трендови, [https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/sport/inspekcija/Analiza%20osnovnih%20pokazatelja%20polozaja%20mladih,%20MOS%20S.%20Klasnja%20novembar%202020.%20godine%20\(2\).pdf](https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/sport/inspekcija/Analiza%20osnovnih%20pokazatelja%20polozaja%20mladih,%20MOS%20S.%20Klasnja%20novembar%202020.%20godine%20(2).pdf), стр. 5.

не удео младих у укупном становништву био 20%.¹³³ Ови подаци указују на негативан тренд раста броја младих услед миграција и одласка младих из Србије. Циљ Министарства омладине и спорта и свих релевантних субјеката омладинске политике представља мотивисање, образовање и пружање подршке младима да активно учествују у друштву. Сви показатељи указују на то да су млади и даље једна од најугроженијих група у друштву у свим сегментима (запошљавање, образовање, здравље, социјална искљученост) и да је неопходно задржати системску подршку младима координисану на националном нивоу кроз НСМ.¹³⁴ Стога се морају ојачати механизми за међусекторску сарадњу и учинити додатни напори како би се унапредио систем прикупљања података релевантних за актуелне потребе младих и младих из осетљивих група. Млади нису хомогена група и због тога креирање адекватних мера подршке које би одговориле на потребе специфичних подгрупа младих (млади из осетљивих група, надарени млади, NEET млади и сл.) представља додатни изазов. У наредном периоду мора се радити на успостављању квалитетније подршке за младе, нарочито за младе из осетљивих група, што подразумева и развој механизма подршке за деловање у периоду кризе проузроковане пандемијом ковида-19, која је значајно утицала па промену положаја и потреба младих.

Омладински радници/раднице представљају стручна лица, ангажована у удружењима цивилног друштва, институцијама и локалној самоуправи, која спроводе активности омладинског рада, а чије компетенције су дефинисане стандардима занимања у области омладинског рада. Један од најважнијих резултата важеће НСМ јесте препознавање и признавање омладинског рада као услуге која доприноси унапређењу положаја младих. Изазове представљају немогућност да се кроз формално образовање стекне звање омладинског радника/раднице и недостатак континуиране обуке за омладинске раднике/раднице (јер доступност обуке зависи од пројеката). Потребни су мултисекторски приступ и јача сарадња између Министарства омладине и спорта и Министарства просвете како би се креирали механизми који омогућују стицање формалних квалификација.

Осим значајне улоге коју имају у процесу креирања омладинске политике и спровођењу мера, **удружења младих и за младе и неформалне групе** такође представљају важне кориснике мера омладинске политике. Детаљан опис улоге и изазова са којима се суочавају удружења дат је у претходном одељку.

133 Попис 2002. године, Републички завод за статистику.

134 Ex post анализа Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2020. године.

АНАЛИЗА И ДЕФИНИСАЊЕ ПРОБЛЕМА

У овом делу анализе биће идентификовани проблеми на основу претходно наведених података о положају и потребама младих,¹³⁵ *ex post* анализе остварених резултата спровођења Националне стратегије за младе у периоду 2015–2020, као и резултата консултација са заинтересованим странама кроз анкету и фокус групе. Анализа проблема заснована на аналитичкој методологији „дрво проблема“ (*problem tree analysis* — РТА) подразумева разматрање могућих узрока и последица до којих би дошло уколико би изостали ефекти примене јавних политика, а који ће бити наведени у наставку анализе. Приликом идентификовања кључних проблема узети су у разматрање: налази *ex post* анализе Националне стратегије за младе у периоду 2015–2020, анализа потреба и положаја младих, налази фокус група, упоредна анализа садржаја међународних докумената који имају директан утицај на омладинску политику и консултације са представницима/представницама Министарства омладине и спорта.

Проблем 1: Недовољно развијен систем признавања и сертификације омладинског рада као занимања

Узроци. Иако су направљени помаци у области омладинског рада, пре свега у погледу препознавања омладинског рада у јединственој номенклатури занимања, и даље постоје бројни изазови који се односе на успостављање система образовања, сертификације, контроле квалитета и препознавања омладинског рада на свим нивоима.

Као један од проблема учесници/учеснице фокус група наводили су да и даље не постоји могућност да се кроз формално образовање стекне звање омладинског радника/раднице те да нема континуитета у обуци за омладинске раднике/раднице, већ доступност обуке зависи од пројеката. Подаци са терена указују на то да се запослени на позицијама које захтевају рад са младима често мењају и да свака генерација младих доноси своје специфичности и изазове. Стога се мора обезбедити континуирани систем обуке за омладинске раднике и раднице. Током фокус групе истакнуто је да чак и онда када се препозна значај омладинског рада и када се у конкурсима за нове особе тражи да је особа прошла обуку или када постоји жеља да се запосленима омогући да прођу обуку за омладински рад, таква обука врло често није доступна, јер се едукација финансира у оквирима пројеката. Један од проблема представља немогућност континуираног похађања едукације у области омладинског рада, што отежава одржавање квалитета и стандарда рада представника/представница омладинског сектора или релевантне институције која спроводи омладински рад. Када је реч о квалитету едукације за омладинске раднике/раднице, постоји и додатни изазов у вези са сертификацијом коју би признавали сви актери. Тренутно постоје једино обуке које пружа Национална асоцијација практичара и практичарки омладинског рада¹³⁶ и та асоцијација за њих додељује

135 Јавно доступни подаци те анализе и истраживања институција, међународних организације и удружења.

136 Струковни савез омладинских радника и радница који препознаје Министарство омладине и спорта, <http://www.napor.net/sajt/index.php/sr-yu/>

сертификате; међутим, те сертификате признаје омладински сектор, пре свега Министарство омладине и спорта, али не и друге државне институције. Другим речима, не постоји званично тело које издаје дипломе о едукацији омладинских радника/радница.

Као што већ истакнуто, омладински рад је препознат у Шифарнику занимања,¹³⁷ а у децембру 2020. године усвојена је и Трећа конвенција о омладинском раду,¹³⁸ као део Бонског процеса, на основу чега је одлуком Савета за младе на 16. седници успостављен Стални стручни тим за имплементацију Бонског процеса у Србији, којим координира Национална асоцијација практичара и практичарки омладинског рада.¹³⁹ Међутим, сви релевантни актери на свим нивоима, а пре свега на локалном нивоу, на коме се реализује највећи број услуга и програма за младе, и даље имају проблема у препознавању омладинског рада као занимања. Тренутно не постоје подаци о томе колико је представника/представница канцеларија за младе, удружења, саветника и других локалних институција које раде са младима прошло обуку за омладинске раднике/раднице и има адекватне компетенције за рад са младима. Посебно се издвајају питања рада са младима из осетљивих група и креирања програма и услуга који ће обезбедити пуно социјално укључивање те циљне групе. Током фокус групе истакнуто је да млади из осетљивих група нису у довољној мери укључени у програме и услуге удружења, већ да су програми намењени пре свега већ активним и оснаженим младима. Такође, истраживање НАПОР-а показује да 27,4% канцеларија за младе наводи да се не баве младима из маргинализованих група.¹⁴⁰ Сви ови проблеми препознају се и на европском нивоу, због чега је развој омладинског рада један од главних приоритета већине међународних докумената. У складу са тим, Савет Европе је 2017. године кроз своје препоруке¹⁴¹ скренуо посебну пажњу на чињеницу да су за рад са младима потребни правна и политичка подршка, одрживо финансирање и структуре, побољшана координација међу секторима и између локалног и националног нивоа, адекватан оквир за образовање и обуку омладинских радника/радница заснован на компетенцијама и одговарајући облици прегледа и евалуације утицаја и исхода рада са младима.

Последице. Подршка младима кроз рад са њима није уједначена и конзистентна у свим деловима Србије, посебно у односу на различите потребе појединих подгрупа, као што су изузетно надарени или млади из осетљивих група.

Проблем 2: Недостатак простора за младе и недовољно развијени капацитети субјеката омладинске политике на свим нивоима за креирање, спровођење и праћење мера омладинске политике

Узроци. Доступни прилагођени виртуелни и физички простори, развијени капацитети субјеката омладинске политике и успостављен систем међусекторске сарадње представљају основне предуслове за успешно креирање, спровођење и праћење мера подршка млади-

137 Шифарник занимања који се примењује од 25.8.2020. године.

138 Види: <https://www.eywc2020.eu/en/convention/convention-resources/>

139 Види: <https://www.mos.gov.rs/vest/sa-mladima-za-mlade-odrzana-16-sednica-saveta-za-mlade>

140 Процена капацитета удружења и канцеларија за младе и њихових савеза — КОМС, НАПОР и Асоцијације КЗМ за друштвено укључивање маргинализованих младих, 2017, <http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/ISTRAZIVANJE-Procena-kapaciteta-udruenja-i-kancelarija-za-mlade.pdf>

141 Препорука Савета министара државама чланицама о омладинском раду, мај 2017, <https://rm.coe.int/1680717e78>

ма. У важећој НСМ наводи се да треба утврдити постојање свих јавних простора за младе (омладинска имовина) и ставити их у функцију младих, али до сада није спроведено ниједно релевантно истраживање о томе колико објеката постоји и каква им је намена нити је направљена финансијска процена колико средстава треба уложити да би се они оспособили за рад и ставили у функцију. Такође, не постоји нормативни оквир који би регулисао минималне стандарде и програме рада јавно доступних простора. Уз то, као што је већ истакнуто у анализи постојећег стања у овом документу, око 50% младих наводи да у њиховој локалној заједници постоји јавни простор за провођење слободног времена младих, али да тај простор није довољан, још 17% наводи да такав простор уопште не постоји, док 59% младих сматра да нема довољно културних садржаја за младе. Већина младих се није бавила или се тренутно не бави неком од културно-уметничких активности, а укупно 41% младих сматра да нема довољно простора да испољи своје таленте и креативност. Пандемија ковида-19 је додатно погоршала стање и онемогућила слободно кретање младих, допринела већој употреби интернета и довела до социјалне дистанце међу младима. Такође, један од главних изазова, који је препознат и у оквиру фокус група, представља непостојање физичких простора у којима би се окупљали млади и који би служили као место за дружење и за спровођење едукативних, информативних и културних програма чији би циљ био лични и професионални развој младих. Чак и када такви простори постоје, они нису у довољној мери прилагођени и приступачни младима за коришћење. Иако су направљени помаци у области омладинске политике генерално, учесници и учеснице фокус група су наводили да и даље постоје значајни изазови који се односе на немогућност да се на транспарентан и свима доступан начин користе простори центара или домова културе, омладинских клубова и других пригодних објеката.

Поред питања регулисања јавно доступних физичких и виртуелних простора, у фокус групама је препозната и неопходност да се у наредном периоду ради на јачању капацитета Министарства омладине и спорта кроз оснаживање људских ресурса унутар самог ресора. Истакнуто је да су за процесе међусекторске сарадње, реализације финансијске подршке организацијама цивилног друштва и праћење спровођења омладинске политике потребни додатни људски ресурси и унапређивање капацитета. Поред Министарства омладине и спорта и покрајинских институција, посебно се скреће пажња на недостатак капацитета и стандарда рада локалних институција и организација за младе, пре свега канцеларија за младе, савета за младе на локалном нивоу и локалних удружења која спроводе омладинске активности, као и њихових савеза. Чак 65 од 145 (45%) јединица локалне самоуправе нема савет за младе, док 52 (35,9%) немају формирану канцеларију за младе; још 18 (12,4%) јединица локалне самоуправе има формирану канцеларију за младе, али немају запосленог координатора/координаторку. Забрана запошљавања у јединицама локалне самоуправе додатно је отежала развој капацитета, пре свега канцеларија за младе, и генерално оспособљавање институционалних капацитета. На локалном нивоу постоје и изазови у креирању мера омладинске политике, с обзиром на то да 106 (73,1%) јединица локалне самоуправе нема локални акциони план за младе.

Проблеми у вези са капацитетима за праћење реализације Националне стратегије за младе у периоду 2015–2020. отежани су тиме што су показатељи у оквиру оба акциона плана били недовољно прецизно дефинисани, без постављених почетних и циљаних вредности, као и

без детаљно разрађених извора праћења и одговорности за прикупљање података. У Извештају о евалуацији Акционог плана Националне стратегије за младе 2015–2017. наведено је да се „степен реализације активности појединих институција утврђује на крају године тако што се већ реализоване активности *ex post* повезују са Акционим планом”, што значајно отежава праћење. Проблеме са постојећим процедурама за прикупљање података уочили су и саговорници који су учествовали у фокус групама спроведеним за потребе ове анализе, и из Министарства омладине и спорта, које прикупља податке, и из удружења која податке достављају.

У процесу међусекторске сарадње, према налазима *ex post* анализе, и даље постоје изазови. Евалуација Националне стратегије за младе у периоду 2015–2020. године скреће пажњу да поједини ресори недовољно препознају улогу Министарства омладине и спорта као фацилитатора омладинске политике те да изостаје међусекторска сарадња у бројним јединицама локалне самоуправе, а изазове у сарадњи у свим областима приметили су и консултациони представници/представнице заинтересованих страна. Продубљивању овог проблема доприноси недовољна координација у планирању активности и непостојање одговарајућих платформи за размену информација. Стога је важно допринети развоју нових механизма међусекторске сарадње, као што је структурирани дијалог.

Последице. Велики број младих нема приступ квалитетним и адекватним услугама подршке, што доводи до искључености младих из друштва, а самим тим и јавних политика, пре свега на локалном нивоу, које нису креиране у складу са потребама младих. Такође, у актуелним условима пандемије постоји физичка дистанца између младих, па у физичким и виртуелним просторима није могуће развити адекватан и правовремен механизам подршке. У просторима где подршка постоји упитно је да ли услови у довољној мери одговарају на потребе младих.

Проблем 3: Недовољно учешће младих у процесима доношења одлука и волонтерским активностима

Узроци. Два главна разлога који млади наводе зашто нису спремни да се ангажују у раду неког тела које иницира или доноси одлуке од значаја за младе јесу неинформисаност о раду тела и мишљење да се њиховим ангажовањем не би ништа променило.¹⁴² Приближно свака шеста млада особа сматра и да тела не раде у интересу грађана, већ ради остваривања сопствених циљева.¹⁴³ Подаци показују да чак 65% младих сматра да у институцијама треба увести квоте за младе како би се обезбедило учешће младих у процесу доношења одлука.¹⁴⁴

Поред недовољне информисаности и самоиницијативног искључивања из процеса доношења одлука услед уверења да не могу да утичу на њега, један о узрока недовољног укључивања младих представља то што млади у средини у којој живе немају много прилика да изнесу своје мишљење. Више од две трећине младих сматра да интереси младих нису до-

142 Истраживање о положају и потребама младих, 2020, стр. 260.

143 Ibid., стр. 260

144 Алтернативни извештај Кровне организације младих Србије, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-poloz%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-u-RS-2020.pdf>

вољно представљени у политикама и да млади треба да имају више могућности да изнесу своје мишљење.¹⁴⁵ Један од закључака спроведених фокус група био је и да проблему доприноси одсуство јасних одлука и смерница за укључивање младих, тј. шта оно подразумева, када, на који начин и у којим процесима је институција обавезна да укључи младе.

Консултовани представници/представнице заинтересованих страна истакли су да канали комуникације и начин комуникације о учешћу у процесима доношења одлука често нису довољно прилагођени младима. Нарочито су изражени проблеми везани за информисање младих из осетљивих група о могућностима учешћа.

Када је у питању недовољно укључивање младих у волонтерске активности, једна од препрека препозната је у оквиру *ex post* анализе Закона о волонтирању¹⁴⁶ и кроз консултације са заинтересованим странама — неадекватност тренутног правног оквира за волонтирање. *Ex post* анализа Закона о волонтирању препознаје и узроке проблема на страни организатора волонтирања — недовољан број програма за волонтирање којима се ствара потреба за ангажовањем волонтера и усмерава њихова мотивисаност, недовољна обученост волонтера и недовољно познавање система волонтирања и прописа о волонтирању од стране организатора волонтирања, због чега ни волонтери нису довољно упознати са својим правима и обавезама. Анализа даље препознаје да услови за ангажовање посебно осетљивих група у волонтерском раду нису довољно јасно дефинисани. Учесници спроведених фокус група посебно наглашавају недостатак одговарајућих програма и капацитета организатора за укључивање младих из осетљивих група. Такође, у оквиру консултација је препознато да један од главних изазова у овој области представља неприменљивост постојећег правног оквира у пракси.

Немају сви млади позитиван став о волонтирању, мада према налазима Истраживања о положају и потребама младих (2020) значајан број њих има добру слику о волонтирању. Да су волонтерске активности корисне за младе мисли 58% младих, 27% има неутралан став, а 15% се не слаже с тим. Мањи проценат младих, око 45%, слаже са тим да волонтерске активности могу да утичу на промене у друштву, 33% има неутралан став, а 22% се не слаже. Закључак спроведених фокус група био је и да је један од проблема то што млади немају довољно информација о могућностима за волонтирање.

Последице. Млади су искључени из друштва и јавне политике нису креиране у складу са актуелним потребама младих.

Проблем 4: Недовољна доступност образовања и квалитетног запошљавања за младе, посебно за младе жене и младе из осетљивих група

Узроци. Као што је приказано у прегледу података о положају и потребама младих, међу главним изазовима за лични развој младих налазе се доступност свих врста образовања и развој вештина потребних за тржиште рада. Према налазима једне скорашње студије, иако су утицај сиромаштва и низак социо-економски статус ученика препознати у законској ре-

145 Jusić, M. (2019). Political alienation of a precarious generation. Friedrich Ebert Stiftung.

146 *Ex post* анализа Закона о волонтирању.

гулативи у области образовања, подршка која се пружа ученицима, нарочито на локалном нивоу, није увек јасно дефинисана и постоје преклапања надлежности између система образовања и социјалне заштите.¹⁴⁷ Приступ средњем образовању је нарочито отежан, јер је доступно још мање мера подршке него што је то случај за основно образовање.¹⁴⁸ Проблем представљају и недовољно развијене услуге каријерног вођења и саветовања за младе из осетљивих група; оне су важне јер се доста младих из ових група одлучује за образовне профиле који имају мање перспектива на тржишту рада, што продубљује неповољну ситуацију у којој се они налазе. Уз то, у контексту пандемије ковида-19, млади из осетљивих група су се суочили са додатним препрекама за укључивање у онлајн учење, као што су непоседовање одговарајућих ИКТ уређаја, приступа интернету и потребних дигиталних вештина. То додатно отежава њихов приступ образовању у овим околностима.

Поред подршке младима из осетљивих група, учесници/учеснице фокус група су додатно истакли колико је значајно да Фонд за младе таленте сваке године повећава средства и да се уведу локалне стипендије које би талентованим младима додељивале локалне самоуправе. У вези са спроведеним програмима, поменуто је да је важно радити евалуацију програма Доситеја с обзиром на велику количину средстава која се улажу, тј. обезбедити праћење и евалуацију успешности програма и начина на који би се могли унапредити. Истакнуто је и да се поред финансијске подршке морају развијати и други видови подршке оснаживању и информисању талентованих и надарених младих.

Поред приступа формалном образовању, значајан проблем представљају и тешкоће у приступу неформалном образовању и информалном учењу. Мали је број младих који су укључени у програме неформалног образовања, нарочито из осетљивих група. Поједини млади не виде значај додатног усавршавања кроз обуке ван наставе (56% сматра да је то битно), а према налазима фокус група проблем представља и недовољна информисаност младих о програмима. Такође, у оквиру спроведених фокус група истакнуто је да нема довољно бесплатних квалитетних културних садржаја за младе, који могу допринети учешћу младих у културно-уметничким активностима.

Када су у питању акредитовани програми неформалног образовања, из извештаја о спровођењу Годишњих планова образовања одраслих види се да програма које реализују јавно признати организатори активности образовања одраслих нема довољно, да програми не одговарају у потпуности на потребе тржишта рада и да изостаје промоција неформалног образовања.¹⁴⁹ Студија Европске фондације за обуку наводи да недовољно практично знање и недостатак претходног радног искуства послодавци виде као један од најизраженијих проблема при запошљавању младих.¹⁵⁰ Да треба више практичног знања за рад у струци како би се развиле неопходне вештине сматрају и млади анкетирани путем платформе U-Report.¹⁵¹ Један од изазова представља то што се релевантне вештине не развијају у довољној мери

147 Види: http://www.cep.edu.rs/public/Nacionalni_izvestaj_za_Srbiju_ARISE.pdf

148 Ibid.

149 Наведено у Стратегији развоја образовања и васпитања.

150 European Training Foundation, (2019). Skills mismatch measurement in Serbia. Turin: ETF, www.etf.europa.eu/sites/default/files/2019-07/Skills%20mismatch%20measurement_Serbia_0.pdf. Приступљено 14.9.2021.

151 Радне праксе и вештине за већу запошљивост, <https://serbia.ureport.in/opinion/1940/>

кроз формално образовање. Стопа преквалификованости по степену образовања много је виша за младе са високим образовањем од оних са средњим нивоом образовања — око 39% младих старости од 20 до 29 година са високим образовањем радило је у занимањима за која високо образовање није потребно.¹⁵² То може да укаже на проблеме са slabим отварањем радних места за дипломиране студенте, али и са квалитетом и релевантношћу система образовања и оспособљавања.

Уколико се релевантне вештине не развију током образовања, велики значај добијају одговарајућа обука и учешће младих у радној пракси, кроз које се вештине могу унапредити. Међутим, још увек недовољан број младих похађа радну праксу (21% према једном истраживању из 2020. године).¹⁵³ Ако је и похађају, радна пракса није увек квалитетна, а један од изазова представља непостојање адекватног правног оквира којим се радна пракса регулише.¹⁵⁴ Као што су показали подаци наведени у прегледу стања, и даље се велики број младих не укључује у програме неформалног образовања (2,4% наводи да је учествовало у таквим програмима 4 недеље раније), који би могли бити значајни и за развој вештина значајних за запошљивост.

Значајну препреку за запошљавање и предузетништво младих представља и недостатак релевантних информација. Иако у последњих неколико година постоји приметан напредак, и даље велики број младих (55%) не учествује у активностима каријерног вођења и саветовања.¹⁵⁵ Информисање младих од стране Националне службе за запошљавање оцењено је као недовољно прилагођено младима у претходним анализама¹⁵⁶ и у фокус групама са заинтересованим странама.

Имајући у виду савремене трендове, значај дигиталног рада за тржиште рада за младе није довољно препознат, иако према већини процена брзо расте по обиму и величини прихода.¹⁵⁷ У оквиру дигиталног рада на платформама у које се укључује одређени број младих постоје проблеми у погледу несигурности права из радног односа.¹⁵⁸ Закључак спроведених фокус група био је и да правни оквир за нестандартне облике рада није адекватан. У наредном периоду очекује се повећање фокуса на зелене послове, што подразумева рад у пољопривреди, производњи, истраживању и развоју, администрацији и услугама који значајно доприноси очувању или поновном успостављању квалитета животне средине и који

152 European Training Foundation, (2021). Youth situation in Serbia, www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-06/youth_in_serbia.pdf

153 Према Истраживању о положају и потребама младих 2020, 21% испитаних младих је одговорило да су учествовали у програму стручне праксе.

154 Ђуровић, А., Велев, Б., Манић Радоичић, Ј. (2017). Унапређење правног оквира за уређење радних пракси у Републици Србији. Београд; Влада Републике Србије / Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва / БОШ, [/www.bos.rs/uz/uploaded/Unapredjenje%20pravnog%20okvira%20za%20radne%20prakse.pdf](http://www.bos.rs/uz/uploaded/Unapredjenje%20pravnog%20okvira%20za%20radne%20prakse.pdf)

155 Према Истраживању о положају и потребама младих 2020.

156 Види: <https://www.bos.rs/uz/uploaded/Srp%20Aktivne%20mere.pdf>

157 Студија о положају младих у Србији, ETF, 2020, стр. 70, https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-06/youth_in_serbia.pdf

158 Anđelković, B. et al. (2019). Digging into Gig Economy in Serbia: Who are digital workers from Serbia and why they work on global digital platforms? https://www.researchgate.net/publication/332061375_Digging_into_Gig_Economy_in_Serbia_Who_are_digital_workers_from_Serbia_and_why_they_work_on_global_digital_platforms

испуњава критеријуме достојанственог рада.¹⁵⁹ То може бити значајно за младе, али није још увек препознато као такво у оквиру омладинске политике.

У вези са предузетништвом, поред недовољне заступљености у оквиру формалног образовања, и даље је изражен проблем недовољног броја програма за предузетничко образовање у неформалном образовању.¹⁶⁰ Требало би наставити са увођењем предузетништва у наставне планове, што се односи и на формално и на неформално образовање.¹⁶¹ Такође, поред финансијске подршке, недовољне су и мере подршке младима у погледу потребних информација (у вези са правним оквиром и другим релевантним аспектима) и менторства. Млади из руралних средина нису довољно упознати са постојећим мерама, а додатни изазов представља и то што постојеће мере не могу да одговоре на потребе ове циљне групе.¹⁶² Закључак консултација са представницима/представницама заинтересованих страна кроз фокус групе јесте да адекватан правни оквир за ученичке компаније и социјално предузетништво још увек није развијен у довољној мери. Посебни изазови постоје у вези са запошљавањем и предузетништвом осетљивих група младих, пре свега зато што за ову област нема података. Млади из осетљивих група веома ретко користе поједине активне мере за запошљавања директно усмерене на младе¹⁶³ (на пример, програм за приправнике/приправнице за младе са средњим и високим образовањем у периоду између 2015. и 2019. године користило је свега 12 младих са инвалидитетом).

Закључак фокус група је био и да је подршка запошљавању младих неравномерно распооређена по регионима Србије, тако да тренутно мање подршке има у оним регионима где је више изражен проблем незапослености. Младе жене су вишеструко рањива група на тржишту рада, а могући фактори који томе доприносе обухватају дискриминацију у процесу запошљавања и на радном месту којој су оне често изложене,¹⁶⁴ као и факторе који отежавају усклађивање запошљавања са радом које обављају у домаћинству¹⁶⁵ (као што су недовољни капацитети предшколских установа).

Млади често пријављују искуства дискриминације у процесу рада, али највећем броју њих није познато да у Србији постоји институција која се бави остваривањем равноправности и заштитом од дискриминације.¹⁶⁶

159 *Ex ante* анализа Стратегије запошљавања.

160 Данијела Бобић, Предузетништво младих у Србији: Мапирање препрека за предузетништво младих, ЦЕВЕС и Министарство за економску сарадњу и развој Немачке, Београд, 2017, <http://odskoledoposla.org/wp-content/uploads/2017/05/Mapiranje-prepreka-za-preduzetni%C5%A1tvo-mladih.pdf>

161 Истраживање „Анализа регулаторног оквира предузетништва три најперспективније делатности, са предлогом поједностављења пословања за младе предузетнике“, Економски институт, 2016.

162 Млади на руралу, Фондација Ана и Владе Дивац, https://www.divac.com/upload/document/ybh4wbt_mladi_na_ruralu.pdf

163 *Ibid.*, стр. 171.

164 Дискриминација на тржишту рада, 2019, <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2020/01/diskriminacija-na-trzistu-rada-FINAL.pdf>, приступљено 24.9.2021.

165 Јелена Жарковић Ракић, Марко Владисављевић, Неактивност жена на тржишту рада Србије: анализа узрока и политика које би допринеле расту запошљавања, <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/10561/7.rad.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

166 Дискриминација на тржишту рада, 2019, <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2020/01/diskriminacija-na-trzistu-rada-FINAL.pdf>, приступљено 24.9.2021.

Последице. Велики број младих нема једнак приступ програмима образовања и подршци при запошљавању, због чега не могу да остваре своје максималне капацитете; то отежава њихово укључивање и осамостаљивање, а повећава угроженост сиромаштвом.

Проблем 5: Укључивање великог броја младих у ризична понашања која угрожавају њихово здравље, изражени проблеми са менталним здрављем и изложеност различитим врстама насиља

Узорци. Један од великих изазова у процесу изградње безбедносног окружења односи се на низак степен укључивања младих у процес креирања политика и мера, као и на висок степен присуства нетолеранције и екстремизма. Према Истраживању о положају и потребама младих из 2020. године, свега 2% младих је навело да је у претходних 12 месеци учествовало у неком програму који промовише толеранцију, разумевање и антидискриминацију.¹⁶⁷ Иако социјална дистанца према припадницима других етничких и мањинских група генерално није изражена, према налазима истраживања о ефектима предмета Грађанско васпитање она постоји према Албанцима, припадницима ЛГБТ популације и особама оболелим од сиде.¹⁶⁸

Преглед стања у вези са положајем младих показује да је, с једне стране, велики број младих укључен у ризична понашања која имају негативни утицај на њихово здравље (прекомерно коришћење дуванских производа, алкохола, наркотика, ризично сексуално понашање, зависност од интернета и коцке). Значајни фактори повезани са употребом дувана, алкохола и дрога јесу њихова доступност и перцепција ризика. Према налазима Европског школског истраживања о употреби психоактивних супстанци међу ученицима у Србији, у којој су учествовали млади узраста 15–16 година, више од половине (56%) сматра да би лако или веома лако могли да набаве цигарете уколико би то желели, а велика већина (82%) мисли да је лако набавити било коју врсту алкохолног пића. Око четвртине мисли да би лако или веома лако могли да набаве канабис и седативе без рецепта ако би то желели, а 16% то мисли за екстази. Значајан број младих нема перцепцију да су наведена понашања ризична по здравље. Само 18% младих у поменутом истраживању сматра да је свакодневно пијење једног или два пића велики ризик за здравље, мање од половине ученика сматра да је пробање психоактивних супстанци велики ризик, а око половине сматра да свакодневно пушење једне паклице цигарета представља велики ризик по здравље.

У повећању свести о здравственим ризицима различитих врста понашања и охрабривању здравих стилова живота значајни би били различити превентивни и образовни програми, али они, према налазима спроведених консултација, и даље нису у довољној мери заступљени. Посебан проблем представља то што се програми не одвијају континуирано, јер често зависе од финансијске подршке кроз пројекте.

Када је у питању нарушено физичко здравље младих, посебно је изражен проблем недовољног одласка младих на превентивне лекарске прегледе. Истраживање положаја и потреба

¹⁶⁷ Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 168.

¹⁶⁸ Евалуација ефеката предмета Грађанско васпитање — 10 година после, Грађанске иницијативе, 2019, <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2019/04/GV-GLAVNI-NALAZI-1.pdf>

младих показује да је највећи број младих наводио да иде код лекара само када има неки здравствени проблем (око 78%).¹⁶⁹ Око петине младих навело је да иде и на превентивне и на редовне систематске прегледе 2019. године, да би тај број 2020. године био нешто мањи (15%). Приступ здравственим услугама, нарочито важан у ситуацији пандемије, отежан је за поједине осетљиве групе младих, укључујући младе Роме и Ромкиње и младе са инвалидитетом.¹⁷⁰

У анкети у којој је учествовало 1758 младих добијени су налази да се највећи број младих о сексуалном и репродуктивном здрављу информиса путем интернета (40%), а сматрају да идеалан начин информисања представљају онлајн или телефонско анонимно саветодавање (17%), веб сајтови и публикације посвећене овој теми (16%), разговори са вршњацима (16%) те редовни или онлајн часови у школи (15%).¹⁷¹

Загађење животне средине је један од фактора који значајно утиче на здравље младих. Србија се налази на првом месту у Европи и деветом у свету¹⁷² када се посматра број превремених смрти на 100.000 становника до којих долази услед загађења животне средине. Као што је наведено у претходном делу текста, велики број младих је заинтересован за тему животне средине и препознаје негативан утицај загађења на здравље, али прегледи кључних правних аката у овој области наводе да они дају младима ограничен простор и да је положај младих у области заштите животне средине дефинисан некохерентно.¹⁷³ При томе, уочено је да правни оквир у области заштите животне средине недовољно прецизно препознаје младе.

Када је у питању ментално здравље младих, проблемима у овој области доприноси између осталог и то што нису мапиране све услуге везане за ментално здравље које већ постоје (о којима треба информисати младе) и услуге које недостају (а треба их развити). Подаци анкете са младима показују да чак 37% младих није упознато где може добити психолошку подршку.¹⁷⁴ Продубљивању проблема доприносе и стигма у вези са питањима менталног здравља и недоступност потребне подршке у мањим местима. Проблем представља и недостатак података потребних за доношење адекватних мера.

Подаци указују и на то да је велики број младих изложен насиљу. У вези са тим, важни фактори који могу да допринесу продубљивању овог проблема јесу недовољан број програма превенције и програма подршке за младе који су искусили насиље те недовољна информисаност младих о томе како да пријаве насиље.

Доступни подаци говоре о томе да млади у великом броју не пријављују насиље, а у појединим случајевима нису ни информисани о томе коме би га могли пријавити. Према Истраживању о положају и потребама младих (2020), млади који су били изложени или су сведочили

169 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 158.

170 Извештај о људским правима младих у Републици Србији у 2020. години.

171 Анкета је спроведена путем платформе U-Report, <https://serbia.ureport.in/opinion/1766/>

172 Глобална алијанса за загађење и здравље, https://gahp.net/wp-content/uploads/2019/12/PollutionandHealthMetrics-final-12_18_2019.pdf

173 Извештај о људским правима младих у Републици Србији у 2020. години, стр. 136.

174 Према подацима са платформе U-Report, http://deaps.org/docs/20210607_1-Mentalno-zdravlje-mladih.pdf

некој врсти насиља у највећем проценту (43%) нису то пријавили надлежним органима јер нису желели да се мешају или нису знали коме да пријаве насиље (26%).¹⁷⁵ Чак 21% младих пријавило је насиље, али они наводе да се после пријаве ништа није десило. Млади који су имали искуства са дигиталним насиљем за помоћ су се најчешће обраћали својим вршњацима.¹⁷⁶ Жене које су искусиле физичко и/или сексуално насиље и узнемиравање већином то не пријављују (од укупног броја жена које су искусиле насиље 59% није контактирало полицију или другу организацију након најтежег инцидента насиља, а 39% жена никоме није говорило о доживљеном сексуалном узнемиравању).¹⁷⁷

Према резултатима анкетних истраживања и консултованим представницима/представницама организација које раде са младима, програми превенције и програми подршке за младе који су имали искуство насиља и даље су недовољно заступљени. Подаци показују и да је психолошка помоћ од жена које су доживеле насиље препозната као нарочито важна, али да та врста подршке није увек доступна.¹⁷⁸ Не постоји довољно служби за пружање помоћи женама.

Као што је поменуто у претходном тексту, велики број младих је погођен саобраћајним незгодама. У 37% саобраћајних незгода са погинулим лицима и 46% саобраћајних незгода са повређеним лицима забележено је да су непромишљене радње предузимали возачи, а по утицају друга најзаступљенија група фактора која се односи на саобраћајне незгоде са учешћем младих лица јесте погрешно извођење радњи у саобраћају од стране возача.¹⁷⁹

Последице. Нарушено физичко и ментално здравље младих, превремена смрт младих.

175 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 165.

176 Кузмановић, Д., Павловић, З., Попадић, Д. и Милошевић, Т. (2019). Коришћење интернета и дигиталне технологије код деце и младих у Србији: резултати истраживања Деца Европе на интернету. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду.

177 Добробит и безбедност жена, 2019, www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

178 Добробит и безбедност жена, 2019, www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf, стр. 66.

179 Агенција за безбедност саобраћаја, Прегледни извештај, Безбедност младих учесника (15–30 година) у саобраћају, 2019.

ДЕФИНИСАЊЕ ОПШТИХ И ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА И ИДЕНТИФИКОВАЊЕ РЕЛЕВАНТНИХ ОПЦИЈА

ОПШТИ ЦИЉ: Остварено друштво у којем су сви млади мушкарци и жене друштвено активни, образовани и оснажени да у потпуности развијају свој потенцијал и доприносе личном и друштвеном развоју и добробити.

Показатељ 1: Стопа ризика од сиромаштва или социјалне искључености

Почетна вредност: 33,6% (31,8% за мушкарце и 35,4% за жене)

Циљана вредност: 17%¹⁸⁰

Извор верификације: Републички завод за статистику

Показатељ 2: Стопа активности / стопа запослености / стопа незапослености

Почетна вредност: Стопа активности 47,8%, стопа запослености 38,6%, стопа незапослености 19,3%

Циљана вредност: Стопа активности 53%, стопа запослености 45%, стопа незапослености 15%

Извор верификације: Републички завод за статистику

Показатељ 3: Стопа НЕЕТ младих (дисагрегирано према полу, укључујући дугорочну НЕЕТ стопу младих)

Почетна вредност: 20,0% (18,4% за мушкарце, 21,6% за жене) (2020)

Циљана вредност: 12,8%¹⁸¹ (нова циљана вредност на нивоу ЕУ је 9%¹⁸²)

Извор верификације: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику

180 Види: <https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=29287&L=1>

181 У АП Стратегије образовања 15% циљана вредност за 2023, у Стратегији запошљавања 12,8% у 2026.

182 <https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets>

Показатељ 4: Стопа смртности услед самоубиства младих¹⁸³

Почетна вредност: није доступно

Циљана вредност: 10%¹⁸⁴

Извор верификације: Републички завод за статистику

Показатељ 5: Удео младих који су изјавили да су током претходних 12 месеци имали осећај да су дискриминисани или узнемиравани¹⁸⁵

Почетна вредност: 4,4% за жене узраста 15–19 година, 4,4% за жене узраста 20–24 године, 7,3% за жене узраста 25–29 година (2019. година)

Циљана вредност: Смањити за половину (2%, 2% и 3,5%)

Извор верификације: Истраживање вишеструких показатеља

Приликом анализе података о положају и потребама младих и идентификације проблема уочено је пет приоритета (посебних циљева) који би требало да се нађу у фокусу омладинске политике у наредном периоду. Приликом њиховог формулисања водило се рачуна о томе да буду усклађени са важећим националним стратегијама у релевантним областима (приказаним у Поглављу 1). У наставку текста биће приказани циљеви са предлогом показатеља. Када је то било могуће, показатељи су усклађивани са званичним показатељима циљева одрживог развоја који се прате на порталу Републичког завода за статистику.¹⁸⁶ За сваки показатељ су наведени извори верификације, почетна вредност и циљана вредност (која се односи на 2030. годину).

Посебни циљ 1: Успостављен и унапређен систем развоја и препознавања омладинског рада у Србији

Уређен и развијен систем обуке и сертификације за омладински рад представља један од кључних предуслова за успостављање минималних стандарда квалитета рада са младима на свим нивоима. Управо Стратегија Европске уније за младе 2019–2027. године и Стратегија омладинског сектора Савета Европе 2030 препознају омладински рад као кључни фактор оснаживања младих и стављања у фокус подршке развоју омладинског рада у свим земљама у складу са могућностима и потребама. У Србији се, и поред значајних напредака у овој области, препознаје изазов који се односи на системско уређење процеса обуке, сертификације и праћења омладинског рада. Зато у наредном периоду треба у потпуности развити и унапредити систем у оквиру кога ће сви актери признавати омладински рад те унапредити рад омладинских радника/радница у домену рада са младима из осетљивих група.

183 Индикатор циља 3 Агенде одрживог развоја 2030.

184 Генерална стопа смртности је 15,6, према Агенди 2030 потребно је смањити за трећину до 2030. године

185 Индикатор циља 16 Агенде одрживог развоја 2030.

186 Више информација је доступно у публикацији „Не изоставити никога из развоја! Напредак у остваривању циљева одрживог развоја међу младима у Србији”, http://sdg.indikatori.rs/media/1572/lnob_mladi_srp.pdf, приступљено 24.10.2021. године.

Показатељи:

- **Процент сертифициваних омладинских радника/радница међу координаторима/координаторкама канцеларија за младе и представницима/представницама удружења**

Почетна вредност: 165 сертифициваних омладинских радника/радница (126 представника/представница удружења (7,5% у односу на број удружења младих која су уписана у јединствени регистар удружења) и 6 координатора/координаторки канцеларија за младе (5,3% у односу на број координатора канцеларија за младе))

Циљана вредност: 20%

Извор верификације: База података Националне асоцијације практичара и практичарки омладинског рада или база података Министарства омладине и спорта¹⁸⁷

- **Број сертифициваних омладинских радника/радница међу представницима/представницама других институција (образовне институције, институције задужене за запошљавање, социјалну политику, културу и здравство)**

Почетна вредност: Нема података

Циљана вредност: 500 сертифициваних омладинских радника/радница

Извор верификације: База података Националне асоцијације практичара и практичарки омладинског рада или база података Министарства омладине и спорта¹⁸⁸

- **Процент/број младих који су учествовали у програмима/услугама које су организовали сертифицивани омладински радници/раднице**

Почетна вредност: Нема података

Циљана вредност: 10%

Извор верификације: Извештај Националне асоцијације практичара и практичарки омладинског рада

Посебни циљ 2: Успостављени и унапређени институционални и нормативни механизми, као и људски ресурси за креирање, спровођење и праћење омладинске политике на свим нивоима

Сви показатељи указују на то да су недостатак физичких и виртуелних простора за младе, недовољно развијени капацитети субјеката омладинског рада, неуједначена међусекторска сарадња и недовољно развијен систем праћења резултата неки од главних изазова у имплементацији претходне стратегије.¹⁸⁹ Препознато је да се због недостатка сарадње између

187 Дефинитиван извор верификације зависиће од успостављеног система сертификације омладинских радника.

188 Дефинитиван извор верификације зависиће од успостављеног система сертификације омладинских радника

189 Виртуелни/дигитални простор представља коришћење безбедних, инклузивних и приступачних платформи те дигиталних алата чији је намена да се повећа учешће и ангажовање младих у демократским процесима.

свих релевантних актера у области омладинске политике, и на хоризонталном и вертикалном плану, постојећи ресурси не користе на адекватан начин. Треба наставити са јачањем капацитета субјеката омладинске политике и уложити додатне напоре у јачање постојећих и креирање нових механизма за спровођење омладинске политике. Такође, препознато је да су неопходни физички простори као што су канцеларије за младе, омладински центри и клубови, хабови, пословни инкубатори, локални сервиси за информисање, центри културе и простори за младе на отвореном. Због тога је важно подстицати младе, пружати им додатну подршку (нарочито посебним подгрупама младих, као што су млади из осетљивих група) и дати им просторе који ће стимулисати активније ангажовање младих и олакшати информисање и спровођење програма.

Показатељи:

- **Удео јединица локалне самоуправе које имају формирану канцеларију за младе са запосленим координатором/координаторком**

Почетна вредност: 51,7%¹⁹⁰

Циљана вредност: 75%

Извор верификације: Годишњи извештај јединица локалне самоуправе¹⁹¹

- **Удео издвајања за мере спровођења омладинске политике у односу на буџет Републике Србије**

Почетна вредност: 0,08%¹⁹²

Циљана вредност: 0,1%

Извор верификације: Закон о буџету Републике Србије за дату годину

- **Удео реализованих планираних средстава за спровођење омладинске политике (Министарство омладине и спорта и друге релевантне институције)¹⁹³**

Почетна вредност: 93,77%

Циљана вредност: 99%

Извор верификације: Годишњи извештај о спровођењу акционих планова за младе

190 Алтернативни извештај о положају младих, стр. 73, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Alternativni-izvestaj-o-polozaju-mladih-2021-4.pdf>, приступљено 24.10.2021.

191 Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе достављају на захтев Министарства, а најмање једном годишње, извештај о спровођењу акционог плана за спровођење Стратегије на својој територији (члан 12. Закона о младима). Дефинитивни извор верификације зависиће од успостављеног система сертификације омладинских радника.

192 Алтернативни извештај о положају младих, стр. 36, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Alternativni-izvestaj-o-polozaju-mladih-2021-4.pdf>, приступљено 24.10.2021.

193 Ако је могуће на нивоу сваког посебног циља, укључујући трошкове свих релевантних актера; ако не, онда само трошкове Министарства омладине и спорта.

- **Удео јединица локалне самоуправе које имају формиран омладински центар / омладински клуб¹⁹⁴ са запосленим координатором/координаторком и сертификованим омладинским радником/радницом**

Почетна вредност: Не постоји

Циљана вредност: 15%

Извор верификације: Годишњи извештаји јединица локалне самоуправе

- **Удео младих који су користили услуге простора за младе у претходних 12 месеци, према полу¹⁹⁵**

Почетна вредност: Нема података

Циљана вредност: 15%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих Министарства омладине и спорта

- **Удео јединица локалне самоуправе и удружења који достављају годишњи извештај о реализацији активности Министарству омладине и спорта¹⁹⁶**

Почетна вредност: Не постоји

Циљана вредност: 50%

Извор верификације: Годишњи извештаји јединица локалне самоуправе и удружења

Посебни циљ 3: Омогућити услове и оснажити младе за активно учешће у друштву и креирање културних садржаја

Активно учешће младих односи се на права, средства, простор и могућност, а често и подршку да се учествује у доношењу одлука и у активностима које доприносе изградњи бољег друштва. Подаци говоре да су млади врло мало заинтересовани за активно учешће у друштво-политичким дешавањима и да је активно учешће младих на ниском нивоу. Поред тога, анализе наводе податак да чак 69% младих оцењује као „веома лоше” или „лоше” могућности за доношење одлука на локалном нивоу, што може да буде и последица чињенице да чак 65 од 145 (45,5%) јединица локалне самоуправе нема савет за младе, да 52 (35,9%) немају формирану канцеларију за младе те да 18 (12,4%) јединица локалне самоуправе има формирану канцеларију за младе, али нема запосленог координатора/координаторку.¹⁹⁷ Зато у наредном периоду треба спроводити мере које се односе на унапређење правног

194 Простор за младе.

195 За овај показатељ би било потребно прецизно дефинисати методологију. У овом тренутку подаци за овај показатељ се не прикупљају.

196 Посматран у односу на укупан број јединица локалне самоуправе и укупан број удружења уписаних у јединствени регистар удружења Министарства омладине и спорта.

197 Локална омладинска политика у Републици Србији: Савети за младе јединица локалне самоуправе, КОМС, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Lokalna-omladinska-politika-u-RS-FINAL-1.pdf>

оквира за активно учешће младих (Закон о волонтирању и Закон о младима), на развијање механизма за директно укључивање младих у процес доношења одлука, на подстицање волонтерства и активизма, на подршку младима за учешће у креирању и спровођењу културних садржаја за младе и на укључивање младих из осетљивих група. Треба учинити додатне напоре како би се осигурала сарадња између свих релевантних субјеката омладинске политике на вертикалном и хоризонталном плану. У наредном периоду такоше треба јасно дефинисати степен учешћа младих и успоставити адекватан механизам за његово мерење.

Показатељи:

- **Удео младих који сматрају да је процес доношења одлука инклузиван и одговара на њихове потребе, према полу¹⁹⁸**

Почетна вредност: Не постоји

Циљана вредност: 20%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Удео младих који су волонтирали у последњих годину дана**

Почетна вредност: 11%¹⁹⁹

Циљана вредност: 25%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Удео јединица локалне самоуправе које имају инклузиван и функционалан савет за младе²⁰⁰**

Почетна вредност: 7 савета (4,8% од укупног броја јединица локалне самоуправе)

Циљана вредност: 30%

Извор верификације: Годишњи извештај јединица локалних самоуправа

198 Показатељ на основу Агенде 2030 Циљева одрживих развоја (циљ одрживог развоја 16). У тренутку писања ове публикације нису били доступни подаци за овај показатељ.

199 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 290.

200 Инклузивност подразумева да укључују младе у свој рад, а функционалност да креирају локалну омладинску политику, односно утичу на њу или је надгледају према методологији наведеној у публикацији „Локална омладинска политика у Републици Србији: Савети за младе јединица локалне самоуправе“, КОМС, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Lokalna-omladinska-politika-u-RS-FINAL-1.pdf>, приступљено 24.10.2021. Почетна вредност за овај показатељ наведена је на основу података из ове публикације, стр. 204.

- **Удео формираних и активних ученичких и студентских парламената²⁰¹ (у односу на укупан број средњих школа и укупан број факултета)**

Почетна вредност: Нема података

Циљана вредност: Ученички парламенти 30%, студентски парламенти 30%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Процент младих који су задовољни културним садржајима у својој средини**

Почетна вредност: 27%²⁰²

Циљана вредност: 45%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Процент младих који нису информисани о начинима и могућностима учешћа у процесима доношења одлука**

Почетна вредност: 34,5²⁰³

Циљана вредност: 20%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

Посебни циљ 4: Допринети могућностима за лични развој свих младих кроз обезбеђивање доступности неформалног образовања и подршке запошљавању и samozapoшљавању, са посебним фокусом на младе из осетљивих група

Квалитетно и доступно образовање један је од најважнијих сегмената развоја младих, посебно у домену стицања вештина неопходних за 21. век. Због тога је важно подстицати развој неформалног образовања и пружати додатну подршку посебним подгрупама младих, као што су млади из осетљивих група и талентовани млади. Дуга транзиција од образовања до тржишта рада, високе стопе незапослености и лош квалитет запошљавања такође су идентификовани као изазови са којима се суочавају млади. Младе жене и млади из осетљивих група суочавају се са додатним препрекама у вези са запошљавањем и предузетништвом. Зато се у наредном периоду треба посветити унапређењу приступа услугама запошљавања и samozapoшљавања младих, а посебно водити рачуна да услуге воде ка квалитетним радним местима, која обезбеђују достојанствен рад младима.

201 Активан ученички и студентски парламент је онај парламент који се састао бар два пута у току претходне године.

202 Толико младих (27%) сматра да у њиховој средини има довољно културних садржаја (према Истраживању положаја и потреба младих, 2020, стр. 177).

203 Процент младих који се не би ангажовали у раду неког тела које иницира или доноси одлуке од значаја за младе јер нису довољно информисани о раду тог тела (према Истраживању положаја и потреба младих, 2020, стр. 260).

Показатељи:

- **Стопа учешћа младих у формалном и неформалном образовању и обукама у претходних 12 месеци, према полу²⁰⁴**

Почетна вредност: 66,9% (за младе 15–24 године)²⁰⁵

Циљана вредност: 72%

Извор верификације: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику

Удео младих који су завршили додатне курсеве и обуке који нису повезани са школским/студијским програмима

Почетна вредност: 25%²⁰⁶

Циљана вредност: 40%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Број младих на годишњем нивоу који су укључени у пројекте за подстицање запошљавања у оквиру омладинске политике, а који сматрају да су добили потребну подршку (дисагрегирано по полу, засебно за младе из осетљивих група)**

Почетна вредност: 4340²⁰⁷

Циљана вредност: 7200 (минимално 50% младих жена и минимално 30% младих из осетљивих група)

Извор верификације: Годишњи извештај о спровођењу акционих планова за младе, засновано на извештајима свих актера

- **Удео неформалне запослености у укупној запослености (дисагрегирано по полу)**

Почетна вредност: 27,8% (за младе 15–24 године, утврђена 2018. године)

Циљана вредност: 20%

Извор верификације: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику

- **Стопа самозапошљавања (дисагрегирано по полу)**

Почетна вредност: Нема података

Циљана вредност: 15%

Извор верификације: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику

204 Показатељ циља 4 из Агенде одрживог развоја 2030.

205 Доступни су подаци за младе 15–24 године, али би било важно проверити да ли су доступни и за младе 15–30 година.

206 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 60

207 Податак преузет из Акционог плана Стратегије за запошљавање.

Алтернативно: Удео младих који су покренули приватни посао (дисагрегирано према томе да ли су имали или нису имали успеха)

Почетна вредност: Покренули посао и имали су успеха — 4,1%; покренули посао, али нису имали успеха — 1,7%

Циљана вредност: 8%; 3%

Извор верификације: Истраживање положаја и потребе младих

Посебни циљ 5: Креирање безбедног окружења за развој свих младих кроз оснаживање младих и унапређење система подршке са фокусом на људска права, благостање, физичко и ментално здравље

Подаци показују забрињавајући проценат младих који конзумирају дуванске производе, алкохол и психоактивне супстанце, који се упуштају у ризична понашања и значајан број младих који су изложени некој врсти насиља. Поред тога, бележи се велики број младих који су погођени саобраћајним незгодама и младих код којих су веома заступљени коцкање и клађење за новац. У фокус групама је уочено да треба оснаживати младе да утичу на позитивне промене у циљу креирања равноправнијег и толерантнијег друштва. У складу са тим, у наредном периоду треба развијати постојеће програме и креирати нове механизме за спровођење омладинске политике у области менталног здравља и безбедности.

Показатељи:

- **Удео младих жена (18–29 година) које су током претходних 12 месеци биле изложене физичком, психолошком или сексуалном насиљу²⁰⁸**

Почетна вредност: 10,2% (2018. године)

Циљана вредност: 5%

Извор верификације: ОЕБС

- **Број младих који су настрадали или били повређени у саобраћају**

Почетна вредност (2018): 109 младих погинуло у саобраћају; 6342 повређених младих²⁰⁹

Циљана вредност: 55 погинулих младих особа (смањено за 50%); 4500 повређених младих особа (смањено за 30%)

Извор верификације: Агенција за безбедност у саобраћају

208 Показатељ циља 16 из Агенде одрживог развоја 2030.

209 Агенција за безбедност саобраћаја, Прегледни извештај, Безбедност младих учесника (15–30 година) у саобраћају, 2019.

- **Удео младих који су се стамбено и финансијски осамосталили од родитеља**

Почетна вредност (2020): 17,5%²¹⁰

Циљана вредност: 30%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Удео младих који редовно иду на превентивне здравствене прегледе**

Почетна вредност: 20% (2019); 14,9% (2020)²¹¹

Циљана вредност: 30%

Извор верификације: Истраживање положаја и потреба младих

- **Удео младих који су упознати са услугама саветовања у области здравља на нивоу локалне заједнице**

Почетна вредност: Не постоји

Циљана вредност: 35%

Извор верификације: Истраживања положаја и потреба младих

210 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 40.

211 Истраживање положаја и потреба младих, 2020, стр. 158.

ДЕТАЉНА РАЗРАДА ПРЕДЛОЖЕНИХ ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА КРОЗ ИДЕНТИФИКАЦИЈУ МЕРА

Посебни циљ 1: Успостављен и унапређен систем развоја и препознавања омладинског рада у Србији

За постизање **посебног циља 1** предлажу се следеће мере.

1.1. Успостављање институционалног система за процес сертификације и признавања компетенција омладинских радника/радница.

Анализа је показала да један од главних изазова у процесу развоја омладинског рада као занимања представља управо недостатак институционалног система признавања компетенција омладинског рада.

Овом мером су предвиђени разматрање и развој оптималног и делотворног институционалног система за процес сертификације и признавања компетенција омладинских радника/радница. То подразумева анализу и евалуацију постојећих ресурса и идентификацију оних који недостају, као и предлог процеса за успостављање решења које у највећој мери одговара потребама. У наредном кораку морају се реализовати све нормативне и институционалне промене које су неопходне да би се успоставило одабрано решење, у складу са Бонским процесом.²¹² Мере морају обухватити и финансијску процену како решење било одрживо. Наведене мере подразумевају и утврђивање стандарда, правила рада и механизма неопходних за успостављање система признавања сертификата омладинских радника и радница.

Ова мера треба да успостави дугорочан утицај на стандардизацију рада са младима и обезбеђивање признавања значаја омладинског рада у нормативном систему.

²¹² Бонски процес обухвата рад на укључивању омладинског рада у документе јавних политика у свим земљама, у складу са европским оквиром и националним приоритетима.

1.2 Успостављање континуираног система обуке и подршке у раду омладинским радницама/радницама, посебно у домену рада са младима из осетљивих група

Наведена мера подразумева израду континуираних и доступних програма за обуку омладинских радника и радница, који се заснивају на потребама младих. Такође, мера подразумева усавршавање рада омладинских радника/радница, нарочито у доба кризе, попут пандемије ковида-19, када рад са младима у кратком времену треба прилагодити новим условима. У оквиру ове мере посебно је важно пружити обуку у области рада са младима који долазе из посебно осетљивих категорија, али и рада са младима који су надарени и талентовани. Осим тога, кроз ову меру треба пружити регионалну подршку развоју омладинских радника и радница како би се обезбедио уједначен квалитет подршке младима у свим деловима Србије.

Главни изазови су то што нема довољно програма обуке за омладинске раднике/раднице, што се програми обуке финансирају из пројеката и што нису доступни у свим деловима Србије.

Реализацијом ове мере обезбедиће се уједначен регионални развој омладинског рада и минимални квалитет рада који се заснива на потребама младих, посебно младих из осетљивих група.

1.3 Креирање и управљање знањем у области омладинског рада, укључујући успостављање система праћења и евалуације рада омладинских радника и радница

Ова мера би требало да обезбеди стварање различитих система за мерење ефекта и прикупљање података у овој области, у складу са савременим тенденцијама и праксама, који би служили као основ за развој квалитета рада омладинских радника/радница. Да би се омогућили континуирани развој и подршка младима, мора се развити и систем праћења и евалуације рада омладинских радника и радница. Ова мера пре свега подразумева успостављање система извештавања о њиховом раду који би се заснивао на реалним и мерљивим показатељима. Такође, она обухвата и развој свих механизма који обезбеђују реаговање уколико дође до кршења дефинисаних професионалних и етичких стандарда рада. Уз то, ова мера обухвата континуирану евалуацију и унапређивање система сертификације и система организовања програма обуке.

Један од изазова свакако представља праћење рада омладинских радника/радница и добијање повратних информација са терена, што је предуслов за успостављање система признавања компетенција омладинских радника и радница.

Реализацијом ове мере обезбеђују се превентивни механизам за праћење квалитета рада са младима те континуирана подршка и унапређење ове области у складу са потребама младих.

1.4. Промоција и подизање свести у свим секторима и у широј јавности о значају омладинског рада за лични развој свих младих

Ова мера подразумева подизање свести о важности питања стандардизације омладинског рада код свих актера, државних институција, удружења, бизниса и међународних партнера који раде са младима у области образовања, запошљавања, социјалне инклузије, културе и активизма. Мера обухвата и промоцију вредности омладинског рада у широј јавности, пре свега међу младима и њиховим родитељима. и разматрање активности које би допринеле одрживом систему подршке омладинским радницима и радницама на тржишту рада.

Један од изазова представља то што други сектори, али и шира јавност, не препознају значај омладинског рада. Ова мера би требало да омогући разумевање значаја квалитетног рада са младима и да обезбеди развој свеобухватног система подршке младима.

Посебни циљ 2: Успостављени и унапређени институционални и нормативни механизми, као и људски ресурси за креирање, спровођење и праћење омладинске политике на свим нивоима

За постизање **посебног циља 2** предлажу се следеће мере.

2.1. Обезбеђени прилагођени простори за младе

Мером се превиђа анализа доступних физичких и виртуелних простора за младе и проналажење адекватних решења која ће одговорити на потребе младих, при чему посебно треба повести рачуна о потребама младих из осетљивих група и младих из сиромашних и неразвијених општина. Мера такође подразумева подршку за оснивање и прилагођавање постојећих простора за младе, који су у складу са потребама на локалном нивоу и са европским стандардима рада са младима. У оквиру тога подразумева се спровођење свих нормативних инфраструктурних и финансијских процеса који су неопходни како би се обезбедила регионална уједначена доступност простора за младе.

Млади и даље као један од главних изазова наводе недостатак простора и програма који у потпуности одговарају њиховим потребама и новим трендовима.

У складу са тим, остваривањем ове мере обезбедио би се главни предуслов за подстицање младих да се активно укључе у волонтерске, образовне и културне програме и да квалитетно троше слободно време.

2.2. Унапређивати систем прикупљања и обраде података о младима на свим нивоима, са посебним фокусом на процес извештавања

Мером је предвиђено да се у сарадњи са другим ресорним министарствима и релевантним актерима, пре свега Републичким секретаријатом за статистику, ради на унапређивању начина прикупљања и обраде података о младима, дисагрегираних према годинама, полу и другим карактеристикама подгрупа младих који се препознају као осетљиве групе младих. Уз то, ова мера обухвата унапређивање капацитета Министарства омладине и спорта у вези са побољшањем механизма размене информација између различитих сектора и развојем система извештавања на основу квантитативних и квалитативних показатеља на свим нивоима, што ће обезбедити адекватно праћење остварених ефеката.

Резултати *ex post* анализе показују да имамо мали број показатеља који мере остварене резултате на нивоу специфичних циљева за које постоје подаци, као и да за чак 15% активности нема података о степену реализације. Анализа указује да највећи изазов представља недостатак података о квалитету имплементације мера, што је пре свега проузроковано недовољно прецизно дефинисаним показатељима, недостатком података о младима из осетљивих група који се прикупљају на годишњем нивоу и недовољно усклађеним и развијеним системом извештавања на свим нивоима. У складу са тим, мера препознаје потребу да сви актери који спроводе активности НСМ развију механизме прикупљања података, а посебно јединице локалне самоуправе те удружења младих и за младе.

Ова мера би требало да успостави одржив систем праћења ефеката мера и посебних циљева НСМ, који ће омогућити рано препознавање изазова у имплементацији на терену и креирање будућих политика на основу података.

2.3. Унапређивати механизме и јачати капацитете субјеката омладинске политике за креирање, спровођење и праћење развоја омладинске политике

Мера пре свега обухвата идентификовање изазова везаних за капацитете субјеката омладинске политике и креирање подршке на свим нивоима, укључујући Министарство омладине и спорта, покрајинске институције, институције јединаца локалне самоуправе, удружења и њихове савезе. Мера, такође, обухвата јачање капацитета носиоца омладинске политике, Министарства омладине и спорта, кроз обезбеђивање људских капацитета, адекватне обуке и унапређење система финансијске подршке јединицама локалне самоуправе и удружењима. Када је реч о локалном нивоу, мера обухвата процес дефинисања и примене минималних стандарда рада субјеката омладинске политике у креирању и спровођењу мера те у праћењу ефеката мера подршке младима. Мера би требало да омогући оснаживање свих субјеката омладинске политике те да успостави вертикални и хоризонтални систем сарадње и координације између различитих сектора, цивилног друштва, пословног сектора и младих. Она се посебно односи на процес унапређивања механизма финансијске подршке јединицама локалне самоуправе и удружењима на свим нивоима на основу принципа транспарентности, утемељености на дефинисаним приоритетима и регионалне распрострањености. Мера обухвата и унапређивање постојећих и креирање нових механизма подршке младима, укључујући и подршку за формирање омладинских клубова који су прилагођени и укључују младе из осетљивих група.

Када је реч о квалитету имплементације и праћења резултата, налази *ex post* анализе указују на то да постоје значајне разлике у начину формирања и рада савета за младе и канцеларија за младе на локалном нивоу, као и различити и нетранспарентни процеси финансијске подршке пројектима удружења. Такође се истиче да мере предвиђене за јачање капацитета Министарства омладине и спорта нису реализоване у претходних пет година спровођења НСМ.

Ова мера би требало да обезбеди уједначену и адекватну подршку свим младима на нивоу Републике Србије кроз јачање капацитета субјеката омладинске политике.

2.4. Даље унапређивање међусекторске и међународне сарадње²¹³

Мера обухвата идентификацију изазова и даље унапређење механизма комуникације, размене информације и сарадње између различитих сектора у области креирања и имплементације омладинске политике на свим нивоима. Осим тога, она се односи и на промовање, препознавање и успостављање структурираног дијалога између државног, пословног и цивилног сектора на свим нивоима. Такође, ова мера подразумева наставак подршке процесима ЕУ интеграција и усклађивању домаћих нормативних оквира у области омладинске политике са препорукама ЕУ, као и унапређивање регионалне сарадње. То обухвата доступност међународних програма и фондова, пре свега европских, субјектима омладинске политике и младима.

Подаци фокус група указују на то да поједини ресори не препознају у довољној мери улогу Министарства омладине и спорта као фацилитатора омладинске политике и да у бројним јединицама локалне самоуправе изостаје међусекторска сарадња. Осим тога, уочено је да се омладинска политика пре свега мора континуирано усклађивати са регионалним и европским тенденцијама у овој области.

Ова мера би требало да омогући делотворно и ефикасно коришћење свих расположивих ресурса како би се осигурао квалитет подршке младима, што подразумева транспарентан начин креирања мера и максималну реализацију свих активности.

2.5. Успоставити план за реаговање у доба кризе за све субјекте омладинске политике

Ова мера обухвата процену реаговања свих субјеката омладинске политике у периоду пандемије ковида-19, као и креирање препорука и стандарда за будуће деловање и механизма за будућа реаговања у одговору на кризе.

Пандемија ковида-19 је утицала на све аспекте друштва и значајно променила изазове и потребе младих, посебно младих из осетљивих група. Пандемија је утицала на промену приоритета, али и на промену начина имплементације мера, што захтева брз и флексибилан одговор субјеката омладинске политике.

213 То подразумева сарадњу на нивоу процеса ЕУ интеграција, регионалну сарадњу и међународну сарадњу.

Ова мера би требало да подржи и унапреди постојећи механизам за спровођење омладинске политике како би се превазишле последице пандемије ковида-19 и осигурало боље реговање у будућим кризама.

Посебни циљ 3: Омогућити услове и оснажити младе за активно учешће у друштву и креирање културних садржаја

За постизање **посебног циља 3** предлажу се следеће мере.

3.1. Унапређивати правни оквир за активно учешће младих

Мером је предвиђено да се кроз сарадњу са другим ресорним министарствима и релевантним актерима, а пре свега Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије, ради на унапређивању и ревидирању Закона о волонтирању. Мером ће се обезбедити унапређење правног оквира и услова за волонтирање, што ће допринети бољем укључивању младих и бољем праћењу приликом спровођења волонтерских активности. Такође, планиране су и измене Закона о младима, које су значајне за целокупни оквир омладинске политике.

Подаци нам указују на то да је учешће младих у друштву на ниском нивоу, да су млади слабо заинтересовани за активно учешће у друштвено-политичким дешавањима те да не постоји систематизован и свеобухватан преглед прилика у окружењу да се млади укључе, односно релевантних активности у које се млади могу укључити. Не постоји правни оквир за системска решења која подржавају пропис који на општи начин регулише питање волонтерског рада. Правним регулисањем би се формирао оквир који би подржавао подстицање и развој активизма и учешћа код младих.

3.2. Подизање капацитета доносилаца одлука и обезбеђивање услова за укључивање младих у процесе доношења одлука

Мером је предвиђено стварање правног и политичког оквира са свим релевантним актерима, нарочито јединицама локалне самоуправе, канцеларијама за младе и Саветом за младе, који омогућава учешће младих у јавним политикама. Уз то, ова мера обухвата информисање младих о начинима укључивања, промоцију резултата укључивања и подизање свести младих о ефектима укључивања у процесе доношења одлука. Као један од највећих изазова препознаје се то што млади нису довољно упознати са могућностима за укључивање и процесима укључивања, као и то што не постоје минимални стандарди који обавезују доносиоце одлука да на адекватан начин укључе младе. Ова мера би требало да побољша и вертикални и хоризонтални приступ у раду са младима. Подизањем свести код доносилаца одлука о важности укључивања младих у процесе доношења одлука значајно се доприноси директнијем укључивању и активнијем положају младих у друштву.

Законом о планском систему предвиђено је да се приликом спровођења *ex ante* анализе ефеката докумената јавних политика и прописа анализирају циљне групе и заинтересоване стране и да се размотри утицај који они имају на њих. Уколико су млади циљна група или за-

интересована страна, ова анализа би требало да узме у обзир утицај предложених промена на њих. У овом процесу може бити од помоћи развој нових алата²¹⁴ којима ће се подржати квалитет оваквих анализа.

Ова мера би требало да допринесе креирању системског приступа за подршку укључивању младих у процес доношења одлука на свим нивоима и повећању ангажовања младих у битним друштвеним токовима.

3.3. Подстицати активизам и волонтерства код младих

Ова мера обухвата оснаживање младих да се укључе у рад формалних и неформалних група, као и мере за пружање континуиране подршке систему организовања волонтирања у смислу успостављања минимума стандарда за спровођење квалитетног волонтирања. Заједно са другим релевантним актерима омладинске политике, у оквиру ове мере мора се радити на промоцији значаја волонтирања код младих и у широј заједници, на обједињавању информација о волонтерским програмима, на пружању подршке за подстицање активизма и волонтерства у области заштите животне средине, као и на активном укључивању младих у рад парламената, удружења и њихових савеза. Не постоје специфични извори информација о броју волонтера, волонтерских програма нити о учешћу младих у волонтерским активностима. Стога напоре треба усмерити на то да се информације обједине, да буду квалитетне и да се дају правовремено, у складу са усвојеним стандардима волонтирања, те да буду доступне свим младима, а нарочито младима из осетљивих група. Ова мера би требало да обезбеди подстицајно окружење и да створи услове за подршку друштвеном оснаживању младих у складу са Законом о младима, Националном стратегијом за младе и другим инструментима омладинске политике како би се подстакло веће укључивање младих у процесе доношења и спровођења одлука које доприносе личном и друштвеном развоју.

3.4. Обезбедити подршку младима за учешће у креирању и спровођењу културних садржаја за младе

Овом мером је предвиђено да се, у сарадњи са другим релевантним актерима, ради на институционалном оквиру за доступност јавних простора за програме које реализују млади, креирању и обезбеђивању адекватног културног садржаја за младе те подстицању младих да се укључују у алтернативне културне програме.

Подаци указују на то да активно учешће у креирању и спровођењу културних садржаја за младе у друштву данас није довољно развијено. С друге стране, постоје неискоришћени простори који могу да послуже као место за креирање и реализацију културних садржаја за младе. Ова мера би требало да допринесе стварању квалитетнијих и адекватнијих културних садржаја који су прилагођени потребама и интересовањима младих.

214 На пример, у појединим земљама се користи алат Youth Check. Више информација о томе може се наћи на адреси www.youth.ie/documents/youth-check-a-journey-towards-political-participation-led-by-young-people/, приступљено 27.10.2021.

3.5. Обезбедити подршку младима из осетљивих група и њихово укључивања

У сарадњи са другим релевантним актерима омладинске политике треба подстицати и развијати програме препознавања изазова са којима се млади из осетљивих група суочавају у областима доношења одлука, активизма и волонтерства. Пре свега, треба развијати механизме јачања комуникације о значају укључивања младих из осетљивих група и промоције њиховог укључивања. Уочено је да се млади из осетљивих група не укључују довољно у активистичке и волонтерске програме. Стога треба уложити веће напоре како би се обезбедило подстицајно окружење и ојачала друштвена улога младих кроз адекватнију подршку укључивању у процес доношења и спровођења одлука. Ова мера би требало да обезбеди стандардизацију рада организација приликом укључивања младих из осетљивих група у активности волонтирања и оснаживање младих да доприносе развоју заједнице.

Посебни циљ 4: Допринети могућностима за лични развој свих младих кроз обезбеђивање доступности неформалног образовања и подршку запошљавању и samozapoшљавању, са посебним фокусом на младе из осетљивих група

За постизање **посебног циља 4** предлажу се следеће мере.

4.1. Подршка развоју неформалног учења

Мера подразумева стварање предуслова како би се младима обезбедила квалитетна доступност програма неформалног учења, посебно младима из осетљивих група, кроз подршку даљем развоју система препознавања, вредновања и регулисања квалитета спровођења неформалног учења. У складу са тим, мера ће обухватити промоцију и препознавање резултата неформалног учења те указивање на значај неформалног учења за будуће послове. Уз то, промовисаће се развој система неформалног учења као одговора на кризу и важног механизма у процесу опоравка од кризе (првенствено у вези са пандемијом ковида-19), што подразумева пружање подршке младима за учење на даљину те обезбеђивање ресурса за електронско учење и алата за комуникацију.

Као кључни изазов истиче се недовољно укључивање младих у програме неформалног образовања. Посебни изазови су непрепознавање значаја и улоге неформалног образовања и недостатак контроле квалитета у овој области. Подаци указују на то да је посебно младима из осетљивих група отежан приступ квалитетним програмима образовања, док је пандемија ковида-19 додатно погоршала положај ове циљне групе тиме што су образовни процеси премештени на интернет. Обезбеђивање потребних ресурса и подршке младима препознато је као кључни одговор на последице пандемије.

Ова мера би требало да омогући праведнију доступност неформалног учења свим младима, посебно младима из осетљивих група, и квалитетније програма.

4.2. Допринос развоју кључних компетенција младих за целоживотно учење²¹⁵

Мера подразумева подршку субјектима омладинске политике и школама у индентификацији изазова и развоју програма који промовишу нова занимања и подстичу развој компетенција младих за целоживотно учење. То се односи и на промовисање и информисање младих и шире заједнице о важности ових компетенција и о процесима за њихово стицање, у оквиру глобалног образовања. Такође, ова мера доприноси развоју система праћења учинака и постигнутих резултата приликом мерења и евалуације развоја ових компетенција код младих. Посебна пажња усмерена је и на развој дигиталних и еколошких компетенција, као и компетенција младих неопходних за реаговање током кризе и превазилажење новонасталих изазова.

Сви подаци указују на то да постоји значајан недостатак образовних програма који у потпуности одговарају на потребе тржишта рада и оснажују младе да буду отпорни на друштвене и економске промене у друштву.

Ова мера би требало да допринесе да се створе предуслови за лични развој и да се ојачају запошљивост, социјална инклузија и активно грађанство код младих.

4.3. Омогућити препознавање потенцијала надарених и талентованих младих и обезбедити подршку за њихов развој

Мера обухвата наставак континуиране финансијске подршке талентованим и надареним младима кроз Фонд за младе таленте, уз ревизију и увођење квалитетнијег система праћења резултата тог програма. Такође, у оквиру ове мере препознаје се потреба за развојем других видова подршке талентованим и надареним младима и других видова њиховог информисања.

Подаци указују на значајне резултате Министарства омладине и спорта у овом домену, посебно када је реч о Фонду за младе таленте. Међутим, истакнуто је да, с обзиром на велика средства која се улажу, треба спровести евалуацију програма стипендија, што указује на још један проблем, тј. праћење и евалуацију успешности постојећих програма. Такође, треба развијати друге нефинансијске мере подршке талентованим и надареним младима.

Ова мера би требало да обезбеди систем који препознаје и подржава остваривање максималних потенцијала талентованих и надарених младих у оквиру домаћег и иностраног образовног система.

²¹⁵ Препорука савета о кључним компетенцијама за целоживотно учење од 22. маја 2018. (Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning).

4.4. Подршка младима у транзицији из образовања ка квалитетним пословима

Ова мера обухвата различите активности које се односе на пружање подршке младима у транзицији из образовања на тржиште рада кроз краткорочне и дугорочне програме. При томе, нарочита пажња се поклања томе да та транзиција води ка квалитетним пословима, који омогућавају достојанствен рад. Један вид подршке младима јесте омогућавање да развију потребне вештине које су важне за запошљивост и да стекну релевантно радно искуство кроз неформалне програме образовања, радне праксе и друге иновативне моделе подршке. Ова мера би требало да подстакне што већи број младих да се укључе у ове програме и да обезбеди квалитет тих програма. Посебну пажњу треба посветити даљем побољшању система каријерног вођења и саветовања, који има важну улогу у унапређивању запошљивости младих. Услуге каријерног вођења и саветовања треба да буду квалитетне, у складу са усвојеним стандардима, и доступне свим младима, а нарочито младима из осетљивих група. Информисање младих о каријерним опцијама везаним за зелене послове један је од нових аспеката коме би требало посветити пажњу.

Наведена мера и предложени правци активности у складу су са уоченим изазовима који се односе на недостатак вештина и радног искуства младих, као и на њихово недовољно учешће у програмима каријерног вођења и саветовања. На овај начин подржали би се млади да одговорно и информисано доносе одлуке о својој каријери, као и да унапреде своју запошљивост.

Са друге стране, с обзиром на високе стопе незапослености младих, постоји опасност да се превелики фокус стави само на запошљавање, а да се не обрати пажња на квалитет послова које млади обављају. Стога се морају увести мере усмерене на смањење неформалне запослености и унапређење квалитета запошљавања, а било би важно да се кроз омладинску политику млади оснаже како би разумели радна права и поступке деловања у случају њиховог кршења. Младе треба упознати и са институционалним и правним оквиром за остваривање равноправности и заштиту од дискриминације.

У оквиру ове мере могу бити потребне измене правног оквира како би се омогућило спровођење услуга на квалитетан начин, што обухвата и правну регулацију радне праксе, која би омогућила да се радна пракса спроводи у складу са стандардима квалитета, чиме би се побољшала запошљивост младих.

4.5. Подршка предузетништву младих

У оквиру ове мере предвиђено је да се утиче на ставове младих о предузетништву кроз реализовање промотивних активности. Ове активности би нарочито требало усмерити ка младим женама, имајући у виду то да се оне ређе одлучују да започну свој посао. Да би млади предузетници могли да избегну низ препрека са којима ће се суочити, фокус би требало да буде на пружању потребних информација те обезбеђивању финансијске и менторске подршке младима приликом започињања посла, као и других видова подршке.

Наведена мера би требало да одговори на изазове који су уочени на основу претходних анализа, а који се односе на то да поједини млади не виде предузетништво као опцију и на

то да се они млади који би желели да започну свој посао суочавају са низом препрека. Неке мере се односе на финансијску подршку, али су важне и оне које се односе на недовољну информисаност и потребу за менторством и умрежавањем.

Правни оквир за социјално предузетништво, предузетничко учење и функционисање ученичких компанија није успостављен, што отежава спровођење мера у овим областима. Претходне анализе су показале да ови аспекти правног оквира недостају и да представљају препреку за спровођење појединих програма и пројеката у тим областима. Правним регулисањем би се формирао оквир који би подржавао њихову реализацију.

4.6. Подршка младима из осетљивих група за укључивање у формално и неформално образовање и за квалитетно запошљавање

У мерама везаним за образовање и запошљавање посебну пажњу треба усмерити на подршку младима из осетљивих група.

Истраживања указују на то да се мали број младих укључује у програме неформалног образовања, нарочито младих из осетљивих група. Отежан је приступ средњем и високом образовању јер нису у довољној мери развијени програми подршке за младе из осетљивих група, посебно младих који су нижег социо-економског статуса. Претходне анализе су указале и на то да постоје разне препреке са којима се суочавају млади из осетљивих група у вези са квалитетним запошљавањем и отпочињањем свог посла. Пружањем подршке у вези са овим препрекама младима би се омогућиле једнаке прилике у налажењу квалитетних послова. Забрињава то што су се у контексту пандемије ковида-19 млади из осетљивих група суочили са додатним препрекама; то захтева да се, поред техничких ресурса, креирају и додатни програми подршке како би се одговорило на изазове који стоје пре њима.

С обзиром на то да ће се у наредном периоду, као што је то предвиђено у оквиру Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, радити на увођењу програма Гаранције за младе или неких његових делова, активности у оквиру ове мере треба ускладити са тим. Гаранција за младе подразумева да млади добијају понуду за посао, наставак образовања, праксу или обуку у периоду од четири месеца након уласка у статус незапослености или напуштања, односно завршетка формалног образовања. Овај програм захтева да се ради на јачању међусекторске сарадње у овој области, посебно са социјалним партнерима, укључујући и организације цивилног друштва и привредни сектор.

Мера подразумева креирање нових и прилагођавање постојећих програма образовања карактеристикама младих из осетљивих група, са посебним освртом на идентификовање узрока осипања младих из формалног и неформалног образовања и пружање правовремене подршке. Такође, мера обухвата посебну подршку младима из осетљивих група током процеса образовања, укључујући наставак образовања, одабир образовних профила у складу са интересовањима и перспективним опцијама на тржишту рада и спремност за додатно образовање у циљу унапређивања положаја на тржишту рада.

Пошто су изазови са којима се суочавају млади из различитих осетљивих група у вези са запошљавањем специфични, треба радити на идентификацији изазова са којима се поједине групе младих суочавају при укључивању на тржиште рада и у складу са тим осмислити адекватну подршку. Такође, важно је радити на унапређивању постојећих услуга за запошљавања и предузетништва, али и информисати младе из осетљивих група о услугама које су им доступне.

Уз све то, у оквиру ове мере биће идентификовани изазови са којима се млади из осетљивих група суочавају током пандемије ковида-19 и опоравка од ње како би се развили програми подршке.

Посебни циљ 5: Креирање безбедног окружења за развој свих младих кроз оснаживање младих и унапређење система подршке са фокусом на људска права, благостање, физичко и ментално здравље

За постизање **посебног циља 5** предлажу се следеће мере.

5.1. Развој постојећих и креирање нових механизма, као и оснаживање младих за успостављање безбедног окружења и изградњу толерантног друштва

Ова мера подразумева праћење безбедносних ризика (ризичног понашања, екстремизма, неповерења и нетолеранције) и креирање адекватних механизма сарадње и политика који су у складу са потребама младих на терену. Она се посебно односи на компоненту оснаживања младих да допринесе развоју безбедног окружења и културе мира кроз инклузивно учешће у процесу доношења одлука у овом сегменту, али и на вршњачку подршку кроз иновативне методе раде. Ова мера препознаје и потребу да се промовишу међукултурни и међурелигијски дијалог и толеранција. Такође, значајно је укључивање младих у процесе креирања зелених политика које директно утичу на здравље и благостање свих грађана. Кроз принцип хоризонталног повезивања²¹⁶ и партнерства треба обезбедити максимално коришћење свих расположивих ресурса, што би олакшало рано и ефикасно деловање ка младима.

Ова мера треба да створи безбедне услове за развој младих и да омогући одрастање у сигурној и толерантној средини.

5.2. Унапређивати постојеће и развијати нове програме превенције насилног и ризичног понашања код младих, уз креирање адекватних мера подршке

Ова мера обухвата правовремено информисање и превенцију ризичног понашања, дигиталног и вршњачког насиља те насиља над женама. Односи се на пружање подршке жртвама насиља и развој подршке и механизма за пријављивање насилног понашања. Такође, ова мера обухвата и оснаживање младих мушкараца и девојака како би разумели последице родно заснованог насиља. Уз то, мера обухвата и пружање услуга саветовања, подршку

²¹⁶ Једна од сугестија са фокус група односила се на процес оснивања локалних савета за безбедност.

механизму пријављивања ризичног понашања и превенцију ризичних понашања младих у саобраћају. У складу са тим, ова мера директно одговара на кључне изазове који се тичу прекомерне употребе дувана, алкохола, коцке, интернета и психоактивних супстанци. Она обухвата креирање и развој мера подршке младима који су у ризику и омогућава њихову пуну реинтеграцију у безбедно окружење. Према доступним подацима значајан број младих је био изложен некој врсти насиља: више од трећине младих је било изложено физичком и дигиталном насиљу, а око три четвртине вербалном.²¹⁷ С друге стране, изузетно је висок проценат младих који сматрају да лако могу да дођу до наркотика, алкохолних напитака и дувана. Висок је и проценат младих међу настрадалим и повређеним лицима у саобраћајним несрећама. Примена ове мере требало би да омогући повећање броја одржаних превентивних програма, системско решење за механизам пријављивања насилног понашања и повећање броја младих девојака и мушкараца који су учествовали у едукативним програмима у вези са превенцијом насилног и ризичног понашања.

Очекује се да ће ова мера смањити број младих који су били жртва насиља те да ће утицати и на смањење ризичног понашања младих.

5.3. Допринети унапређењу менталног здравља код младих

Ова мера треба да осигура доступност услуга везаних за ментално здравље младима и фокусира се на успостављање система за прикупљања података у овој области, систематизацију свих доступних услуга за младе и креирање нових услуга за које је процењено да су потребне. Ова мера такође треба да допринесе, кроз различите промотивне активности и информисање младих, да се смање предрасуде код младих из мањих средина које се тичу тражења помоћи у сфери менталног здравља.

Кључни изазови препознати у овом сегменту односе се на стигматизацију младих који се носе са неком од менталних потешкоћа када потраже стручну помоћ и на недовољан број доступних услуга превенције, ране детекције и подршке за ментално здравље у здравственом систему.

Ова мера би требало да омогући да се обезбеди квалитетна и приступачна подршка у области менталног здравља младима којима је таква подршка потребна.

5.4. Подстицати развој здравих стилова живота код младих

Ова мера обухвата оснаживање младих да иду на редовне систематске контроле и благовремено информисање о сексуално преносивим болестима, репродуктивном здрављу, гојазности, здравим стиливима живота и сл. Уз то, овом мером била би обухваћена подршка младима да разумеју утицај пандемије ковида-19 на њихово здравље.

Истраживање положаја и потреба младих показује да је највећи број младих наводио како код лекара иде само када има неки здравствени проблем, а да мали број младих иде на превентивне и редовне систематске прегледе. Овом мером успоставља се механизам подршке

217 Алтернативни извештај о положају и потребама младих, 2021

за промоцију здравих стилова живота код младих, за креирање промотивно-информативних и едукативних садржаја на тему ковида-19, вакцинације, превенције сексуално преносивих болести, контрацепције, сексуалног и репродуктивног здравља, као и за креирање садржаја који ће допринети информисању младих о здравој исхрани.

Ова мера би требало да доведе до успостављања окружења у коме су створени услови за развој здравих стилова живота код младих.

5.5. Обезбеђивање услова за осамостаљивање младих и њихово оснаживање да се осамостале

Ова мера односи се на подршку осамостаљивању младих пре свега у вези са стамбеним и финансијским осамостаљивањем. Резултати *ex post* анализе указују на то да постоји тренд благог пада са 22% младих који су се стамбено осамосталили 2015. године на 20,7% младих 2020. године. Значајнији напредак је уочен само 2016. године, када је тај проценат износио 28% младих. Мера ће се обухватити успостављање одрживог механизма који омогућава повећање броја младих који користи мере за становање и осамостаљивање.

Мера би требало да омогући креирање стимулативне стамбене политике у којој се прецизно дефинишу реалне локалне потребе младих и успостављање јединственог система приступа осталим релевантним услугама.

5.6. Обезбедити и континуирану подршку младима из осетљивих група у области здравља и безбедности

Ова мера подразумева препознавање изазова са којима се млади из осетљивих група сучавају када је реч о приступу здравственим и безбедносним услугама и прилагођавање постојећих програма и услуга у области здравља и безбедности младима из осетљивих група. Закључак *ex post* анализе на основу евалуације спровођења акционих планова за младе јесте да треба учинити додатне напоре у праћењу ефеката подршке када су у питању млади који долазе из осетљивих група. Одсуство увремењених, објективних и релевантних података отежава процес праћења и адекватног укључивања ове циљне групе у програме који су за њу значајни. Мера би требало да успостави одрживи механизам који се заснива на увремењеним, објективним и релевантним подацима који подстичу директно учешће у неком од програма подршке, као и приступ здравственим и социјалним услугама. Мера такође подразумева креирање нових и прилагођавање постојећих програма.

ИДЕНТИФИКОВАЊЕ И АНАЛИЗА ОПЦИЈА ЗА ПОСТИЗАЊЕ ЦИЉЕВА

Када је реч о идентификовању и анализи могућих опција, важно је напоменути да се *ex ante* анализа обавља на половини спровођења важеће Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године, тако да није истекло предвиђено време за реализацију дефинисаних приоритета. Имајући у виду стратешке и законодавне промене контекста на националном и на међународном нивоу, као и утицај пандемије ковида-19 на спровођење одређених активности, Министарство омладине и спорта је оценило да је неопходна свеобухватна анализа спровођења Националне стратегије за младе и да треба дефинисати наредне кораке у вези са омладинском политиком иако она није истекла. У складу са тим, а у циљу прихватања најбоље опције за даљи развој и имплементацију омладинске политике, разматране су следеће опције:

- 1) Опција *status quo* (постојећа секторска стратегија; опција 1)
- 2) Ревидирање Националне стратегије за младе (опција 2)
- 3) Нова стратегија за младе 2022–2030²¹⁸ (опција 3)

У наставку се даје анализа опција која је спроведена за оне сегменте у којима омладинска политика има значајне ефекте, према начелу пропорционалности.

1. Опција *status quo* (постојећа секторска стратегија; опција 1)

За нови стратешки документ опција *status quo* представља једно од могућих решења и подразумева наставак примене досадашњих мера и активности дефинисаних постојећом Националном стратегијом за младе за период од 2015. до 2025. године. Следи анализа предности и недостатака ове опције.

Ex post анализа показује да је актуелна Национална стратегија за младе, која је донета 2015. године, остварила одређене резултате и унапредила постојећи правни и институционални оквир за спровођење омладинске политике. Иако је у тренутку доношења НСМ била потпуно усклађена са националним и међународним документима, током 2020. и 2021. године контекст реализације се значајно променио. Тачније, донети су нови стратешки документи, док је пандемија ковида-19 утицала на то да се промене изазови са којима се млади суоча-

218 Предложено трајање Стратегије је у складу са међународним документима, пре свега Агендом Уједињених нација за одрживи развој од 2015. до 2030. и Стратегијом омладинског сектора Савета Европе до 2030. године.

вају. У складу са тим, пуна имплементација постојеће стратегије ни би могла у потпуности да одговори на новонастале изазове.

Важно је истаћи да код већине стратешких циљева постоји позитиван тренд напретка кључних показатеља. Анализа, међутим, показује да постоји 30% активности које нису реализоване или нема података на основу којих се може пратити степен остварености; такође, изазов представља то што активности из првог Акционог плана за младе 2015–2017. које нису реализоване нису ни препознате ни унете у наредни акциони план за младе. Бројни показатељи НСМ нису довољно прецизно дефинисани и нису постављене циљане вредности за резултате који се желе постићи. Један од закључака са фокус група спроведених у процесу припреме *ex post* анализе био је да су потребни примеренији показатељи, јасни, мерљиви и релевантни. Опција *status quo* подразумевала би наставак овакве праксе, што би значило да не постоји могућност да се у потпуности оцени оствареност резултата.

Што се тиче процеса међусекторске сарадње, учесници/учеснице фокус група спроведених за потребе *ex post* анализе уочавају одређени напредак у односу на 2015. годину и наводе поједине позитивне примере сарадње на националном и локалном нивоу (укључујући Савет за младе, сарадњу Министарства омладине и спорта са Министарством културе и информисања и Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, сарадњу остварену у појединим јединицама локалне самоуправе). Међутим током фокус група истакнуто је да треба и даље унапређивати овај сегмент рада Министарства омладине и спорта. Као изазови остају то што поједини ресори не препознају улогу Министарства омладине и спорта као фацитатора омладинске политике и то што изостаје међусекторска сарадња у бројним јединицама локалне самоуправе. Ако се ништа не би променило, то би довело до одређених ризика у погледу ефикасности спровођења мера омладинске политике.

У претходном периоду имплементације актуелне Националне стратегије за младе постоји позитиван тренд раста финансијске подршке удружењима грађана и јединицама локалне самоуправе кроз конкурсе, са изузетком 2017. и 2018. године, када су ова средства била на најнижем нивоу.

У институционалном смислу, опција *status quo* значила би да се наставља са имплементацијом стратегије која је преопширна и чији се ефекти тешко прате. Превелики број и разноликост циљева, активности и показатеља отежавају добијање повратних информација везаних за праћење и анализу финансијских ефеката. Планирани буџет за реализацију Акционог плана 2018–2020. године и реализована средства према сваком стратешком циљу показују да је у 7 од 9 стратешких циљева остало нереализованих средстава.²¹⁹ Посебно треба нагласити да нису реализоване активности које се тичу јачања капацитета ресорног министарства, док се непостојање стандарда за формирање и рад институција на локалном нивоу, пре свега савета за младе и канцеларија за младе, види као један од највећих изазова у претходном периоду. Уколико би се опција *status quo* усвојила, није реално очекивати побољшање институционалног оквира за имплементацију омладинске политике.

²¹⁹ *Ex post* анализа спровођења Националне стратегије за младе у периоду 2015–2020. године.

Потенцијали ризици ако се спроведе опција 1

1. Главни ризик односи се на недостатак јасних и мерљивих механизма и показатеља за праћење имплементације НСМ, укључујући недостатак почетних и циљаних вредности за изабране показатеље и немогућност Министарства омладине и спорта да контролише доступност квалитетних података и начине извештавања од стране субјеката омладинске политике. Ако нема података, није могуће оценити пуни ефекат реализованих мера нити их могуће унапредити на адекватан начин.
2. Пуна имплементација се заснова на благовременом и континуираном финансијском планирању имплементације. Један од ризика односи се управо на праћење средстава која улажу друга ресорна министарства, међународни партнери и јединице локалне самоуправе. Финансијско планирање мера и финансијска реализација мера не прате се на годишњем нивоу, због чега нема ни података о томе. Један од главних аспеката разматрања квалитета имплементације НСМ јесте анализа финансијске имплементације мера и реалоцираних средстава, што је у тренутној ситуацији отежано.
3. Даља имплементација опције 1 допринела би остваривању дефинисаних приоритета, али постоји значајан ризик да се њеном применом не би одговорило на промењени контекст, односно на промењене изазове и потребе младих, посебно у односу на последице проузроковане пандемијом ковида-19.

2. Ревидирање Националне стратегије за младе (опција 2)

Ова опција подразумева ревидирање и унапређење мера и активности дефинисаних у претходном периоду, али не подразумева ревидирање приоритета, односно стратешких циљева. Поред тога, она би подразумевала нове мере за спровођење омладинске политике у оквиру већ постојећих дефинисаних специфичних циљева, што би изискивало додатна финансијска улагања, али би обезбедило квалитетнији одговор на потребе младих. У наставку се анализирају предности и недостаци примене опције 2.

Због промењеног контекста, а посебно због утицаја пандемије ковида-19, опција 2 би обезбедила ревидирање мера и активности нарочито у домену реаговања на кризу, чиме би се значајно побољшао одговор субјеката омладинске политике на потребе младих. Међутим, тај одговор би био делимичан, јер је пандемија ковида-19 у великој мери утицала не само на начин који захтева промену активности/мера већ и на настанак нових изазова и проблема, што би подразумевало ревидирање и циљева и приоритета. Осим тога, ова опција би омогућила да се делимично одговори и на питање усклађености са новим националним и међународним документима који су усвојени у последње три године. Имајући у виду утицај пандемије ковида-19 и друге стратешке документе, опција 2 омогућава ревидирање имплементације мера и активности, чиме би се обезбедило квалитетније спровођење НСМ. Међутим, поменуто ревидирање би се задржало у оквирима већ дефинисаних приоритета (стратешких циљева), па стога не би ни дошло до значајнијег помака.

Имплементација ове опције односила би се на обезбеђивање развоја капацитета субјеката омладинске политике за праћење реализације НСМ и извештавање о томе. Поред јачања

капацитета субјеката омладинске политике, реализовало би се и јачање Министарства омладине и спорта као главног актера задуженог за спровођење НСМ. Иако би опција 2 допринела развоју капацитета, унапређивању показатеља и извештавања, област праћења постигнутих резултата на нивоу циљева и даље би представљала велики изазов (у тој области и иначе постоји највећи број изазова).

Примена опције 2 захтева издвајање средстава за унапређење имплементације НСМ, што подразумева унапређење постојеће НСМ, чија је структура преопширна и садржи велики опсег активности и показатеља. Примена опције 2 подразумевала би издвајање средстава за реализацију свих активности, што би изискивало веће финансијско улагање. За разлику од опције 1, а у складу са Законом о планском систему, било би неопходно организовати процес консултација у циљу идентификовања изазова на терену и потребног степена ревизије. То значи да би требало одредити додатна средства како би се опција 2 реализовала у складу са тренутним нормативним оквиром. Већа улагања у домену финансијске подршке допринела би већој конкуренцији између субјеката омладинске политике, што би могло да доведе до раста квалитета пружања услуга и већег обухвата младих.

Потенцијали ризици ако се спроведе опција 2

1. Ризик који спровођење опције 2 подразумева односи се на немогућност да се мапирани проблеми решавају деловањем једног министарства, што се већ показало у пракси током досадашње реализације НСМ, јер није било значајнијег укључивања других ресорних министарстава. Ризик који носи ова опција огледа се и у немогућности државе да издвоји финансијска средства за реализовање споменутих мера. И даље треба радити на унапређивању административних и оперативних капацитета надлежног министарства за спровођење НСМ.
2. Опција 2 довела би до већег укључивања младих у друштвена питања, али како не постоје адекватни механизми за праћење, реализацију и финансијско извештавање, у тој области не би било значајних промена. С друге стране, и даље постоји ризик који се односи на превелики обим планираних активности које треба реализовати и значајна средства која су потребна за реализацију.
3. Циљ ревизије је да се одговори на промену контекста и утицај пандемије ковида-19 на положај младих. Ова опција би свакако могла значајно да унапреди квалитет имплементације активности и мера субјеката омладинске политике. Међутим, остаје ризик да остварени резултати ревидираних мера и активности неће моћи директно да допринесу претходно дефинисаним циљевима ако се узму у обзир значајне промене контекста.

3. Нова стратегија за младе за период од 2022. до 2030. (опција 3)

Трећа опција за постизање жељених промена и унапређивање положаја младих у оквиру омладинске политике у наредном периоду јесте доношење нове, треће по реду Националне стратегије за младе за период од 2022. до 2030. године. Предложено трајање стратегије је у складу са међународним документима, пре свега Агендом Уједињених нација за одрживи развој од 2015. до 2030. и Стратегијом омладинског сектора Савета Европе до 2030. године.

Опција 3 подразумева покретање широког круга консултација у циљу дефинисања основних приоритета (посебних циљева), кроз који би се идентификовале кључне мере и одредиле припадајуће активности. У наредном кораку би се, на основу изабраних мера и активности, поставиле почетне и циљане вредности које се желе постићи, као и припадајући показатељи за стратешке циљеве, специфичне циљеве и активности, а уједно би се обезбедила и усклађеност са свим важећим међународним и националним стратегијама. У наставку се анализирају предности и недостаци опције 3.

Једино би опција 3 могла у потпуности да одговори на промену контекста и промену потреба младих јер би морала да узме у обзир низ нових националних и међународних стратегија и промене настале услед пандемије ковида-19. Пре свега, у последњих неколико година донето је много нових стратегија и докумената који су значајно утицали на промену контекста: Национална стратегија запошљавања 2021–2026, Стратегија образовања и васпитања до 2030. године, Стратегија развоја дигиталних вештина 2020–2024, Стратегија о економским миграцијама Републике Србије 2021–2027, Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018–2026. и Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији 2019–2026. Такође, покренут је процес измена и допуна Закона о младима, што додатно ствара потребу да се донесе нова стратегија. Када је реч о међународном нивоу, усвојене су Стратегија Европске уније за младе 2019–2027, Стратегија омладинског сектора Савета Европе 2030, Стратегија Уједињених нација за младе, Агенда за одрживи развој до 2030, Програми за подршку младима, програм Ерасмус + 2021–2027, а основане су и две регионална међувладине организације — Фонд за Западни Балкан и Регионална канцеларија за сарадњу младих. Осим тога, и пандемија ковида-19 утицала је у великој мери на промену потреба и проузроковала бројне нове изазове за младе у сфери економског, здравственог и друштвеног живота те у сфери социјалне инклузије. Она је посебно негативно утицала на младе из осетљивих група. Све ове промене контекста захтевају ревидирање не само на нивоу активности већ и на нивоу дефинисаних стратешких и специфичних циљева, што је једино могуће реализовати у оквиру опције 3.

Ова опција такође предвиђа унапређивање међусекторске сарадње ради постизања квалитетнијих резултата, успостављање система за размену информација и за континуирано праћење и евалуацију те унапређивање управљања финансијским средствима која се односе на мере подршке младима.

Ако гледамо финансијску анализу, најпре треба навести да би сам процес консултација и креирања нове стратегије за младе захтевао да се издвоје средстава у износу од 8.000.000 динара. Међутим, имајући у виду да Закон о планском систему захтева спровођење анализе ефеката за доношење Акционог плана за младе 2021–2023, у случају опције *status quo* (опција 1) и ревидирања постојеће НСМ (опција 2) такође би требало издвојити средства за спровођење анализе и консултација, што значи да опција 3 не би донела значајније финансијске трошкове по буџет Републике Србије.

Кроз ревизију стратешких циљева и мера подршке за младе и ревизију начина извештавања о утрошеним финансијским средствима може се обезбедити транспарентнија и ефикаснија реализација предвиђених средстава. Развојем квалитетнијих показатеља те успостављањем система извештавања који се пре свега односи на финансијску имплементацију планираних

мера, што је предвиђено опцијом 3, обезбедила би се максимална реализација планираних средстава.

Потенцијали ризици ако се спроведе опција 3

1. Ризик представља недостатак података о положају младих који се континуирано прикупљају на годишњем нивоу, а који би били основ за праћење остваривања показатеља за мере и посебне циљеве. Посебан изазов може представљати недостатак података о младима из осетљивих група, који су препознати као једна од основних циљних група. Међутим, у сарадњи са Републичким заводом за статистику и другим ресорним министарствима могу се дефинисати основи за обраду постојећих података по полу и по годишту. Иако се неки подаци могу обрадити на основу истраживања положаја и потреба младих које спроводи Министарство омладине и спорта, неопходно је да се, у сарадњи са другим релевантним институцијама, обезбеди одрживо и системско решење овог изазова.
2. Ризик, такође, представљају капацитети и воља других ресорних министарства да подрже процес јачања међусекторске сарадње. Унапређивање положаја младих, посебно младих из осетљивих група, захтева успостављање међусекторске сарадње на свим нивоима како би се обезбедила пуна имплементација и реализација планираних активности.
3. Ризик носе и унапређивање система спровођења омладинске политике на локалном нивоу (укључујући формирање и рад савета за младе), селекција координатора за младе, транспарентни јавни конкурси за организације цивилног друштва и обезбеђивање већег укључивања младих у процесе доношења одлука. Међутим, сва ова питања су у надлежности локалних јединица самоуправе, па Министарство омладине и спорта нема директне ингеренције да уређује и прати ове компоненте. У складу са тим морају се креирати и адекватне мере које ће понудити решења за овај изазов.

Анализа ефеката и избор оптималне опције

У претходном делу разматране су три опције за наставак развоја и имплементације омладинске политике у Републици Србији:

1. Опција 1 — наставити примену постојеће секторске Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године (опција *status quo*);
2. Опција 2 — спровести значајну ревизију постојеће стратегије у сегменту мера и активности на основу Закона о планском систему;
3. Опција 3 — усвојити нову Националну стратегију за младе за период од 2022. до 2030.

Како би се утврдиле предности и слабости разматраних опција, спроведена је мултикриеријумска анализа,²²⁰ која омогућава да се опције оцене тако што се узимају у обзир различи-

220 Приручник за анализу ефеката јавних политика и прописа, стр. 52, <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Prirucnik-za-analizu-efekata-javnih-politika-i-propisa-21012021-srb.pdf>

ти критеријуми, од којих сваки има своју тежину (пондер). У оквиру ове анализе опције су разматране на основу 4 критеријума:

- 1) критеријум релевантности,
- 2) критеријум ефикасности,
- 3) критеријум ефективности,
- 4) критеријум одрживости.

Дефинисани критеријуми имају једнаку вредност и подразумевају следеће аспекте анализе опција:

- У оквиру критеријума релевантности разматраће се могућност постизања циљева омладинске политике у односу на тренутни контекст и друштвени утицај, укључујући и то у којој мери она корелира са осталим релевантним стратешким документима.
- Критеријум ефикасности обухвата разматрање финансијских ефеката сваке изабране опције у односу на буџет Републике Србије.
- У оквиру критеријума ефективности процењује се у којој мери одабране опције могу да доведу до задовољавајућег степена остваривања циљева омладинске политике и одговара на потребе циљних група.
- Критеријум одрживости се пре свега односи на анализу ризика, односно на успостављање механизма и превазилажење препрека како би се обезбедила дугорочна и стабилна имплементација омладинске политике на свим нивоима.

Табела 4. Разматрање одабраних опција на основу дефинисаних критеријума

Изабране опције	Релевантност	Ефикасност	Ефективност	Одрживост
Опција 1	-	+	-	-
Опција 2	+/-	+/-	+/-	+/-
Опција 3	+	+/-	+	+

У наставку се свака опција детаљније разматра на основу дефинисаних критеријума.

Опција 1 — наставити примену постојеће секторске Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године. Спровођење опције 1 је дало одређене помаке у погледу кључних показатеља, па се очекује и да би наставак примене постојеће НСМ допринео остваривању дефинисаних резултата. Ова опција је оцењена као ефикасна јер не би захтевала додатно издвајање финансијских средстава за креирање јавне политике, као што је случај са опцијом 2, која подразумева спровођење опсежне ревизије мера, и опцијом 3, која подразумева покретање процеса израде нове НСМ.

Највећи изазов ове опције представља то што се реализацијом ове опције може допринети остваривању дефинисаних резултата, али су се тренутни контекст и потребе циљних група променили. У складу са тим, критеријум релевантности је оцењен негативно, јер ова опција не подразумева усклађеност са новим стратешким националним и међународним документима и не нуди довољно простора за одговор на пандемију ковида-19. Изазови који се односе на недостатак капацитета субјеката омладинске политике, недовољно развијену међусекторску сарадњу и непрецизно дефинисане показатеље за праћење ефеката додатно отежавају успостављање ефикасних мера и одрживих механизма за унапређење омладинске политике.

Опција 2 — спровести значајну ревизију постојеће стратегије у сегменту мера и активности на основу Закона о планском систему. Опција 2 омогућава значајну ревизију дефинисаних мера и активности и могла би делимично да пружи помак у односу на релевантност. Имајући у виду утицај пандемије ковида-19 и друге стратешке документе, ова опција би омогућила ревидирање имплементације мера и активности, чиме би се обезбедило квалитетније спровођење НСМ, али би ревидиране мере и активности остале у оквирима већ дефинисаних приоритета (стратешких циљева).

Такође, требало би издвојити додатна буџетска средства за процес ревидирања мера, али би то обезбедило ефикаснију реализацију буџетских средства. Међутим, и у том домену остао би изазов недовољног праћења утрошених средстава и остварених ефеката.

Опција 3 — усвојити нову Националну стратегију за младе за период од 2022. до 2030. Опција 3 подразумева покретање процеса израде и усвајања нове стратегије, укључујући и процес консултација, идентификовање кључних проблема и дефинисање нових приоритета. Ова опција је означена као релевантна, ефективна и одржива. Односно Другим речима, само избором ове опције може се у потпуности одговорити на промењени контекст, до кога је дошло пре свега због пандемије ковида-19, али и због појављивања нових стратешких националних и међународних докумената. Новонастала ситуација донела је нове изазове у свим секторима, због чега се морају размотрити не само мере и активности за имплементацију већ и главни приоритети. Тиме ће се обезбедити креирање делотворних мера које ће директно одговорити на новонастале изазове и потребе циљних група.

Ако говоримо о ефикасности, неопходна су, слично као и у опцији 2, додатна улагања финансијских средстава како би се обезбедио процес креирања нове јавне политике. Ту се пре свега ради о трошковима који се односе на процес консултација и укључивање свих заинтересованих актера. На овај начин се може обезбедити да се буџетска средства ефикасније улажу у новонастале потребе, док се, с друге стране, могу отклонити изазови који се односе на праћење реализованих средстава. Када је реч о одрживости, ова опција омогућава креирање квалитетнијег система за праћења ефеката резултата, унапређивање капацитета субјеката омладинске политике и подршку развоју међусекторске сарадње на свим нивоима. Један изазов свакако остаје — како одговорити на области које нису у директној надлежности Министарства омладине и спорта, али се овде, за разлику од опција 1 и 2, ти ризици могу препознати и може се покушати са креирањем мера које ће их решити.

ПРИЛОГ 1 / УЧЕСНИЦИ ФОКУС ГРУПА

1. Министарство омладине и спорта
2. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања
3. Национална служба за запошљавање
4. Министарство културе и информисања
5. Министарство унутрашњих послова
6. Немачка агенција за међународну сарадњу (GIZ)
7. Фондација Темпус
8. Организација за европску безбедност и сарадњу у Србији (ОЕБС)
9. Кровна организација младих Србије
10. Национална асоцијација практичара и практичарки омладинског рада
11. Организација „Достигнућа младих“
12. Центар за омладински рад (ЦЗОР)
13. Западнобалкански институт
14. Организација за развој каријере и омладинског предузетништва „Connecting“
15. Канцеларија за младе општине Ивањице
16. Омладина ЈАЗАС
17. Удружење „Окулар“
18. Канцеларија за младе Крагујевац
19. Канцеларија за младе Јагодина
20. Канцеларије за младе Лесковац
21. Млади истраживачи Србије
22. Удружење „Облакодер“
23. Канцеларија за младе града Лознице
24. Канцеларија за децу и младе општине Прокупље

**EX ANTE
АНАЛИЗА
НАЦИОНАЛНЕ
СТРАТЕГИЈЕ
ЗА МЛАДЕ
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ**